

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ინგლისური ფილოლოგიის ინსტიტუტი

გაიანე მანასიანი

შერის აღმნიშვნელი სიტყვების კომპიუტური ანალიზი

ფილოლოგიის დოქტორის (Ph.D.) აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ნათია ნემსაძე
ფილოლოგიის დოქტორი
ასოცირებული პროფესორი

თბილისი

2012

სარჩევი

ანოტაცია.....	გვ. 3
შესავალი	5
თავი I. შემოქმედებითი მიდგომა ფერთა ნომინაციის პროცესში და ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობის ზღვარი.....	9
1.1. ფერის კონცეფცია.....	9
1.2. დე სოსიურიდან კოგნიტური ლინგვისტიკისაკენ.....	12
1.3. ენობრივი ნომინაცია.....	20
1.4. შემოქმედებითი მიდგომა ნომინაციის პროცესის თეორიაში.....	23
1.5. ენა როგორც კონცეპტუალური სისტემა.....	28
1.6. ფერთა ნომინაცია და ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობის ზღვარი.....	31
თავი II. „შეგრძნება და აღქმა“ როგორც მამოძრავებელი ფაქტორი ფერის ტერმინოლოგიის პოეტური მნიშვნელობის შექმნაში.....	46
2.1. რეალობის ცნება ფერთა აღმნიშვნელი სიტყვების და ზოგადად ფერის კონცეპტის არსებობასთან მიმართებაში.....	46
2.2. „შეგრძნება და აღქმა“ როგორც მამოძრავებელი ფაქტორი ფერის ტერმინოლოგიის პოეტური მნიშვნელობის შექმნაში.....	55
2.3. ბინარული ოპოზიციები და ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების სპეციფიკა.....	116
თავი III. ენა, კულტურა და ხელოვნება.....	124
3.1. ფერის ფენომენის ლინგვისტური ანალიზი სახვითი ხელოვნების კონტექსტში.....	124
3.2. ლინგვისტიკური ფარდობითობის ჰიპოთეზა.....	129
3.3. ენა, როგორც ხელოვნების და საზოგადოების გამაერთიანებელი საწყისი.....	131
3.4. კატეგორიზაციის პრინციპები და კონცეპტუალური პროცესები.....	138
დასკვნა.....	150
გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა.....	155

Abstract

“A Cognitive Analysis of the Color Terms”

Problem:

This research “Cognitive Analysis of the Color Terms” is an attempt to give the cognitive analysis of color terms, as well as color terms nomination (in the broad sense of the word), perception, emotions and different cognitive factors that influence creative process of meaning expansion. To get deeper in the research the author referred to different fields and conducted intra disciplinary research: drawing parallel with arts the author examines inner form and content of color terminology observing the progress of word nomination throughout experience (a posteriori), sensation, perception and emotion.

The psychological verbal and cultural-social facts of process of nomination of color designating units have been described and studied. The extent of meanings of words as a result of nomination process based on the results of poll (testing) has been studied as well.

The theory of nomination, first of all, is connected with determination of correlation between the conceptual forms of thinking. It studies how the names of some fragments of objective reality are created, consolidated and distributed. The subject of nomination theory is also the study of results of interaction of human thinking, language and reality in the process of nomination. Considering all this color terminology turned out the field in language that is specific in different respects and it definitely needed a solution: paradoxical may it sound but specific things in research helped to see universal things, as in arts subjective vision shows objective reality the same is demonstrated here.

Objectives:

1. to reveal the characteristics of the color terminology that motivate the expansion of the meaning of color terminology and participate in the process of nomination.
2. to define the color terminology lexical meaning cognitive component value .
- 3 to observe if the language may be regarded as conceptual system in terms of the color terms analysis , or there is as many conceptual systems as languages.
4. The role of arts in the progress of linguistic analysis of color terms.

Methods used :

1. Descriptive method was used to define color terms characteristics.
2. Practical testing and intra disciplinary analysis facilitated examination of the color terminology inner form.
3. Dictionary definition and contextual analysis method was used to compare dictionary meanings (isolated words) and contextual meaning.

Achievements:

1. Research shows that color terminology has not only prime meaning or the meaning that is fixed in the dictionary but it has the contextual meaning that is based on the associations and that adds an emotional charge to the context. Consequently, associations are motivators for the 'psychological' meaning and they participate in the nomination process.
2. As a result of analysis in terms with the meaning the color terminology may be classified into :
 - a) Initial meaning (when it has only descriptive character)
 - b) Symbolic meaning
 - c) Tautological meaning
 - d) Psychological(emotional) meaningThe psychological meaning turned out to be important for the analysis of the nomination process as it involved important factors such as sensation, perception and emotion.
3. Inner binary oppositions – another thing that makes the color terms specific is the ability to have binary opposition in terms of meaning related to the same word representing the color.
4. The process of nomination related to the color terminology is not only about giving names or having either initial meaning or inner meaning its more complex and reveals the process of nomination as creative process where objective reality is revealed through subjective experience(from a priori to a posterior).

შესავალი

წინამდებარე ნაშრომი ეძღვნება ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების კოგნიტურ ანალიზს. ფერის აღმნიშვნელი ტერმინოლოგია კომპლექსურადაა გაანალიზებული. ნაშრომში ძირითადად ვეყრდნობით გოეთეს და კანდინსკის ფილოსოფიას, ასევე განხილულია ბერლინისა და ქეის თეორიის მნიშვნელობა კოგნიტური ლინგვისტიკისათვის ამ სპეციფიკური ლექსიკის ველთან მიმართებაში. მოყვანილია რიგი ლინგვისტური თეორიებისა, მაგალითად, რელატივისტური თეორია, სეპირ-უორფის თეორია, განხილულია აგრეთვე, სხვა ლინგვისტების მოსაზრებები, არისტოტელედან დაწყებული და თანამედროვე მეცნიერების (ვეუბიცკა, ვიტკოვსკი, ბრაუნი და ა.შ.) ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების უახლოესი კვლევებით დამთავრებული.

ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის მიმართ მზარდი ინტერესი მრავალგვარ კვლევებში ვლინდება, როგორც ლინგვისტიკაში, ასევე განსაკუთრებით ხელოვნებაში, თავისთავად ფერწერაში, ფსიქოლოგიასა და ბიზნესში.

ჩვენი კვლევის ობიექტს წარმოადგენს ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების კოგნიტური ანალიზი.

კვლევის აქტუალურობა შემდეგი ფაქტორებით განისაზღვრება:

1. ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის კვლევა საშუალებას გაძლევს უფრო ღრმად შევისწავლოთ ნომინაციის პროცესი, რაშიც ვლინდება თვით შემოქმედებითი პროცესის, სიტყვის, ფორმისა და შინაარსის ფსიქოლოგიური და სოციალური კონტექსტი და ლექსიკის განვითარების გზები.*

2. ფერთა სახელების, მათი მნიშვნელობისა და ლექსიკური თანმიმდევრობის მაგალითზე ვლინდება ენის ცვლილებისა და მისი ისტორიული აღდგენის, სინქრონიაში და დიაქრონიაში ხალხთა კონცეპტუალური ინვენტარის შექმნის/განვითარების პროცესები.

კვლევას საფუძვლად დაედო შემდეგი ჰიპოთეზა: ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაცია, ამ სიტყვის ფართო გაგებით, უფრო მეტია, ვიდრე "მეტაფორის ან მეტონიმის კოგნიტური პროცესების შედეგი" [124, 35]: ეს არის შეგრძნების, აღქმისა და ემოციის შედეგად მიღებული პროდუქტი.

* ნომინაციის შემოქმედებით პროცესში იგულისხმება ის პროცესი, რომლის დროსაც ხდება ამა თუ იმ რეალის სახელის მინიჭება და გამოყენება.

ნაშრომის მიზანია ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ძირითადი მახასიათებლების განსაზღვრა და მათი კოგნიტური რეალიზაციის ხარისხის გამოვლენა.

მიზნის მიღწევა შემდეგი ამოცანების გადაჭრასთან არის დაკავშირებული:

1. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნიშნების გამოვლენა, რომლებიც ამ ლექსიკის მნიშვნელობის გაფართოებას განსაზღვრავენ;
2. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ლექსიკური მნიშვნელობის კოგნიტური კომპონენტების ხარისხის განსაზღვრა;
3. წარმოადგენს თუ არა ენა კონცეპტუალურ სისტემას ფერების აღმნიშვნელი სიტყვების ანალიზისას, თუ არსებობს იმდენივე კონცეპტუალური სისტემა, რამდენიც ენაა (თანამედროვე აზროვნება იხრება ჰიპოტეზისაკენ უნივერსალური კონცეპტუალური სისტემის შესახებ (ჩარჩოების), რომელიც საერთოა კაცობრიობის ენებისთვის);
4. ხელოვნების როლი ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ლინგვისტური ანალიზის დროს.

კვლევის ემპირიულ მასალად გამოყენებულ იქნა მაგალითები ამერიკული პოეზიიდან და ასევე შედგენილ ტესტზე მიღებული პასუხები.

კვლევის მსვლელობისას შემდეგი მეთოდები იქნა გამოყენებული:

- 1) აღწერილობითი (დესკრიპტიული) მეთოდი, ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მახასიათებლების განსაზღვრის მიზნით;
- 2) პრაქტიკული ტესტირების და ინტრადისციპლინარული ანალიზის საშუალებით ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების კომპლექსური შესწავლა მათი „შინაგანი ფორმის“ განვითარების პროცესის ანალიზის მიზნით;
- 3) სალექსიკონო დეფინიციისა და კონტექსტუალური ანალიზის მეთოდი, ლექსიკური ერთეულების სალექსიკონო და კონტექსტუალური მნიშვნელობების შედარების მიზნით.

მოცემული თემის მეცნიერული სიახლეა:

- ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების სპეციფიკის ანალიზი და ამ ლექსიკის ცალკე ფენად გამოყოფა;
- ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ფუნქციონირების პროცესის შესწავლა და დადგენა მნიშვნელოვანი ფაქტორების ნომინაციის შემოქმედებითი პროცესის დროს;

– ამ ლექსიკის გამოყოფა, როგორც სპეციფიკური ლექსიკისა, რომელიც ხასიათდება განსაკუთრებული ნიშნებით: ამ ნიშნების კვლევა და ანალიზი.

ჩვენს კვლევაში ყურადღება შევაჩერეთ ლინგვისტურ ლიტერატურაში მიღებულ შემდეგ დებულებებზე:

1) ფერთა კატეგორიზაცია ენების ინდივიდუალური თავისებურება კი არ არის, არამედ, ეს ადამიანთა რასის საერთო კონცეპტუალური სისტემაა. (Berlin and Kay (1969) 'Basic Color Terms, their Universality and Evolution');

2) ჯ. ლაკოფი და მ. ჯონსონი გამოყოფენ კოგნიტიური მეცნიერების სამ პოსტულატს: – გონება განსაკუთრებულ მატერიაში არსებობს (ტვინის ნეირონული ქსოვილი); – აზროვნება უმეტესწილად გაუცნობიერებლად ხორციელდება; – აბსტრაქტული კონცეპტები უპირატესად მეტაფორულად იქმნება [Lakoff, G. & M. Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. Lakoff, G. & M. Johnson (1999). *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books);

3. „ენის შექმნა განპირობებულია ადამიანის შინაგანი მოთხოვნებით“ – წერს ჰუმბოლდტი. [Гумбольдт В. фон. О влиянии различного характера языков на литературу и духовное развитие. В кн.: Избранные труды по языкознанию. М., Прогресс, 2000];

4. სინამდვილეში, შინაგანი საშუალებები არც ისე ადვილად კარგავენ თავის ძალასა და გავლენას და სიტყვა, რომელსაც ამრიგად ორი მნიშვნელობა აქვს, პირველი – პირდაპირი და მეორე – შინაგანი, წარმოადგენს პოეზიისა და ლიტერატურის სუფთა მასალას, რომლის გამოყენება მხოლოდ ამ ხელოვნებას ძალუძს და რომლის საშუალებითაც იგი ადამიანის სულამდე აღწევს. (Кандинский. О духовном в искусстве, 2008, изд. Москва);

5. 1920-1940-იან წლებში ამერიკელი ლინგვისტების, ედუარდ სეპირისა და ბენჯამინ ლი უორფის მიერ დამუშავებული თეორია, რომლის თანახმადაც რეალობა კი არ განსაზღვრავს ენას, რომელზედაც საუბრობენ, არამედ, პირიქით, ჩვენი ენა ყოველთვის ახლებურად ანაწევრებს რეალობას.

ნაშრომის სტრუქტურა:

პირველ თავში აღწერილია ფერთა ნომინაციის პროცესისადმი შემოქმედებითი მიდგომა და ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობის ზღვარი. პირველი თავის პირველ ქვეთავში განხილულია ფერის კონცეფცია ზოგადად. მეორე ქვეთავში განხილულია დე სოსიურის მოსაზრება სიტყვის

ანალიზთან მიმართებაში და კოგნიტური ლინგვისტიკის თავისებურებები. მესამე ქვეთავში ზოგადად განხილულია ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის, ენობრივი ნომინაციის, ამ სიტყვის ფართო გაგებით, უკეთ გაანალიზება, რის შემდგომაც, მეოთხე და მეხუთე ქვეთავში განხილულია შემოქმედებითი მიდგომა ნომინაციის პროცესის თეორიისადმი და ენა, როგორც კონცეპტუალური სისტემა. მეექვსე ქვეთავში განხილულია კონკრეტულად ფერთა ნომინაცია და ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობის ზღვარი. თითო ქვეთავის ბოლოს გაკეთებულია შეჯამება, მეექვსე ქვეთავის ბოლოს ტესტურ გამოკითხვაზე დაყრდნობით წარმოდგენილია კვლევის შედეგები, პროცენტული გამოთვლები და ზოგადი დასკვნა.

მეორე თავი „შეგრძნება და აღქმა“, როგორც ფერის ტერმინოლოგიის პოეტური მნიშვნელობის შექმნის მამოძრავებელი ფაქტორი, შედგება სამი ქვეთავისგან. პირველ ქვეთავში განხილულია რეალობის ცნება ფერთა აღმნიშვნელი სიტყვების და ზოგადად ფერის კონცეპტის არსებობასთან მიმართებაში. მეორე ქვეთავში შევეხეთ ძალზედ მნიშვნელოვან ფსიქოლოგიურ ფაქტორებს, „შეგრძნება და აღქმა“, როგორც მამოძრავებელი ფაქტორისა ფერის ტერმინოლოგიის პოეტური მნიშვნელობის შექმნაში. მესამე ქვეთავი საშუალებას გააძლევს გაგანალიზოთ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების სპეციფიკა ბინარულ ოპოზიციებთან მიმართებაში. ყოველი ქვეთავი შეჯამებულია, და ბოლოს ზოგადი დასკვნაა გაკეთებული.

მესამე თავში ენა, კულტურა და ხელოვნება გამოიკვეთა ოთხი ქვეთავი.

პირველ ქვეთავში წარმოდგენილია ფერის ფენომენის ლინგვისტური ანალიზი სახვითი ხელოვნების კონტექსტში. მეორე ქვეთავში ლინგვისტური ფარდობითობის ჰიპოთეზაა მოყვანილი ლინგვისტური კონტექსტის გასაძლიერებლად ხელოვნებასთან შედარების დროს. მესამე ქვეთავი განიხილავს ენას, როგორც ხელოვნებისა და საზოგადოების გამაერთიანებელ საწყისს ჰუმბოლდტის მიხედვით, რაც სეპირ-უორფის თეორიის ანტითეზაა. ბოლოს განხილულია კატეგორიზაციის პრინციპები და კონცეპტუალური პროცესები ფერების აღმნიშვნელ სიტყვებთან მიმართებაში. თითოეული თავი შეჯამებულია და ბოლოს ზოგადი დასკვნაა გაკეთებული.

დასკვნაში მოყვანილია შედეგები და დასკვნები, რომლებიც ნაშრომის თეორიულ და პრაქტიკულ ნაწილებს ეხება.

თავი I. შემოქმედებითი მიდგომა ფერთა ნომინაციის
პროცესში და ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების
მნიშვნელობის ზღვარი

1.1. ფერის კონცეფცია

თავისთავად, ფერის ფენომენი მარტივი არ არის. იგი შეიცავს, როგორც ობიექტურ (შუქი), ისე სუბიექტურ (მხედველობა) საწყისებს. თუკი ფერს განვიხილავთ, როგორც კულტურისა და სახვითი ხელოვნების საშუალებას, მაშინ, ფერთა თეორიასთან მიმართებაში, ფუნქციონალური მეცნიერებების შემადგენლობაში ერთეუბა ფილოსოფია, ფილოლოგია, ხელოვნების თეორია და ისტორია, ეთნოგრაფია, არქეოლოგია, ლიტერატურის თეორია და ისტორია.

ყველაფერი, რაც ფასეული და მნიშვნელოვანია, რომელიმე ფერით აღინიშნებოდა და ეს ფერები ძირითად ფერებად მიიჩნეოდა. მაგალითად, პირველყოფილი ადამიანები ფერებთან აიგივებდნენ მათთვის ყველაზე ფასეულ ნივთიერებებს და სასიცოცხლო მნიშვნელობის (მათი გაგებით) მოვლენას – სტიქიებს. ასეთებია: სისხლი, რძე, ცეცხლი, მიწა. მათ შეესაბამება წითელი, თეთრი და შავი ფერები [52, 16]. ეს ტრიადა დიდხანს ინარჩუნებდა ძირითად მნიშვნელობას. როდესაც ადამიანი ბუნებასთან ორგანულ კავშირში ცხოვრობდა, არ არსებობდა გამლიზიანებლებზე ადეკვატურობის შეგრძნებაზე, გრძნობის ორგანოებში სიგნალების გარდაქმნაზე და ა.შ. ფიქრის საჭიროება, რადგან მოვლენა და მასზე სულიერი წარმოდგენის გაიგივება ეჭვს არ იწვევდა. ცივილიზაციის განვითარებასთან ერთად, როდესაც ფერი უფრო ხშირ შემთხვევაში შეფერილ ობიექტებთან მიმართებაში განიხილება, ვიდრე ცალკე (მაგალითად ბანკების რეკლამებში ფერების ფაქტორის გათვალისწინებით: ცისფერი „თი ბი სი“-ს ფერი, ნარინჯისფერი – „საქართველოს ბანკი“-ს ფერი), თვით ფერი უბრალოდ ფონია, რომელიც ქვეცნობიერად ზეგავლენას ახდენს და იდენტიფიკატორად ფუნქციონირებს. მაგალითად, შეღებილი ბინის კედლები: ცისფერი კედლები – მშვიდ გარემოს ქმნის, ნათელი ბეჟი – სამუშაო კონფორტულ გარემოს; მსგავსად, ლიმონში, ცაში ან ღვინოში სხვა თვისებებს უფრო ვაქცევთ ყურადღებას, ვიდრე ფერს: ამ დროს ფერის უშუალო შეგრძნება სუსტდება, რთულდება და ბუნდოვანი ხდება, ჩნდება საჭიროება გარკვეულ იქნას და დაფიქსირდეს კავშირი სისტემაში – “ადამიანი-ფერი”.

XVI ს-ის დასასრულს, ლომაცო წერდა “ფერთა ენაზე” საერო ცხოვრებაში. XVII ს. როყე დე პილი აფიქსირებს დამკვიდრებულ შეხედულებებს სხვადასხვა ფერების ემოციურ გამოხატვაზე. და ბოლოს, XVIII ს-ის დასასრულს და XIX ს-ის დასაწყისში გოეთემ განაზოგადა ეს პრობლემა თავის ნაშრომში – “მოძღვრება ფერზე”. ფერთა სიმბოლიკის პრობლემა მჭიდროდ არის დაკავშირებული, როგორც ფერის ფსიქოლოგიურ ზემოქმედებასთან, ასევე მის სისტემატიკასა და კლასიფიკაციასთან. კულტურის სათავეებთან ფერი სიტყვის ტოლფასი იყო, ანუ წარმოადგენდა სხვადასხვა საგნებისა და ცნებების სიმბოლოს. მსოფლიოში არსებულ ფერებს შორის ყველაზე მდგრადი სიმბოლო ყველაზე უბრალო, ანუ ძირითადი ფერები აღმოჩნდა. საზოგადოებაში ფერთა სიმბოლიკის როლი მის აზროვნებაში მითოლოგიზმთან არის პროპორციული. რაციონალიზმის ზრდასთან ერთად მცირდება სიმბოლიკის როლი [52, 16].

ჩვენს დროში ფერთა სიმბოლიკა თავის პოზიციებს საწარმოო ობიექტებისა და სატრანსპორტო სიგნალიზაციის ფუნქციურ შეფერილობაში ინარჩუნებს. უფრო რთულ შემთხვევებში, მაგალითად, ხელოვნებაში, ფერთან მოპყრობა ისეთივე უკონტროლოა, როგორც სიტყვასთან. კოგნიტური ანალიზისას მნიშვნელოვანია ჩატარდეს ფერთა ლექსიკის სისტემის სემანტიკური ანალიზი. ხშირად ლინგვისტები წერენ, რომ “სუფთა” ლინგვისტიკა უგულვებლყოფს ენობრივი ცნობიერების ფაქტს. სინამდვილეში კი ის მუდმივად მიმართავს ფერთა ცნობიერებას, მაგრამ ამას იმპლიციტურად აკეთებს, ხოლო კოგნიტური ანალიზი მოითხოვს ამას ექსპლიციტურად.

რა არის მნიშვნელოვანი ლინგვისტური თვალსაზრისით? ის რაც ხდება ადამიანის თვალის ბადურაში თუ მის თავში, თუ მთავარია რას ფიქრობენ ადამიანები იმაზე რასაც ხედავენ? რა თქმა უნდა ლინგვისტური თვალსაზრისით ბევრად მნიშვნელოვანია რას ფიქრობენ ადამიანები იმაზე, რასაც ხედავენ. რაც არ უნდა ხდებოდეს ბადურაში ან თავში, ისინი ამას სხვა ადამიანებს უნდა უკავშირებდნენ. მათ კონცეპტუალურად უნდა დააკავშირონ ეს იმასთან, რის გადაცემასაც შეძლებენ სხვა ადამიანებისთვის. ისინი ამას შეძლებენ საყოველთაოდ მიღებულ პროტოტიპებთან შინაგანი სურათების [internal images] დაკავშირებით.

რა არის ფერი? ფერი ისევე როგორც ფორმა, წარმოადგენს ადამიანის ცნობიერების ასპექტს, ისე მჭიდროდ დაკავშირებულს აღქმასთან (perception), რომ ამის ანალიტიკური გაგების ყოველი მცდელობა შესაძლებელია არც იყოს

საჭირო. ეს შესაძლებელია ისეთ სიტყვებს ეხებოდეს, როგორცაა: blue, red, long, round და უფრო მეტიც, ისეთ ზოგად სიტყვებს, როგორცაა: ფერი (color) და ფორმა (shape) თავისთავად. ადამიანთა უმრავლესობისთვის ამ ტიპის სიტყვები ძირითადი და დაუნაწევრებელია (nondecomposable), მაგრამ, ამავე დროს, დამალულია სიტყვების – ფერი და ფორმა – მნიშვნელობა. ეს სიტყვები შინაგანი კომპლექსური სისტემის მატარებელია, რომელიც აგრეთვე შეიძლება განისაზღვროს.

წინამდებარე ნაშრომში ჩვენ გვაინტერესებს ფერის კვლევა. ფერის “color” ცნება შეიძლება განისაზღვროს – წერს ლეიბნიცი – რადგან ფერი იმას გულისხმობს, რასაც მხოლოდ მხედველობით აღვიქვათ [140, 128]. მაგალითად, ფორმა შესაძლებელია შეხებით აღვიქვათ, ხოლო ფერის აღსაქმელად აუცილებელია მხედველობა. აგრეთვე, უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა ვიზუალური დესკრიპტორი არ წარმოადგენს ფერის აღმნიშვნელ სიტყვას. მაგალითად, ინგლისურში dark და light წარმოადგენს ვიზუალურ დესკრიპტორებს, მაგრამ არა ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებს. ისინი უფრო შუქს განეკუთვნებიან, ვიდრე ფერს. მაგალითად, ჰარგრეივი წერს, რომ პომადებისთვის (ავსტრალიელი აბორიგენები) საჭიროებას არ წარმოადგენს სხვადასხვა ფერების აღმნიშვნელი სიტყვების არსებობა, რომლებსაც ისინი განასხვავებენ თავის ვიზუალურ მითში [120, 200-206]. საჭიროებას წარმოადგენდა ტრადიციულ სურათებში გამოყენებული პიგმენტების გარჩევა და პიგმენტების აღმნიშვნელი სიტყვები უკვე დამკვიდრებულია. სხვა საგნების გარეგნული ფორმა ასევე შეიძლება აღიწეროს ამ პიგმენტების გარეგნული სახის შედარებისას, მაგრამ ასეთი აღწერა არ გამოყოფს ფერს სხვა ვიზუალური მახასიათებლებისაგან. ჯერ კიდევ ცოტა ხნის წინ ფერის ცნება არც არსებობდა მათ საზოგადოებაში, მაგრამ ინგლისურენოვანი საზოგადოების გავლენით, ინსლისურენოვანმა ავსტრალიურმა საზოგადოებამ გადმოიღო ფერის ცნება. ეს ადასტურებს იმას, რომ სხვადასხვა კულტურებში ფერის აღქმაც განსხვავებულია და ამ აბორიგენების კულტურაში ფერის ცნება დაყვანილი იყო შუქის ცნებამდე (სადაც განსხვავება იყო bright-sun, fire, blood, ანდა უშუქობაზე, lack of brightness). ეს ფაქტი პირდაპირ ეწინააღმდეგება ბერლინისა და ქეის პარადიგმის მიხედვით ფერთა ლექსიკის უნივერსალური კონცეპტუალური მოდელის განვითარების თეორიას და ამის შესახებ წერს ვეუბიკაც. თუმცა, აქ საჭიროა შევეხოთ დროის საკითხს, რადგან ის, რაც ენაში აქამდე არ გამოვლინდა, არ გამორიცხავს იმას, რომ დიდი

აღბათობით, კულტურული კავშირების საშუალებით ახლა განვითარდება. უნდა დავეთანხმოთ, რომ ეს არ არის ფერთა უნივერსალიები, არამედ ვიზუალური სემანტიკის უნივერსალიებია, როგორც მას ვეუბიცა უწოდებს. ფერების აღმნიშვნელი სიტყვები ძალიან მნიშვნელოვანია კაცობრიობისთვის და ყოველი საზოგადოება, როგორც ვიზუალური სემანტიკის მატარებელი, თავისებურად გამოხატავს მას.

ვან ბრაკელი წერს: “ნეიროფსიქოლოგიური გამოკვლევები გვიჩვენებს, რომ ბადურასა და ტვინის ქერქს შორის ფერის გადამუშავება ძალიან ბუნდოვანია ფორმასთან დაკავშირებული სხვა ვიზუალური ინფორმაციის გამო: ტექსტურა, მოძრაობა და სხვა ცვლილებები. არ უნდა გვიკვირდეს, რომ მსოფლიოს ენების ზედაპირული შესწავლა გვაძლევს, არა მარტო ძირითადი ფერების კატეგორიის ალტერნატიულ სისტემებს, ანდა ამ სისტემების საერთოდ არქონას, აგრეთვე უამრავი ფერების აღმნიშვნელ სიტყვებს, რომელთაც ბუნდოვანი და ცვალებადი მსგავსება აქვთ. ტვინი ამას არ ეწინააღმდეგება და გონება ყველაფერ ამას ემორჩილება” [173, 100-135]. მაგრამ ყველაფერი ზემოთქმული არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ უარვევოთ ბერლინისა და ქეის თეორია და არც იმისთვის არის საკმარისი, რომ დავეთანხმოთ ვეუბიცას. ადამიანის ტვინს არ დააკმაყოფილებს დეკონსტრუქცია, მაგრამ ის ახალ ანალიზებს და სინთეზებს თხოულობს.

ფერის ცნება არსებობს და არ არის მნიშვნელოვანი, ვინ როგორ უწოდებს მას color ან სხვა რამეს. ლინგვისტის მთავარი ამოცანაა არსებულ თეორიებზე დაყრდნობით განავითაროს ეს საკითხი ენის დინამიკის შესაბამისად. ადამიანი, რომელიც წინასწარ ცდილობს რაიმეს არსებობის ან არარსებობის დამტკიცებას, წარუმატებლობისთვის არის განწირული, ხოლო ის ვინც საკითხს სწავლობს, როგორც პროცესს, აუცილებლად რაიმე დასკვნებამდე მივა.

წინამდებარე ნაშრომშიც ერთ-ერთი მთავარ მიზნად ისახავს ფერთა ლექსიკის კრეატიული პროცესის, ამ ლექსიკასთან მიმართებაში ნომინაციის პროცესის შესწავლას კოგნიტური ანალიზის მეშვეობით.

12. დე სოსიურიდან კოგნიტური ლინგვისტიკისაკენ

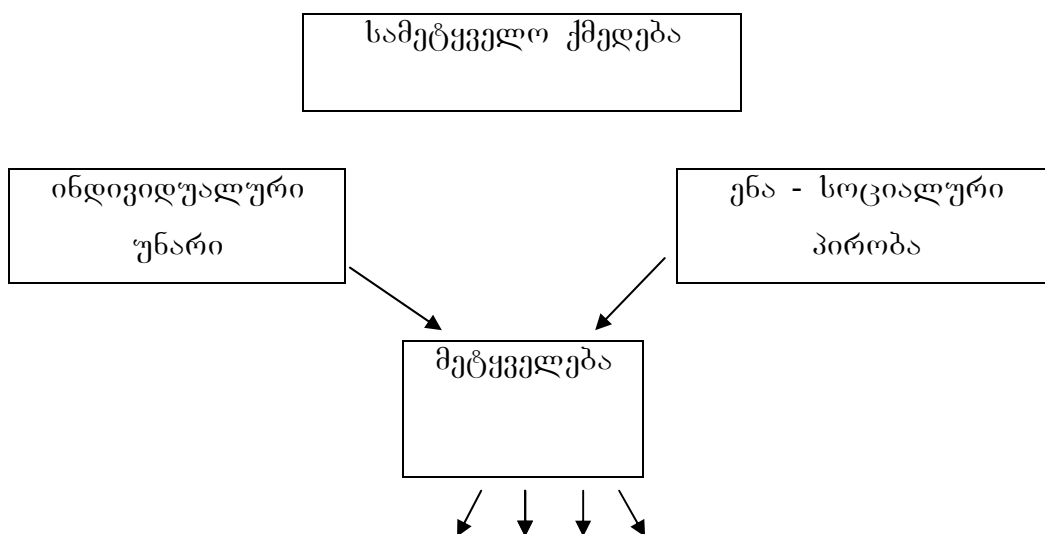
მოცემულ კვლევაში, ყურადღებას ვამახვილებთ რა უპირატესად სამეტყველო შემოქმედებაში ნომინაციის პროცესების მოქმედების სფეროზე, ამავე დროს სხვა მიზნებსაც ვისახავთ: ვაჩვენოთ რისი მოცემა შეუძლია

თანამედროვე ენის თეორიას სამეტყველო შემოქმედების ანალიზისათვის და პირიქით, რისი მოცემა შეუძლია სამეტყველო შემოქმედების გამოკვლევას მისი ისეთი კარდინალური ცნებებისათვის, როგორცაა: ენობრივი მნიშვნელობის ცნება, ენობრივ სისტემაში განსხვავებული დონეების თანაფარდობა, ენის ერთეულების დანიშნულება (მათ შორის, ნომინაციის სხვადასხვა ერთეულების), დაზუსტება, რომელიც დაკავშირებულია მათი როლის გაგებასთან ენის ფუნქციონირებისას და მათ გამოყენებასთან მოსაუბრის მიერ ენის წარმოქმნისას.

- ენის დაუფლება
- გამოყენება
- გაგება

მოცემულ კვლევაში საინტერესო იქნება განვიხილოთ ენის დაუფლება, გამოყენება და გაგება. კონკრეტულად მოცემულ კვლევაში გვაინტერესებს თუ როგორ ფუნქციონირებს ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკა ენაში, როგორ ივსება სიტყვის „შინაგანი“ ფორმა ახალი შინაარსით და რა განაპირობებს ნომინაციის შემოქმედებით პროცესს ამ სიტყვის ფართო გაგებით.

სოსიურის ტრაქტატში სამეტყველო ქმედება (პროცესი) (langage) წარმოადგენდა ენის შესახებ ყველა ფაქტის ერთობლიობას. შესაბამისად, სამეტყველო ქმედების ცნება მასთან განეკუთვნებოდა ენის გამოყენების პროცესსა და შედეგს ერთდროულად, აგრეთვე ამ გამოყენების სოციალური პირობების აღნიშვნას და მოსაუბრის ინდივიდუალურ უნარს. აქედან მოდის ფ. დე სოსიურის ცნობილი სქემა, სადაც სოსიური ოთხ მოვლენას აკავშირებს ერთმანეთთან.

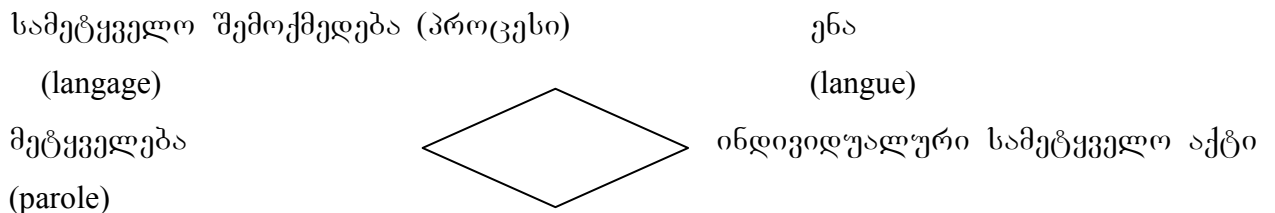
მეტყველების
ინდივიდუალური
აქტები

(სქემა № 1)

სოსიურისეული ენისა და მეტყველების დიქტომიის ვრცელი კომენტირებისას, მომავალი მკვლევარები ნაკლებად აქცევენ ყურადღებას იმ მნიშვნელოვან ფაქტს, რომ ოთხი აღნიშნული მოვლენის პარალელურად სოსიური კიდე ერთს გამოჰყოფს: მეტყველების ინდივიდუალურ აქტს, რომლის წყალობით მისი სქემა შესაძლებელია გავრცობილ იქნას შემდგომში. მაშინ გასაგებია, რომ სამეტყველო ქმედება ეყრდნობა ერთჯერადს (მოსაუბრის ინდივიდუალური უნარი) და ზოგადს (ენა, რომელიც ენიჭება მას, როგორც კოლექტივის წევრს), რაც შემდგომში ვლინდება ლაპარაკში (მეტყველებაში), რომელიც აგებულია ურთიერთობის ინდივიდუალური აქტებისაგან. აქ უკვე სხვა საფუძველზე სამეტყველო მექანიზმები (ფსიქოფიზიკური და სხვ.) და საკუთრივ ენობრივი ცოდნა უპირისპირდება ერთმანეთს. იქმნება მეტყველების თავისებური წრე: იმისთვის რომ ილაპარაკონ, ადამიანები უნდა ფლობდნენ ენას, მაგრამ ამ ცოდნის მიღებისთვის საჭიროა ენის „გამოყოფა“ სამეტყველო მასალიდან (სამეტყველო ქმედების ფაქტებიდან და შესაბამისად, იქიდან, რაც მოცემულია მეტყველების ინდივიდუალურ აქტებში).

ასეთ წრეს (რეალურად არსებულს) კუბრიაკოვა შემდეგი სქემით წარმოგვიდგენს, რომელშიც აღწერილი მოვლენები თითქოს ახალ ურთიერთდაპირისპირების სისტემაში ერთვება [44, 8].

(სქემა №2)

ზედა და ქვედა წერტილები სქემაში შეესაბამება სოსიურის ოპოზიციას უშუალოდ დაკვირვების ქვეშ არმყოფსა და უშუალოდ დაკვირვების ქვეშ მყოფს შორის, ხოლო მარცხენა და მარჯვენა წერტილები – ინდივიდუალურისა და სოციალურის ოპოზიციას. თუმცა ლინგვისტიკის „კურსში“ (XX ს. შუა

პერიოდი) არაერთხელ არის ხაზგასმული მოსაზრება სამეტყველო პროცესების პასიური ხასიათის შესახებ, რამდენადაც მეტყველება იკვეთება როგორც არსებული ენის „შესრულება“ (აქედან გამომდინარე არსებობს ენის, სიმფონიის შესრულებასთან შედარება). ინდივიდუალურ სამეტყველო აქტში ეს „საშემსრულებლო“ აქტი მკაფიოდ უპირისპირდება ენობრივს. ენის მოქმედების სფერო უკავშირდება სამეტყველო აქტის მხოლოდ იმ ნაწილს, „სადაც სმენითი გამოსახულება ასოცირდება ცნებასთან“, ანუ სემიოზისისა და ნომინაციის აქტთან [67, 52].

კუბრიაკოვა წერს, რომ ადამიანისგან მომდინარე და სხვა ადამიანებისკენ მიმართულ სამეტყველო შემოქმედების ანალიზისას შეუძლებელია არ იყოს გათვალისწინებული ადამიანის ფაქტორი: მეტყველების მექანიზმები არსებობენ ადამიანში და გამოიყენება, მოქმედებაში მოდის მოლაპარაკე ადამიანის მხრიდან [44, 10]. ენის მექანიზმები, როგორც ათასწლეულების განმავლობაში გამომუშავებული ენის გამოყენება თავისი მრავალგვარი ფუნქციით, მილიარდობით მოლაპარაკეთა მიერ ენის გამოყენების პრაქტიკის ასახვა, დღემდე წარმოადგენს მოლაპარაკე ადამიანთა ნებითა და გონით განხორციელებულ ქმედებებსა და ოპერაციებს და ამდენად დამოკიდებულია მათ ბიოლოგიურ, კოგნიტურ და სოციალურ შესაძლებლობებზე, მათ ინდივიდუალურ ენობრივ უნარზე და სხვ. ამასთან ერთად, სამეტყველო შემოქმედება – ეს არის შემოქმედება, რომლის მსვლელობისას გამოიყენება ენა. ამავე დროს, მეტყველებას საფუძვლად უდევს არა იმდენად ენის გამოყენება, რამდენადაც ენისადმი და მისი ამოუწურავი შესაძლებლობებისადმი მიმართვა. პირველი გვაფიქრებინებს, რომ გამოიყენება რაღაც უკვე არსებული, წინასწარ მოცემული, „მზა“ სისტემის სახით; მეორე, პირიქით, ხაზს უსვამს შედარებით თავისუფლებას, რომელიც ენის სისტემაში არსებულ ერთეულებსა და კანონებს ეყრდნობა.

ლინგვისტის ამოცანაა აჩვენოს და ახსნას, როგორ ხორციელდება ენობრივი რესურსები სამეტყველო აქტებში მოლაპარაკეთა მიერ და ენობრივი სისტემის კერძოდ რომელი შემადგენელები ახასიათებენ სამეტყველო ქმედების ცალკეულ ეტაპებს. მაგრამ ახლა სამეტყველო ქმედების ყველაზე საინტერესო ასპექტად წარმოგვიდგება სწორედ ის, რომელიც ახსნის, თუ როგორ ერთდება ენობრივი სისტემა ადამიანის მეტყველებაში და მისი დახმარებით როგორ ხდება

მეტყველების დროს წარმოქმნილი გამონათქვამების და ამ გამონათქვამთა ჯაჭვის ორგანიზება – ტექსტად, ენობრივ მასალად.

ლინგვისტები იზღუდებიან მხოლოდ იმის კონსტატაციით, რომ სამეტყველო აქტი მიმდინარეობს ისეთი ფენომენის დახმარებით, როგორცაა მეტყველება (ლაპარაკი), ენისადმი მიმართვით, როგორც ამ აქტში გამოყენებულ ერთეულთა და კანონთა წყაროსთან და მიმართულებით სხვის მიერ მეტყველების აღქმისკენ. სამეტყველო ქმედება – ეს რთული წარმონაქმნია სწორედ იმიტომ, რომ აერთიანებს ყველა იმ დიალექტიკურ წინააღმდეგობებს, რომლებსაც ენისა და მეტყველების დიქტომიას მიაწერდნენ. როგორც სამართლიანად შენიშნა ა.ა. ხოლოდოვიჩმა, „ენა უპირისპირდებოდა მეტყველებას, ხან როგორც სოციალური – ინდივიდუალურს, ვირტუალური – აქტუალურს, აბსტრაქტული – კონკრეტულს, კოდი – შეტყობინებას, პარადიგმატიკა – სინტაგმატიკას, სინქრონია – დიაქრონიას, ნორმა – სტილს, სისტემა („უჯრედები“) – მის რეალიზაციას (შევსებული და „ცარიელი“ უჯრედები), ხან კი როგორც [თანდაყოლილი] მისი უნარის (competence) გამოყენება (performance) ხომსკის მიხედვით და ა.შ. ერთნი ამ დიქტომიას ენერგია-ergom ჰუმბოლდტის დიქტომიასთან აკავშირებდნენ, სხვანი – და უსაფუძვლოდ – taulias და tabelencis Sprache-Rede დიქტომიასთან [80, 20-30]. მაგრამ ნებისმიერი ინტერპრეტაციის შემთხვევაში არავინ უარყოფდა იმ კარდინალური დიქტომიის არსებობას, რომლებზეც ადამიანთა საზოგადოების სამეტყველო ქმედების “დანაწევრება“ ხდება [79, 23]. ტერმინი „სამეტყველო შემოქმედება“ კუბრიაკოვასთან უფროა განსაზღვრული: აქ ნათლად არის ხაზგასმული განსახილველი მოვლენის დინამიკური და პროცესუალური არსი.

სამეტყველო ქმედების განხილვასთან დაკავშირებით, ძირითადი პრობლემა არის საკითხი, როგორ ლაპარაკობს ადამიანი და როგორ წარმოიქმნება სამეტყველო ნაკადი და ბოლოს, რა ადგილი უჭირავს ამ პროცესში ნომინაციის აქტებს და მოვლენებს.

ჯერ კიდევ ლ.ვ. შერბას ნაშრომებში სოსიურისეულ თეორიებისგან მოწყვეტა პირველ რიგში, აღნიშნულია მეტყველების სოციალური ბუნებისა და მისი შემადგენელი მეტყველების ცალკეული აქტების აღიარებით. არ არსებობს სამეტყველო ქმედების ისეთი ასპექტები – აღნიშნავდა ლ.ვ. შერბა – რომლებიც მთლიანად განცალკევებულია სოციალურისგან ან სოციალურად არ არიან განპირობებულნი [81, 29]. სოციალურია აგრეთვე მეტყველების ინდივიდუალური

აქტიც, რადგან იგი მიმართულია მოსაუბრისადმი და გათვლილია მის გაგებაზე. სწორედ სამეტყველო აქტების ლინგვისტური, ფსიქოლინგვისტური და სოციო-ლინგვისტური თვალსაზრისით, ანალიზის შედეგად ხდება სამეტყველო ქმედების კვლევის აგება; კვლევის სხვადასხვა ამოცანები ავითარებენ ამავე დროს მკვლევარის ყურადღების გამახვილებას სამეტყველო აქტების ამა თუ იმ რაკურსზე და სამეტყველო აქტის ისეთ შემადგენელზეც, როგორცაა სამეტყველო გამონათქვამი.

ლაპარაკის და გაგების პროცესები – ეს პირველ რიგში სამეტყველო აქტია, რომლის განხორციელების მსვლელობაშიც წარმოიქმნება სამეტყველო მასალა და თუმცა, რა თქმა უნდა პრაგმალინგვისტიკის გაჩენასთან ერთად და მასში სამეტყველო აქტების თეორიის ჩართვით, თავად სამეტყველო შემოქმედების თეორიაში აღინიშნება არსებითი გარდაქმნები. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მხოლოდ პრაგმალინგვისტიკის ან კომუნიკაციური ლინგვისტიკის ფორმირებით იწყება სამეტყველო ქმედების თეორიის საფუძვლების ჩაყრის მცდელობები. უფრო მეტიც, იმისათვის, რომ შედარებით ადეკვატურად აღიწეროს ობიექტი, რომელიც მიკროსამყაროს განეკუთვნება, იგი უნდა აღიწეროს ურთიერთ-გამომრიცხავ, დამატებით სისტემებში, მაგალითად, ერთდროულად როგორც კონტექსტი და როგორც კონტექსტის შემადგენელი ნაწილი. XX საუკუნის რუსი ლინგვისტი ვ.ვ. ნალიმოვი დამატებითობის პრინციპის კულტუროლოგიური მნიშვნელობის ინტერპრეტაციას შემდეგნაირად ახდენს: „კლასიკური ლოგიკა არ ყოფილა საკმარისი გარე სამყაროს აღწერისათვის. ფილოსოფიურად გააზრების მცდელობისას ბორმა ჩამოაყალიბა თავისი ცნობილი დამატებითობის პრინციპი, რომლის თანახმადაც ნიშანთა სისტემის ერთიანი მოვლენის გამოსახვისთვის აუცილებელია ცნებების ურთიერთგამომრიცხავი, დამატებითი კლასები. ბორს თავად კარგად ესმოდა მის მიერ ჩამოყალიბებული პრინციპის მეთოდოლოგიური მნიშვნელობა: „ცოცხალი ორგანიზმების, ცნობიერების მქონე ადამიანებისა და კაცობრიობის კულტურების მთლიანობა წარმოადგენს მთლიანობის ნიშნებს, რომელთა ასახვა თხოულობს ტიპურ დამატებით აღწერის საშუალებას“ [193].

დამატებითობის პრინციპი არსებითად იმის აღიარებაა, რომ მკაფიოდ აგებული ლოგიკური სისტემები მეტაფორების მსგავსად მოქმედებენ: „ისინი წარმართავენ მოდელებს, რომლებიც მოქმედებენ, ან არ მოქმედებენ როგორც გარე სამყარო. ერთი ლოგიკური კონსტრუქცია არასაკმარისი ყოფილა მიკროსამყაროს მთელი სირთულის აღსაწერად. სამყაროს სურათის აღწერის

დროს საყოველთაოდ მიღებული ლოგიკის დარღვევის მოთხოვნა მთელი სიცხადით პირველად კვანტურ მექანიკაში გაჩნდა, და სწორედ ამაშია მისი განსაკუთრებული ფილოსოფიური მნიშვნელობა“. მოგვიანებით, კულტურის სემიოტიკის აღსაწერად ი.მ. ლოტმანმა გამოიყენა დამატებითობის თეორიის გაფართოებული გაგება. აი, რას წერდა იგი: „...კულტურის მექანიზმი შემდეგნაირად შეიძლება აიწეროს: მოაზროვნე ინდივიდუალურობის ხელთ არსებული ინფორმაციის უკმარისობა ქმნის საჭიროებას, რომ მან სხვა, ასეთსავე ერთეულს მიმართოს. თუკი წარმოვიდგენთ არსებას, რომელიც მოქმედებს სრული ინფორმაციის პირობებში, მაშინ ბუნებრივი იქნებოდა ვივარაუდოთ, რომ მას არ დაჭირდება თავისი მსგავსი, სხვა ვინმე, გადაწყვეტილების მისაღებად. ადამიანისათვის ნორმალურ სიტუაციად ითვლება არასაკმარისი ინფორმაციის პირობებში მოქმედება. რამდენადაც არ უნდა განვავრცოთ ჩვენი მონაცემების არე, ინფორმაციის საჭიროება უფრო ვითარდება და წინ უსწრებს ჩვენი სამეცნიერო პროგრესის ტემპს. ამდენად, ცოდნის შექმნა არ განაპირობებს არცოდნის შემცირებას, პირიქით. ხოლო საქმიანობა, რომელიც უფრო ეფექტური ხდება, არ იოლდება, არამედ უფრო რთულდება.

გარკვეული აზრით, დამატებითობის პრინციპი ბორმა იმის წყალობით ჩამოაყალიბა, რომ კურტ გედელის მიერ დამტკიცებული იყო ე.წ. არასრული დედუქციური სისტემების თეორემა (193). გედელის დასკვნის შესაბამისად – სისტემა ან არა ურთიერთგამომრიცხავია, ან არასრულია. აი, რას წერს ამის შესახებ ვ.ვ. ნალიმოვი: „გედელის შედეგებიდან გამომდინარეობს, რომ ჩვეულებრივად გამოყენებადი არა ურთიერთგამომრიცხავი ლოგიკური სისტემები, რომელთა ენაზე გამოისახება არითმეტიკა, არასრულია [193]. არსებობს ამ სისტემების ენაზე გამოსახული ჭეშმარიტი მტკიცებულებები, რომელთა დამტკიცება ამ სისტემებში შეუძლებელია. ამ შედეგებიდან აგრეთვე გამომდინარეობს, რომ ამ სისტემების აქსიომების ვერცერთი მკაცრად ფიქსირებული გაფართოება ვერ გადააქცევს მას სრულ სისტემად, ყოველთვის გამოჩნდება ახალი ჭეშმარიტებები, რომლებიც მისი საშუალებებით ვერ გამოისახება, მაგრამ მისგან განუყოფელია. გედელის თეორემის ზოგად დასკვნას უდიდესი ფილოსოფიური მნიშვნელობა აქვს: ადამიანის აზროვნება მის დედუქციურ ფორმებზე უფრო მდიდარია. სხვა ფიზიკური მდგომარეობა, რომელსაც აგრეთვე გააჩნია ფილოსოფიური არსი და უშუალოდ ეხება დამატებითობის პრინციპს, წარმოადგენს XX საუკუნის დიდი გერმანელი

ფიზიკოსის, ვერნერ გეიზენბერგის მიერ ჩამოყალიბებული ე.წ. გაურკვეველობათა თანაფარდობა. ამ დებულების თანახმად, შეუძლებელია მიკროსამყაროს ორი ურთიერთდამოკიდებული ობიექტის თანაბრად ზუსტად აღწერა. თუკი ჩვენ გვაქვს სიზუსტე ერთ განზომილებაში, იგი დაიკარგება მეორეში. ამ პრინციპის ფილოსოფიური ანალოგია ჩამოყალიბებული იყო ლუდვიგ ვიტგენშტაინის ბოლო ტრაქტატში „უტყუარობის შესახებ“. იმისათვის, რომ ეჭვი შევიტანოთ რამეში, რაღაცა უეჭველი უნდა იყოს. ჩვენ ვიტგენშტაინის ამ პრინციპს „კარების ანჯამის პრინციპი“ ვუწოდეთ. ვიტგენშტაინი წერდა: „საკითხები, რომლებსაც ჩვენ ვსვამთ და ჩვენი ეჭვები ეფუძნება იმას, რომ ზოგიერთი წინადადება თავისუფალია ეჭვებისგან, რომ ისინი თითქოს ანჯამებია, რომლებზეც ბრუნავს ყველა კითხვა და ეჭვი. ანუ, ეს განეკუთვნება ჩვენი სამეცნიერო გამოკვლევების ლოგიკას, რომ გარკვეული საგნები სინამდვილეში უეჭველია. თუკი მე მინდა, რომ კარმა იბრუნოს, ანჯამები უძრავი უნდა იყოს“ [193].

ამდენად, მიგვაჩნია რომ დამატებითობის პრინციპს ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს კოგნიტური ანალიზის დროს, რასაც ლინგვისტურ პრაქტიკაში კანონზომიერად განაპირობებს პოსტმოდერნიზმის ფენომენის გაჩენა, რომელსაც მთავარ ესთეტიურ პრინციპადე აჰყავს ენების დამატებითობის იდეა. ლინგვისტის ამოცანა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ აჩვენოს ენის ყველა გამოვლინების განმარტების შესაძლებლობები ენათმეცნიერების და არა მითების ცოდნის თვალსაზრისით და სხვა დისციპლინებს მოუხმოს გარკვეული საკითხის გაანალიზებისას. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის პროცესის შესწავლაში გვეხმარება ასევე ხელოვნება, ფსიქოლოგია და სხვა დისციპლინები. გარდა ამისა, საჭიროა სიტყვის ანალიზი, როგორც იზოლირებულად ასევე კონტექსტში, მეტყველებაში, და უდაოდ, უფრო მეტად გამოყენებაში. სანამ განვიხილავთ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციას კონკრეტულად, საჭიროა განვიხილოთ ენობრივი ნომინაციის პროცესი ზოგადად.

1.3. ენობრივი ნომინაცია

ტერმინი “ნომინაცია” მარტივად შეგვიძლია განვსაზღვროთ, როგორც ნიშნადი ენობრივი ერთეულების შექმნა (სიტყვების, ფორმებისა და წინადადებების). სინამდვილეში ნომინაცია განსაკუთრებულად რთული

მოვლენაა, რომლის არსის გაგებაც დაკავშირებულია პრობლემების მთელი კომპლექსის გადაწყვეტასთან. ასეთ პრობლემებს პირველ რიგში განეკუთვნება სიტყვის სპეციფიკა, გარესამყაროს ცნობილი იდეალიზაცია და დემატერიალიზაცია, რომელიც დაკავშირებულია ენობრივი ნიშნების სისტემის შექმნასთან, სიტყვისა და მისი აღმნიშვნელი ცნების ურთიერთკავშირთან, გაგებასთან, მნიშვნელობასა და ასახვასთან, პირველი და მეორე სასიგნალო სისტემების განსაზღვრასთან პროცესში, და ა.შ.

ენის ნომინალური ასპექტის თავისებურება პირველ რიგში წარმოადგენს იმას, რომ ბუნებრივი ენის ნიშნებს სხვა დანარჩენისაგან განსხვავებით გააჩნიათ ორმაგი შესაბამისობა (რეფერენცია) საგნობრივ რიგთან (1); ნომინაციური ნიშნების სახით – სიტყვებისა და სიტყვათა შეთანხმება – ნომინაციის სისტემაში, პრაგმატიკაში (2); პრედიკატული ნიშნები – ფრაზები, აქტუალურ მეტყველებაში გამონათქვამები – შემადგენლობაში ან ამ სახით. სინტაგმატიკაში შესაბამისად გამოიყოფა ენობრივი ერთეულების ნიშანდების ორი პრინციპი: სემიოლოგიური და სემანტიკური.

ენობრივი მნიშვნელობის ჩამოყალიბების პროცესში მონაწილეობს და ასახვას პოულობს ერთმანეთთან ურთიერთკავშირში მყოფი გნოსეოლოგიური სიტუაციების სამივე ელემენტი – შემცნობი ობიექტი (ადამიანი), შეცნობადი ობიექტი (რეალური სინამდვილე) და ენობრივი ნიშანი (ენა).

ადამიანის ენა უფრო მეტად განიხილებოდა აზროვნების განხორციელების საშუალებად, იმ დროს, როდესაც ენის შესწავლა, როგორც საგნობრივი სამყაროს იდეალიზაციისა და მისი ობიექტივიზაციის საშუალება შრომითი საქმიანობის პროცესში, ნაკლებად შეისწავლებოდა.

მეტწილად იკვლევდნენ ლოგიკურ კატეგორიებს, რომელიც აღიქმებოდა აზრისა და სინამდვილის თანხმობის, აზროვნების საგნობრივი შინაარსის ერთადერთ ფორმად, ხოლო როგორ არის იგი ასახული კონკრეტული ენების ლექსიკურ და სემანტიკურ კატეგორიებში, არ იყო საკმარისად გამოკვლეული. ენის კვლევის ამ უკანასკნელ რაკურსს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ენობრივი ნომინაციების სპეციფიკის განსაზღვრისას. ენის მატერიალისტური განსაზღვრა როგორც სოციალური მოვლენისა, ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი საშუალებისა და აზრის უშუალო სინამდვილისა, ლინგვისტს ავალეებს შეისწავლოს და გაითვალისწინოს ადამიანის ცოდნისა და ენის არა მარტო დინამიკა და დიალექტიკა, არამედ გამოიყენოს ისტორიული მატერიალიზმი,

რომელიც ხსნის მატერიალური წარმოებისა და კულტურულ-ისტორიული გამოცდილების კონკრეტულ პირობებს და ფორმებს და ასახავს პოულობს ლექსიკური ერთეულების ნომენკლატურის თავისებურებებში და ნიშნების სხვაობაში, რომლის მიხედვითაც წარმოებს სახელდება.

ენის ნომინატური ასპექტის ადეკვატური შესწავლა პირველ რიგში მოითხოვს მის შინაარსობრივ კვლევას, ენის, აზროვნებისა და სინამდვილესთან ურთიერთმოქმედების შესწავლას. ლინგვისტური თეორიის ასეთმა მდგომარეობამ საყოველთაო ინტერესი გამოიწვია ენის, აზროვნებისა და სინამდვილის ურთიერთკავშირის პრობლემისადმი. ეს კავშირი უშუალოდ ვლინდება სემიოზისის პროცესში, დასახელების ნიშნების მხრივ, სადაც ერთიანდება აზრი (აზროვნების აღქმითი ფორმა), სახელი (ენობრივი ფორმა) და სინამდვილე (არაენობრივი ობიექტების აღმნიშვნელი). მის დინამიკაში ამ ურთიერთობის კვლევა ნიშნავს სემიოლოგიური პროცესის შუაგულში შეღწევას, სამეტყველო-აზრობრივი მოქმედების სიღრმის ჩაწვდომას, რომლებიც არსის სინთეზის საწყისში, ენობრივ ფორმასა და აღნიშნულ სინამდვილეში დევს.

ნომინაციის კანონზომიერებების ცოდნას თან სდევს ენაში ადამიანის ფაქტორის როლის უფრო ღრმა გაგება, ენის სისტემისა და სტრუქტურის ყველა მონაწილის ფუნქციური ურთიერთმოქმედების გამომჟღავნება, რადგანაც ენობრივი ტექნიკა მოწოდებულია განახორციელოს აზრობრივ-კომუნიკაციური მოთხოვნები და ადამიანის განზრახვა. აქედან გამომდინარეობს პრობლემის აქტუალობა, რომელიც დაკავშირებულია აღნიშვნის პროცესთან და შედეგებთან და, პირველ რიგში, ენობრივი ნომინაციის თეორიაში გადაწყვეტას ექვემდებარება. ასეთი თეორიის ამოცანას და სფეროს წარმოადგენს იმ კანონზომიერებების კვლევა და დასკვნები, თუ როგორ აისახება სინამდვილე ნომინაციის კატეგორიებში, როგორ ხორციელდება ენობრივი ფორმების მნიშვნელობებში, როგორი გავლენა აქვს ადამიანების აზროვნებას და პრაქტიკულ ქმედებას საზოგადოების მიერ მიღებულ ენობრივ ნიშნებზე, მათ სემანტიკურ სტრუქტურაზე და ფუნქციონირების წესებზე.

გნოსეოლოგიურ-სემანტიკურ ასპექტში ნომინაცია წარმოადგენს სინამდვილის არასაგნობრივი ფაქტების სისტემაში, ენის სტრუქტურაში, ენობრივ მნიშვნელობებში, ყველაფერ იმაში ჩართვას, რაც ენის მატარებელთა ცნობიერებაში მათ საზოგადოებრივ გამოცდილებას ასახავს.

მ. დოკუდინი წერდა: “აღქმისა და აზროვნების პირდაპირი “ენობრივი კორელანტები” უნდა ვეძებოთ არა ენობრივი სისტემის, არამედ ენობრივი გამოსახვის, ენობრივი მანიფესტაციის არეში. აზრის პირდაპირი “ენობრივი” გამოსახვა – ეს სიტყვა არ არის, ეს არის ნომინაცია (დასახელება); აზრის პირდაპირი, “ენობრივი” გამოსახვა – ეს არა წინადადება, არამედ გამონათქვამია” [33, 54].

ენობრივი აღნიშვნების პრობლემის შესწავლა, პირველ რიგში, დაკავშირებულია სიტყვების დამოკიდებულებასთან საგნების, სინამდვილის რეალური მოვლენების მიმართ. ვ.ვ. ვინოგრადოვი წერდა: “სისტემის გარეთ აღებული სიტყვები მხოლოდ სხვადასხვა ნიშნებს წარმოადგენენ, სინამდვილის იმ მოვლენებთან დასახელებებს, რაც საზოგადოებრივ ცნობიერებაშია ასახული. ერთსიტყვიანი დასახელებები, რომლებიც სიტყვიერ ნიშნებს წარმოადგენენ, უფრო მეტად ისწავლებოდა მათ მიერ შესრულებული ფუნქციების თვალსაზრისით. თუ სიტყვა მკაფიო აღნიშვნის საშუალებაა – იგი უბრალოდ ნიშანია, თუ კი იგი ლოგიკური განსაზღვრის საშუალებაა – ეს სამეცნიერო ტერმინია” [21, 37].

ნომინალურ ასპექტში სიტყვის სემანტიკის შესწავლის მესამე მიმართულებამ გამოხატულება ჰპოვა სრულმნიშვნელოვანი ლექსემების აზრობრივ სტრუქტურაში პირდაპირი და წარმოებული მნიშვნელობების გამოყოფით.

ვ.ვ. ვინოგრადოვმა სიტყვის აზრობრივ სტრუქტურაში პირდაპირი ნომინალური მნიშვნელობა განსაზღვრა როგორც ცენტრალური, რომელიც უშუალოდ თანაფარდია საგნებისა და მატერიალური სინამდვილის მოვლენებისა და რომელიც ამის გამო შესაძლებელია გამოვლინდეს არტეფაქტების შეცნობის შემთხვევაში. ამავე დროს, ეს უკანასკნელი ვლინდება აუცილებელი პირობის და სიტყვის აზრობრივი სტრუქტურის განსაზღვრის ობიექტური კრიტერიუმის სახით.

ამგვარად, სიტყვის პირდაპირი ნომინალური მნიშვნელობა სრულიად დეტერმინირებულია საგნობრივ რიგთან მისი თანაფარდობით (შეთანხმება, სისტემური დამოკიდებულება) და არანაირ შეზღუდვებს არ აწესებს მასზე.

ენობრივი ნომინაციის სპეციფიკის შესწავლის მეორე რაკურსმა ლინგვისტურ ნაშრომებში ჰპოვა ასახვა ენობრივი ერთეულების ორი მსხვილი ჯგუფის განცალკევების ფორმით: დასახელებების ნიშნები და გამონათქვამების

ნიშნები, სისტემური და სამეტყველო ერთეულები, პირველადი და მეორადი აღნიშვნის ერთეულები, ენობრივი ერთეულების მნიშვნელობების ჩამოყალიბება სემიოლოგიური და სემანტიკური პრინციპებით.

თანამედროვე ლინგვისტიკაში მკაფიოდ გამოიკვეთა ენობრივი ნომინაციის შესწავლის ახალი (მესამე) ასპექტი, რომლის დროსაც სამეტყველო ერთეულები – ნაწილობრივი ან სრული გამონათქვამები – ანალიზს ექვემდებარება.

ამგვარად, ნომინაციის ზოგად თეორიაში (ონომატოლოგია), ლექსიკოლოგიის იმ ნაწილთან ერთად, რომელიც შეიცავს ადამიანის შინაგანი და გარე გამოცდილების ცალკეული ელემენტების დასახელებებს, შედის სინტაქსის ნაწილიც, რომელიც მოვლენების სრული აღნიშვნის ხერხებს შეისწავლის.

რომ შევაჯამოთ, ნომინაციის პროცესში თითქოსდა ახალი რეალობა უთანხმდება გამოცდილებას. ამ თვალსაზრისით, მეტყველება არის ახალი რეალობისა და ენის შეთანხმება. ნომინაციის პროცესს კი ამ ნაშრომში განვიხილავთ ამ სიტყვის ფართო გაგებით: ეს არის არსებულის დანაწევრება და ჩასმა ჩარჩოებში პირადი გამოცდილების მიხედვით, მოწესრიგება (ordering) და ამავდროულად "ჩარჩოების დარღვევა" არსებულ რეალობასთან შეთანხმებით.

1.4. შემოქმედებითი მიდგომა ნომინაციის პროცესის თეორიაში

ნომინაციის თეორია როგორც ლინგვისტიკის დამოუკიდებელი დარგი, რომელიც ენის ნომინაციასა და ნომინაციურ ფუნქციას იკვლევს, XX საუკუნის 70-იან წლებში აღმოცენდა. ნომინაციის თეორია პირველ რიგში დაკავშირებულია იმის გამორკვევასთან, თუ როგორ თანაფარდობაში იმყოფება აზროვნების ცნებითი (შემეცნებითი) ფორმები, როგორ იქმნება, მყარდება და ნაწილდება ობიექტური რეალობის ცალკეული ფრაგმენტების დასახელებები. ნომინაციის თეორიის საგანს წარმოადგენს აგრეთვე ნომინაციის პროცესებში ადამიანის აზროვნების, ენისა და სინამდვილის ურთიერთმოქმედების შედეგების შესწავლა. როგორც ე.ს. კუბრიაკოვა აღნიშნავს, ნომინაციის თეორიის ყურადღების ცენტრში იმყოფება არა მხოლოდ ნომინაციის შედეგების ანალიზი, არამედ თავად ნომინაციის პროცესის ანალიზი [44, 9]. იმისათვის, რომ გასაგები იყოს ზეპირი გამონათქვამის აზრი, საჭირო ხდება ადამიანის იმ ქმედების შესწავლა, რომელ დარგშიც ხდება ამა თუ იმ რეალობის სახელის მინიჭება და

გამოყენება. ეს იწვევს ნომინაციის თეორიის პოსტულატის გაჩენას იმის შესახებ, რომ ენის ნომინაცია კომუნიკაციის კონკრეტულ აქტებში უნდა ისწავლებოდეს, ანუ იმ ქმედების კონტექსტში, სადაც ხდება ნომინაციის აქტი, როგორც რეალური სამყაროს ამა თუ იმ ობიექტების აღმნიშვნელი სახელწოდებების დაბადება. ადამიანის ქმედება ქმნის კონტექსტს, სადაც ენობრივი საშუალებები ერთმანეთთან ურთიერთობაში შემოდის და სინამდვილეს ასახავს: სრულყოფილი ზეპირი ნაწარმოებები და მათი შემადგენელი, შესაძლებელია ისწავლებოდეს მხოლოდ იმ ცოდნით, რომელიც მოიცავს ცოდნას სამყაროზე, გარკვეულ სოციალურ ნორმებზე, სადაც კაცობრიობის სინამდვილე მიედინება.

სიტყვის მნიშვნელობაში აისახება დასახელებული საგნის დამოკიდებულება სინამდვილესთან, სტილური კავშირითავესუფლება, აგრეთვე კულტურული კომპონენტი. ერთად აღებული ეს ელემენტები სიტყვის სემანტიკურ სივრცეს ქმნიან. თუ მხედველობაში მივიღებთ სიტყვის სემანტიკურ მოძრაობას (დინამიურობას), ჯ. ტომასი თავის ნაშრომებში აღნიშნავს, რომ სიტყვა თავის ჭეშმარიტ მნიშვნელობას იძენს მხოლოდ მისი ხმარების კონტექსტში და სიტყვის მნიშვნელობას თავად კომუნიკანტები ქმნიან თავისი სამეტყველო აქტის დროს. ქმედითი მიდგომის გამოყენების კონცეპციის თანახმად, რომელიც ინგლისელმა მეკვლევარმა ჯ. ტომასმა შემოგვთავაზა, სიტყვის მნიშვნელობის წარმოება ის პროცესია, რომელიც წარმოადგენს ერთობლივ ქმედებას მოლაპარაკესა და მის ადრესატს შორის. ადრესანტისა და ადრესატის ერთობლივი ქმედების პროცესში ნომინაციის დროს ხდება საგნისა თუ მოვლენის რომელიმე ნიშნის გადარჩევა და ეს ნიშანი სახელდება ედება საფუძვლად. ა.ა. პოტებნია საგნის ძირითად ნიშანს უწოდებს “წარდგენას”, ანუ “შინაგან ფორმას”, ხოლო სახელის გარეგანი სახელწოდება განისაზღვრება ენის ლექსიკურ-გრამატიკური შერჩევითი საშუალებებით [57, 119]. სახელწოდების მიმცემი პირის ქმედებაში, როგორც ვ.გ. გაკი აღნიშნავს, ყოველთვის მონაწილეობს შემოქმედებითი მომენტი, რომელიც ნიშნების გადარჩევაში ვლინდება [24, 239]. ნომინაციის შემოქმედებითი საწყისი წარმოადგენს აღმნიშვნელისა და აღნიშნულის მიმართების ცნობილი თავისუფლების წყაროს. ენობრივი ნიშნების მნიშვნელობის გაგება ნომინაციის თეორიის ქმედითი მიდგომის თანახმად, შესაძლებელია მხოლოდ იმ კონკრეტული ინდივიდების ქმედებისა და ცნობიერების შეცნობის შემთხვევაში, რომლებიც კომუნიკაციაში მონაწილეობენ. სწორედ ქმედითი მიდგომა აძლევს საშუალებას ლინგვისტებს

შეისწავლონ სუბიექტებს შორის ინფორმაციის გადაცემისა და ორგანიზაციის პროცესი, მოლაპარაკის ფაქტორის, ადრესატის ფაქტორის, აგრეთვე გამონათქვამის მნიშვნელობის სხვადასხვა კონტექსტის გათვალისწინებით. ნომინალური ფუნქციების შესრულების უნარის მქონე ლექსიკური ერთეულების შექმნის სფეროში ყოველი კონკრეტული ენის სპეციფიკა საბოლოო ჯამში გამომდინარეობს მისი გრამატიკული წყობის თავისებურებებიდან.

ამავე დროს, ნომინაციის ძირითადი ხერხები (დერივაციები, სემანტიკური გადატანა, კომპოზიციური წარმონაქმნები და ა.შ) უნივერსალურია და ცენტრალური მდგომარეობა უკავიათ ნებისმიერი ენის ნომინატური საშუალებების სისტემაში.

თანამედროვე ლინგვისტიკაში ნომინაციისა და მოტივაციის თეორია ერთ-ერთი განვითარებადი და ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი თეორიებია და მრავალი მკვლევარის მხედველობის არეს წარმოადგენს. ლინგვისტიკაში ოთხი სახის ნომინაციას არჩევენ:

1. ნომინაციები, რომლებიც ნორმებს შეესაბამება და ბუნებრივი გზით ვითარდება. მათ ეწოდებათ ნორმალური ანუ ბუნებრივი ნომინაციები;
2. მეტაციები, ანუ ნომინაციები, რომლებიც სტანდარტულობით ხასიათდება, მაგრამ ენაში მათი მატარებლების შეუმჩნეველად ჩნდება. ეს ნომინაციები მეტაფორის, მეტონიმის საფუძველზე წარმოიქმნება;
3. ნომინაციები, რომლებიც შეგნებულად იქმნება. მიზანმიმართული სახელდების ნომინაციები, რომლებიც გამიზნულია სახელწოდების საზოგადოებრივ ლექსიკონში შესატანად. ეს ხელოვნური ნომინაციებია (მაგალითად, კონგრესი);
4. “პათოლოგიური” ნომინაცია, რომელიც ნორმისაგან არის გადახრილი. ისინი წარმოიქმნება ექსტრალინგვისტური ხასიათის ფაქტორების გავლენის შედეგად.

სინამდვილის ენით გამოხატვის პრობლემა წარმოადგენს წარმოებული სიტყვების მოტივაციის კვლევის საფუძველს. მოტივაცია ნათლად გამოხატავს სიტყვის ძირითად გნოსეოლოგიურ ფუნქციას – ცოდნის ენობრივ ფიქსაციას. ნომინაციური ერთეულის მოტივაცია აღნიშნავს სინამდვილის ობიექტების კონკრეტული თვისებების აღწერილობას საზოგადოებრივი პრაქტიკის მიმდინარეობის მეშვეობით. გარდა ამისა, მოტივაცია ამკვიდრებს სახელწოდებას ენის სისტემაში, როგორც ენობრივ ერთეულს. მოტივაცია ავითარებს ენობრივ

ერთუელს და ფუნქციონირების პროცესში მის აქტუალიზაციას ახდენს. მოტივაციის ყველა ეს პრობლემა დღემდე არ კარგავს აქტუალობას.

მოტივაციის პრობლემა აისახება ვ. ჰუმბოლდტის კონცეფციაში ენის შინაგანი ფორმის შესახებ. ენის არსის დახასიათების მიზნით ვ. ჰუმბოლდტი ენის რამდენიმე დახასიათებას იძლევა: “ენა აზროვნების წარმოქმნის ორგანოა, გონებრივი შრომა – სრულიად სულიერი და უკვალოდ წარმავალი – მეტყველების ბგერის საშუალებით მატერიალურ სახეს იძენს და ადამიანის აღქმისათვის მისაწვდომი ხდება. ამიტომ აზროვნების მოქმედება და ენა განუყოფელ ერთიანობას წარმოადგენს” [29, 51]. ვ. ჰუმბოლდტმა აგრეთვე შექმნა ენის ნიშანთა თეორია. ის აღნიშნავდა, რომ ენა ერთდროულად ასახვაც არის და ნიშანიც. სიტყვა – ნიშანი ცალკეული ცნებებია, მაგრამ წარმოუდგენელია, რომ ენის შექმნა გარე სამყაროს საგნების სიტყვებით აღნიშვნით დაიწყოს. იმისათვის, რომ სიტყვა სიტყვად იქცეს, საკმარისი არ არის იგი მხოლოდ ბგერით გარსში იყოს მოქცეული. იგი უნდა წარმოადგენდეს ორგვარ ერთიანობას – ბგერისა და აზრის ერთობლიობას. ამგვარად, იგი აღნიშნავს, რომ სიტყვა როგორც ენის ელემენტი მოტივირებულია საგნის იმ დამახასიათებელი ნიშნით, რომელიც მის სახელდებას დაედო საფუძვლად და გამყარებული იყო ენობრივი პრაქტიკით. ასეთი დამახასიათებელი ნიშნები შესაძლებელია მრავალი იყოს. ვ. ჰუმბოლდტი შეეხო მთელ რიგ ლინგვისტურ საკითხებს, მათ შორის ენის შინაგანი ფორმის პრობლემას. ის მიუთითებს, რომ “ენის ფორმა შეადგენს რაღაც მუდმივს და ერთგვაროვანს სულიერ ცხოვრებასა და აზრის გამოხატვაში” [29, 58].

ა.ა. პოტებნიას სწავლებაში განვითარებული იყო სიტყვის შინაგანი ფორმის იდეა. იგი მიუთითებს რომ: “სიტყვის ფორმას შეადგენს რაღაც მუდმივი და ერთგვაროვანი სულიერ ცხოვრებასა და აზრის გამოხატვაში” [56, 129]. ა.ა. პოტებნიას სწავლებაში განვითარებული იყო სიტყვის შინაგანი ფორმის იდეა. რამდენადაც ადამიანი ამა თუ იმ საგანს გრძნობის რამდენიმე ორგანოთი აღიქვამს, რომელიც მიმართულია საგნის რამდენიმე ნიშნის აღქმაზე, ეს საგანი თავისი ნიშნების ერთობლიობით ქმნის მუდმივ სიდიდეს აზრისთვის, ხოლო გრძნობისთვის მის სახეს, რომელშიც ამავედროულად რომელიმე ნიშანი დომინირებს. მეცნიერის სიტყვებით, ერთ-ერთ ნიშანი, რომელიც დომინირებს – ეს არის შინაგანი ფორმა: “შინაგანი ფორმა – ის არის, რაც იწვევს

დანაწევრებულ ბგერას აზრის გამოხატვამდე, მთელი თავისი კავშირებისა და სისტემატურობის ერთობლიობით“ [56, იქვე].

აქედან გამომდინარე, შესაძლებელია გაკეთდეს დასკვნა, რომ სიტყვის შინაგანი ფორმით ვლინდება საწყისი მნიშვნელობა, ხოლო შემდგომ, სიტყვის მნიშვნელობა ღრმავდებოდა და ფართოვდებოდა.

აქვე განვიხილოთ მოტივაციის ტიპები, რომლებიც ხელს უწყობენ ნომინაციის პროცესს. თანამედროვე მეცნიერები გამოყოფენ სამი ტიპის მოტივაციას: ექსპლიციტურს, ლექსიკურს, იმპლიციტურს და მათთვის შესაბამის მოტივაციის ხარისხებს. მოტივაციები კომპლექსში შეიცავენ:

1. სახელწოდების და ობიექტური სამყაროს შეცნობის მოტივაციას (მოტივაციის ონტოლოგიური თვისება);

2. სახელწოდებისა და სიტყვის შინაგანი ფორმის მოტივაციას (სემანტიკური ასპექტი);

3. მოტივაციასა და მის სისტემურ მნიშვნელობას, მოტივირებული ნომინატური ერთეულის ურთიერთობების პარადიგმატურ და სინტაგმატურ დახასიათებას (სისტემური ურთიერთობების ორგანიზაცია ლექსიკაში);

4. მოტივაციას კომუნიკაციის პროცესში (ფუნქციური ასპექტი).

სიტყვის მოტივირების ცნება ერთ-ერთი ცენტრალურია მოტივაციის თეორიაში. განსხვავებული ტერმინოლოგიური მნიშვნელობების განმარტებების არსებობა სიტყვების მოტივირების მეტაენობრივ კონტინუუმში განპირობებულია იმ მეცნიერების საგნით, რომლის ჩარჩოშიცაა მოცემული განსაზღვრება. მაგალითად, სიტყვათა წარმოებისათვის – მეცნიერება სიტყვის წარმოების კანონებისა და ხერხების შესახებ – დამახასიათებელია მოტივირების განსაზღვრა წარმოებული და მწარმოებელი სიტყვების თანაფარდობით. მოტივირება – ეს არის სიტყვის მნიშვნელობის განპირობება იმ სიტყვის მეორე მნიშვნელობით, რომლისგანაც არის იგი წარმოებული.

ამგვარად, სიტყვის შინაგანი ფორმა შეიძლება განვსაზღვროთ სიტყვის წარმოების დონეზე, სადაც იგი როგორც მოტივირებული მნიშვნელობით, ისე ლექსიკურ-სიტყვისწარმოებითი მნიშვნელობითაც ჩანს, სადაც მოტივირებულ მნიშვნელობას დამატებითი ინფორმაცია ემატება.

1.5. ენა როგორც კონცეპტუალური სისტემა

წარმოადგენს თუ არა ენა კონცეპტუალურ სისტემას, თუ, იმდენივე კონცეპტუალური სისტემა არსებობს, რამდენიც ენაა, მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე აზროვნება იხრება ჰიპოტეზისაკენ უნივერსალური კონცეპტუალური სისტემის შესახებ (ჩარჩოების), რომელიც საერთოა კაცობრიობის ენებისთვის. ზოგადი დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ ენები განსხვავდება იმისდა მიხედვით თუ როგორ გამოხატავენ ისინი გამოცდილებას. ამის კლასიკური მაგალითია იმ სიტყვების სემანტიკა, რომლებიც ფერებს აღნიშნავენ. როგორც ყველა არსებას, ჩვენც გაგვაჩნია ვიზუალური აპარატი, რომელიც განასხვავებს ფერებს, ელფერს, მკვეთრ და მუქ ტონალობებს, როგორც წერს არისტოტელე, და ამასთან ერთად ჩვენ გვაქვს აპარატი ამ ფერების სიტყვიერი კატეგორიზაციისათვის. მაგალითად, ინგლისურში ბერლინისა და ქეის თანახმად, ფერების ძირითად ტერმინოლოგიაში შედის თერთმეტი პირველადი ფერი (Black, white, red, green, yellow, blue, brown, purple, pink, orange and grey). ენა ავტორიტარული სისტემაა. მას უნარი შესწევს სტრუქტურა დაუქვემდებაროს რეალობას, ხაზი გაუსვას განსხვავებებს, ან უგულებელყოს ისინი. ადამიანს სიამოვნებს გასეირნება მინდორში, სადაც მინდვრის ყვავილები იზრდება, მაგრამ მას ეს აღიზიანებს საკუთარ ბაღში და იგი ცდილობს გაანადგუროს ისინი. მინდვრის ყვავილი შეიძლება განიხილებოდეს როგორც სარეველა, ანდა, როგორც გვირგვინი, ამიტომ, ეს მოვლენა არა იმდენად შინაგან რეალობას არის დაქვემდებარებული, რამდენადაც კულტურული ნორმებით არის მოტივირებული. ანალოგიურად წითელი ფერი ზოგ სიტუაციაში “სიყვარულის” ასოციაციას იწვევს, ზოგჯერ – “გადიზიანების”, რაც თავის დროს ვერბალურად ენაში ვლინდება.

XX საუკუნის დასაწყისში მეცნიერები მივიდნენ შემდეგ დასკვნამდე, რომ ენა “თავის ჩარჩოში ამწყვედევს” ჩვენს მსოფლშეგრძნებას. ამ დაკვირვებებმა მეცნიერები იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ ენა რომელზეც ადამიანი ლაპარაკობს გავლენას ახდენს მისი აზროვნების პროცესზე (ახდენს თუ არა აზროვნება ზეგავლენას ენის განვითარებაზე), მსოფლმხედველობაზე (სამყაროს შეგრძნებაზე). ამ რელატივისტურმა თვალსაზრისმა მიიღო სახელწოდება “სეპირ უორფის ჰიპოთეზა” ორი ამერიკელი ანთროპოლოგის პატივსაცემად, რომლებმაც იგი 1920-30-იან წლებში წამოაყენეს. დღესდღეობით, ტენდენცია მხარს უჭერს

მოსაზრებას, რომ ენა ეს არის თანდაყოლილი ანუ გენეტიკური მემკვიდრეობით მოცემული უნარი, რომლითაც ადამიანი დაბადებით “დაპროგრამებულია” განავითაროს იგი. უნივერსალისტური ტენდენციის ერთ-ერთი ნათელი მაგალითია ბერლინისა და ქეის დამაჯერებელი მცდელობა (Basic Color terms, 1969), რომლის თანახმად, პირველადი ფერების აღმნიშვნელი სიტყვები, ასეთი დამახასიათებელი სფერო სეპირ-უორფიზმისთვის, შესაძლებელია არსებობდეს ან არ არსებობდეს ენაში. აქედან ჩნდება ფილოსოფიური კითხვა: ადამიანი ქმნის ენას, თუ ენა ქმნის ადამიანს?

ფერის სემანტიკური ველი ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდა. ამ სფეროსადმი (როგორც ნათესაური ურთიერთობების სემანტიკური ველი) შინაგანი ინტერესის გამო, მან ანთროპოლოგების, ლინგვისტებისა და სხვათა ყურადღება მიიპყრო და ანალიტიკოსებშიც გამოიწვია ინტერესი. აგრეთვე, ენის სხვა ლექსიკისაგან კონცეპტუალური იზოლირებულობის გამო, ფერის სემანტიკურმა ველმა განსაკუთრებული ინტერესი გამოიწვია. ეს სფერო მნიშვნელოვანი გამოდგა სემანტიკური უნივერსალური ენის შესწავლის გამოსავლენად. ბერლინმა და ქეიმ (Basic Color terms) თამამი ჰიპოთეზა წამოაყენეს, რომ არსებობს ფერთა 11 კატეგორია, რომელთაგან საწყისს იღებს ნებისმიერი ენა. ბერლინისა და ქეის მტკიცება საოცრად ზუსტია. ისინი ამტკიცებენ არა მხოლოდ იმას, რომ არსებობს ფერთა 11 ძირითადი კატეგორია (white, black, red, green, yellow, blue, brown, purple, pink, orange and grey), არამედ იმასაც, რომ ეს კატეგორიები შემდეგნაირად არიან მოწესრიგებულნი.

white<red<green, yellow<blue<brown<purple, pink, orange, grey.

ეს მათემატიკური მოწესრიგება აღნიშნავს ერთი კატეგორიის მეორესთან კავშირს. ფერთა ნებისმიერი ორი კატეგორიისათვის [x] და [y] $[x] < [y]$ აღინიშნება, თუკი ენაში არის [y], აგრეთვე იგულისხმება x.

იმის დასამტკიცებლად, რომ ფერთა ეს 11 კატეგორია ძირითადია, ბერლინი და ქეი წერენ, რომ უნდა მივყვეთ ორ ვარაუდს. მაგალითად, white, red და green ინგლისურში ძირითად ტერმინებად ითვლება შემდეგი კრიტერიუმების შესაბამისად:

1. მათი აღნიშვნა რომელიმე ფერის ქვეჯგუფი არ არის. მაგალითად, Scarlet and Crimson – ექვემდებარებიან red-ს და არა პირიქით;
2. ისინი არ იზღუდებიან საგანთა მცირე რაოდენობის განსაზღვრით. მაგალითად, blonde განსაზღვრულია თმის ფერით;

3. მთლიანი სიტყვის მნიშვნელობას ვერ იწანასწარმეტყველებ ამ სიტყვების შემადგენლებიდან. მაგალითად, როგორც blue-green, bluish, lemon-coloured-ში.

ფერთა სამფერიან სისტემაში ტერმინები “white”, “black” and “red”-ში აშკარად ვლინდება ელფერის მეტი რაოდენობა, ვიდრე თერთმეტფერიან სისტემაში, მაგრამ რადგან მათი ძირითადი ფერი შეესაბამება სხვა დანარჩენებს, მათ ერთსა და იმავე ფერად ჩათვლიან. იგივე წითელი ფერის კონკრეტიზაცია, ეს თავისებური ფსიქოლოგიური მომენტია ობიექტის განზოგადებიდან დაკონკრეტებამდე, მოცემულ მომენტში – ელფერის.

ბერლინისა და ქეის ჰიპოთეზაში ფერთა მოწესრიგებულ სისტემას ორი პრობლემა ემუქრება: რუსულსა და უნგრულში ჩანს ფერთა არა 11, არამედ 12 კატეგორია. რუსულში სიტყვა “blue”-ს პირდაპირი ექვივალენტი არ აქვს, ლურჯი (dark blue) ან ცისფერი (light blue). უნგრულში სიტყვა red-თან იდენტური სიტუაციაა. თუმცა როგორც ნებისმიერი ცოცხალი ორგანიზმი, ენა მოითხოვს მუდმივ გამოკვლევას. ასეთ გადახრებზე წერს ვეუბიცაკ ავსტრალიელი აბორიგენების ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ანალიზისას. ეს გარკვეულწილად ეჭვის ქვეშ აყენებს ბერლინისა და ქეის თეორიას. ვეუბიცაკა წერს, რომ ფერის უნივერსალიები არ არსებობს, არამედ არსებობს ვიზუალური სემანტიკის უნივერსალიები. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ ადამიანი, რომელიც ქმნის ენას, არ არის ჩართული ამ ნომინაციის შემოქმედებით პროცესში ცალმხრივად, ის დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე, როგორცაა: აღქმა, შეგრძნება, აგრეთვე ფსიქოლოგიურ, ფიზიოლოგიურ და კულტურულ ფაქტორებზე.

საერთო ჯამში, ბერლინსა და ქეის მოაქვთ დამაჯერებელი ჰიპოთეზა, რომ ფერთა კატეგორია ენების ინდივიდუალური თავისებურება კი არ არის, არამედ ეს ადამიანთა რასის საერთო კონცეპტუალური სისტემაა. თუმცა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ კვლევა ამით მთავრდება. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების კვლევა სწორედ აქედან იწყება.

1.6. ფერთა ნომინაცია და ფერის აღმნიშვნელი

სიტყვების მნიშვნელობის ზღვარი

შესავალი

ფერთა აღქმისა და მათი კატეგორიებად დაყოფის უნარი ფერის ხედვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა. აღქმის პროცესში ფერების კატეგორიებად დაყოფა აიოლებს მათ ნომინაციას. ანუ, ფერის აღმნიშვნელი სახელების რაოდენობა შეზღუდულია იმ ფერებთან შედარებით, რომლებსაც აღვიქვამთ. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ფერთა უკვე არსებული დასახელებების შესაბამისად მათი აღქმა კატეგორიების მიხედვით ხდება (categorical perception).

ფერების აღქმაზე ტექტის ჩატარებისას სწავლულმა ფსიქოლოგებმა მაგიდაზე დააწვეეს ლურჯი საღებავი და ორი ტიპის ყვითელი საღებავი. გამოკითხული იყო ორი სხვადასხვა ერის წარმომადგენელი. როდესაც მათ დაუსვეს კითხვა, რამდენ ფერს ხედავენ, ზოგმა უპასუხა ორი: blue, yellow, სხვებმა აღნიშნეს სამი: blue, yellow and neopolitan (light lemon) yellow. აქედან გამომდინარე აშკარა ხდება, რომ ფერის დასახელების კატეგორიის საზღვრები ცვალებადია. ამასთან ერთად ცვალებადია კატეგორიების მიხედვით აღქმა.

სხვადასხვა ელფერების კატეგორიზაციის უნივერსალური მოდელები განსხვავებული ენობრივი ჯგუფების მიერ აღქმის შედეგად, შესაძლებელია განსხვავებული იყოს გარკვეული კულტურის შესაბამისად, რადგანაც სხვადასხვა ადამიანები ფერებს განსხვავებულად აღიქვამენ და მათ მიერ ფერების კატეგორიებად დაყოფაც განსხვავებული იქნება. ენობრივი განსხვავებები აღქმის განსხვავებასაც იწვევს. შესაძლებელია, რომ ფერის ცენტრალურობა თავის როლს თამაშობს. აღქმის ზღვარი უფრო განსხვავებულია ცენტრალურ ფერებს შორის. ქართულში ცენტრალური ფერები პირველადი კატეგორიისაა და ისინი ძირითადი ტერმინებით აღინიშნება. ამ ტერმინების სისტემა აბსოლუტურად შეესაბამება ბერლინისა და ქეის ფერების უნივერსალურ მოდელს. ცენტრალური ფერები ადგენენ უნივერსალურ კოგნიტურ საფუძველს როგორც ფერების ენისათვის, ისე ფერთა მესხიერებისათვის.

ე. როსლუმ აღმოაჩინა, რომ ძირითადი ფერების დამახსოვრება უფრო მოწესრიგებულად ხდება, ვიდრე სხვა ფერებისა იმ ენებზე მოლაპარაკეთა შორის, რომლებთანაც ფერების ნომინაციის სისტემა განსხვავებულია. გარდა

ამისა, ცენტრალური ფერების გახსენება უფრო მალე ხდება, ვიდრე სხვების (ისეთების როგორცაა – red, yellow, green, blue, white and black).

შავისა და ნაცრისფერის შემთხვევაში ეს ხარისხი შესაძლებელია განპირობებული იყოს ამა თუ იმ სიზუსტით, ანუ შესაძლებელია “შევეურიოთ” ეს ორი კატეგორია ლინგვისტურადაც და აღქმისათვისაც (პერსექუტურად).

საკმარისია შავს დაუშმატოთ ცოტა თეთრი ფერი (10%), რომ შავი ნაცრისფრად აღვიქვათ (grey, ნაცრისფერი, ფერფლისფერი). ტერმინები – ცისფერი, ვარდისფერი და ნაცრისფერი – სიტყვების ეტიმოლოგია მოტივირებულია sky (ცა), rose (ვარდი) and ash (ნაცარი), მაგრამ ვიზუალურად ისინი თეთრით გაჯერებული ნაკლებად ინტენსიური ლურჯი, წითელი და შავი ფერებია.

რა სახით ვითარდება ვიზუალური აღქმა ლექსიკის განვითარებაში? აქვს თუ არა გავლენა კატეგორიული ტერმინების ეტიმოლოგიას ლინგვისტური კატეგორიზაციის პროცესზე? რა მნიშვნელობას იძენს ფერის აღმნიშვნელი სიტყვა ენაში ადამიანების ასოციაციების მეშვეობით? (ლიტერატურაში, პოეზიაში, მეტყველებაში ზოგადად).

ნომინაციის თეორია პირველ რიგში დაკავშირებულია იმის გამორკვევასთან, თუ როგორ თანაფარდობაში იმყოფება ერთმანეთთან აზროვნების ცნებითი (შემეცნებითი) ფორმები, როგორ იქმნება, მყარდება და ნაწილდება ობიექტური რეალობის ცალკეული ფრაგმენტების დასახელებები. ნომინაციის თეორიის საგანს წარმოადგენს აგრეთვე, ნომინაციის პროცესებში ადამიანის აზროვნების, ენისა და სინამდვილის ურთიერთმოქმედების შედეგების შესწავლა. როგორც ამას კუბრიაკოვა აღნიშნავს, ნომინაციის თეორიის ყურადღების ცენტრში იმყოფება არა მხოლოდ ნომინაციის შედეგების ანალიზი, არამედ თავად ნომინაციის პროცესის ანალიზი [6, 1]. ადრესანტისა და ადრესატის ერთობლივი ქმედების პროცესში, ნომინაციის დროს, ხდება საგნისა თუ მოვლენის რომელიმე ნიშნის გადარჩევა და ეს ნიშანი საფუძვლად ედება სახელდებას. ა.ა. პოტებნია საგნის ძირითად ნიშანს უწოდებს “წარდგენას”, ანუ “შინაგან ფორმას”, ხოლო სახელის გარეგანი სახელწოდება განისაზღვრება ენის ლექსიკურ-გრამატიკული შერჩევითი საშუალებებით (უნივერსალიები). მეცნიერის სიტყვებით ერთ-ერთი ნიშანი, რომელიც დომინირებს – ეს არის შინაგანი ფორმა: “შინაგანი ფორმა – ის არის, რაც იწვევს დანაწევრებულ ბგერას აზრის გამოსატყობად, მთელი თავისი კავშირებისა და სისტემატურობის

ერთიანობით" (ა.ა. პოტებნია) [9, 52]. "სიტყვის/ენის ფორმას შეადგენს რაღაც მუდმივი და ერთგვაროვანი სულიერ ქმედებში/საქმიანობაში, აზრის გამოხატვაში" (პოტებნია) [9, იქვე]. სწორედ ქმედითი მიდგომა აძლევს საშუალებას ლინგვისტებს შეისწავლონ სუბიექტებს შორის ინფორმაციის გადაცემისა და ორგანიზაციის პროცესი, მოლაპარაკის ფაქტორის, ადრესატის ფაქტორის, აგრეთვე გამონათქვამის მნიშვნელობის სხვადასხვა კონტექსტის გათვალისწინებით. ნომინალური ფუნქციების შესრულების უნარის მქონე ლექსიკური ერთეულების შექმნის სფეროში ყოველი კონკრეტული ენის სპეციფიკა საბოლოო ჯამში გამომდინარეობს მისი გრამატიკული წყობის თავისებურებებიდან. ამგვარად, კონცეპტუალური აზროვნების პოტენციალი რამდენადაც უნივერსალური არ უნდა იყოს იგი, შეიცავს სპეციფიკურ ნიუანსებს და უფრო მეტიც, სუბიექტურია ინდივიდიდან ინდივიდამდე, ფსიქოლოგიური და სოციალურ-კულტურული ფაქტორების გათვალისწინებით.

“ენა აზროვნების წარმოქმნის ორგანოა. გონებრივი შრომა – სრულიად სულიერი და უკვალოდ წარმავალი – მეტყველების ბგერის საშუალებით მატერიალურ სახეს იძენს და ადამიანის აღქმისათვის მისაწვდომი ხდება. ამიტომ აზროვნების მოქმედება და ენა განუყოფელ ერთიანობას წარმოადგენს”
წერს ვ. ჰუმბოლდტი [28, 53].

ენა ზოგადად, უფრო გლობალური თვალსაზრისით, უნივერსალურ-კონცეფტუალურ სისტემას წარმოადგენს. ბერლინსა და ქეის მოაქვთ დამაჯერებელი კიპოთეზა, რომ ფერთა კატეგორია ენის ინდივიდუალური თავისებურება კი არ არის, არამედ ეს ადამიანთა რასის საერთო კონცეფტუალური სისტემაა. თუმცა აქვე საჭიროა დავაზუსტოდ, ფერთა კატეგორია არა მხოლოდ ინდივიდუალური თავისებურებაა კონცეფტუალური თვალსაზრისით, არამედ მას ახასიათებს უნივერსალური, კაცობრიობისათვის დამახასიათებელი, ტრადიციული ნიშნები. ზოგად კონცეპტუალურ სისტემაში სანტერესოა თუ რაში ვლინდება ფერის ტერმინოლოგიის სპეციფიკა და ინდივიდუალობა და ვლინდება თუ არა ამ თვისებების განხილვისას და ანალიზის დროს.

ჩვენი კვლევის საგანს წარმოადგენს ხილული, არსებული სინამდვილის საგანი, რომელიც ძირითადად ხედვით აღიქმება (ზოგ შემთხვევაში სმენით). ხილული კი უპირველეს ყოვლისა ფერია [7, 408]. ფერის აღმნიშვნელ ერთეულებს განვიხილავთ ფუნქციური ლინგვისტიკის ჭრილში და ვაანალიზებთ

ნომინაციის ქმედითი მიდგომის კონტექსტში ისეთი ფაქტორების გათვალისწინებით, როგორცაა აღქმა და ასოციაციები. ნომინაციის პროცესი განიხილება, როგორც შემოქმედებითი პროცესი, რომელშიც კონკრეტული კონცეფცია იძენს ფორმას, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ვერბალურ ფორმას – სიტყვა, და თავის მნიშვნელობას კულტურულ ანთროპოლოგიურ კონტექსტში ანვითარებს. ანუ, როგორც ტიპიურ მოვლენებს არისტოტელე ასახელებს [7, 59], აქ თვით ფერი რომელიც მოცემულ სინამდვილეში არსებობს, შეიძლება დავახასიათოთ როგორც “მატერიალი”, და თვით სიტყვა რომელიც ფერს ნიშნავს, “ფორმა და შინაარსი” (ანუ თვით სიტყვის შინაარსი მის განმარტებაშია გამოხატული).

ფერთა აღქმისა და მათი კატეგორიებად დაყოფის უნარი ფერის ხედვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა. აღქმის პროცესში ფერების კატეგორიებად დაყოფა აიოლებს მათ ნომინაციას. ანუ, ფერის აღმნიშვნელი სახელების რაოდენობა შეზღუდულია იმ ფერებთან შედარებით, რომლებსაც აღვიქვამთ. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ფერთა უკვე არსებული დასახელებების შესაბამისად ხდება მათი აღქმა კატეგორიების მიხედვით [5, 136].

ფერების შესახებ ნაშრომებს ხელოვნებაში, კოგნიტურ ფსიქოლოგიაში, ფიზიოლოგიაში და ანთროპოლოგიაში დიდი სარგებლობა მოაქვთ კოგნიტური ლინგვისტიკისათვის ფერების სახელწოდებების შესასწავლად. ფერის ნომინაციის ანალიზი საშუალებას იძლევა უფრო ღრმად და საფუძვლიანად შევისწავლოთ ფერების სახელდების სპეციფიკა. თავის მხრივ, ფერის თანმიმდევრობის დეკოდირების სისტემის გახსნილი ხასიათის გათვალისწინებით ეს რეკონსტრუქცია ნაკლებად შესაძლებელია, დეკოდირების თანმიმდევრობა ძალიან მნიშვნელოვან და სასარგებლო ხასიათს იძენს და ლინგვისტიკის ტრადიციულ ინვენტარს ემატება.

სხვადასხვა ელფერების კატეგორიზაციის უნივერსალური მოდელები განსხვავებული ენობრივი ჯგუფების მიერ აღქმის შედეგად, შესაძლებელია განსხვავებული იყოს გარკვეული კულტურის შესაბამისად, რადგანაც სხვადასხვა ადამიანები ფერებს განსხვავებულად აღიქვამენ და მათ მიერ ფერების კატეგორიებად დაყოფაც განსხვავებული იქნება. ენობრივი განსხვავებები აღქმის განსხვავებასაც იწვევს, და პირიქით, აღქმა განაპირობებს ნომინაციის პროცესის შედეგს (ანუ აქ, ნომინაციაში იგულისხმება რაღაც იდეის “ფორმაში” შეფუთვა, ან არსებული ფორმის შინაარსის გაფართოება).

შესაძლებელია, რომ ფერის ცენტრალურობა თავის როლს თამაშობს. აღქმის ზღვარი უფრო განსხვავებულია ცენტრალურ ფერებს შორის. ქართულში ცენტრალური ფერები პირველადი კატეგორიისაა და ისინი ძირითადი ტერმინებით აღინიშნება. ამ ტერმინების სისტემა აბსოლუტურად შეესაბამება ბერლინისა და ქეის ფერების უნივერსალურ მოდელს [5, 136].

ცენტრალური ფერები ადგენენ უნივერსალურ კოგნიტურ საფუძველს როგორც ფერების ენისათვის, ისე ფერთა მქსიერებისათვის. თუმცა, აქ ურიგო არ იქნება პარალელი გავავლოთ ხელოვნებასთან იმის გათვალისწინებით, რომ ადრეულ ეპოქებში ხელოვნებაში სულ სამი ფერი დომინირებდა, თეთრი-შავი-წითელი [52, 20,21]. აღსანიშნავია, რომ ეს პალიტრა იმისდა მიხედვით მდიდრდებოდა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი იყო ესა თუ ის მოვლენა საზოგადოებაში. ამას დაემატა ცისფერი (წყლისფერი, ლურჯი) და ყვითელი (მზისფერი). ეს ხუთი ფერი წარმოადგენდა ლეონარდო და ვინჩის პალიტრის ხუთ ძირითად ფერს, საიდანაც გარკვეული კომბინაციებით სხვადასხვა ფერების მიღება არის შესაძლებელი. მაგალითად [ლურჯი+წითელი+თეთრი=იისფერი; წითელი+ყვითელი=ფორთოხლისფერი, სტაფილოსფერი, ნარინჯისფერი], ანუ დანარჩენი ფერების მიღება სპექტრში შესაძლებელია ამ ფერების მეშვეობით. აქედან ორი ფერი აქრომატულია: შავი და თეთრი. ეს ფერები შეგვიძლია ერთმანეთის სინონიმებად და ამავედროულად, ერთმანეთის ოპოზიტებად ჩავთვალოთ არა მხოლოდ ფილოსოფიურ, არამედ ლინგვისტურ კონტექსტშიც.

შავი – გლოვა

თეთრი – გლოვა (ინდოეთში)

შავი – ბოროტება

თეთრი – სიკეთე

შავი – ელეგანტურობა

თეთრი – სისპეტაკე

თეთრი – გაჭირვება

თეთრი=შავი – დასაწყისი (სიცოცხლისფერი, მიწისფერი).

ძირითადი ფერების დამახსოვრება უფრო ბუნებრივად და სპონტანურად ხდება და თავისთავად გულისხმობს, რომ ფსიქოლოგიურად, უფრო ადვილია იმ ფერების დამახსოვრება, რომლებიც ბუნებრივ მოვლენებს უკავშირდება (მაგალითად, წითელი – ცეცხლი, ცისფერი/ლურჯი – წყალი, ცა, შავი – მიწა; თეთრი (ყვითელი/ოქროსფერი) – მზე). გარდა ამისა, ცენტრალური ფერების

(ისეთების, როგორცაა – red, yellow, green, blue, white and black) გახსენება უფრო მალე ხდება, ვიდრე სხვების.

საინტერესოა ასევე, როგორ მოქმედებს ექსტრა და ინტრა ენობრივი ფაქტორები ამ ტიპის ლექსიკის განვითარებაზე, როგორ გადადის ინდივიდუალური გლობალურში და როგორ იკვეთება ამ გლობალურში ამა თუ იმ კულტურის, სოციუმის თავისებურებები, როგორ მუდვანდება მასში ნომინაციის შემოქმედებითი პროცესი, როგორც საზოგადოების ბუნებრივი, სპონტანური, კრეატიული მოვლენა, რომლის შედეგად ვითარდება ენა და საშუალებას გვაძლევს დავაყენოთ საკითხი: ენა ქმნის ადამიანს, თუ ადამიანი ენას?

ამგვარი ჰიპოთეზების დასამტკიცებლად ჩავატარეთ ტესტი, რომელმაც საშუალება მოგვცა ვიმსჯელოთ არა მხოლოდ ფერთა აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობაზე, არამედ მთლიანად მნიშვნელობის შექმნის პროცესზე, რაც იმას ადასტურებს, რომ ფერის სიმბოლიკა, ანუ კონვენციურად მიღებული მნიშვნელობა არის სპეციფიკური გარკვეული კულტურისათვის. უფრო მეტი, აქ ამ სიტყვების პოეტური და მეტაფორული მნიშვნელობების პრობლემატიკა გამოვლინდა კულტურულ-სინქრონულ კონტექსტში, რაც უდაოდ იმაზე მეტყველებს, რომ ენა კონცეპტუალური სისტემაა და ეს არის მოდელი, რომელსაც ქმნიან ისეთი კომპონენტები, როგორცაა ფსიქოლოგიური, სოციოლოგიური, რეგიონული (დემოგრაფიული), ანუ როგორც ინტრალინგვისტური ასევე ექსტრალინგვისტური ფაქტორები.

აღვწერთ ეს პრაქტიკული ტესტირება, რომელიც საშუალებას გვაძლევს საფუძვლიანად გავაანალიზოთ და დავამტკიცოთ ჰიპოთეტური მოსაზრებები იმის შესახებ, რომ ყოველივე ინდივიდუალური უნივერსალურის განუყოფელი ნაწილია, ანუ “ლოკალური” მოვლენები ენაში განპირობებულია “გლობალური” ფონიდან გამომდინარე.

მეთოდები

2009 წლის დეკემბერში ტესტის საშუალებით გამოკითხულ იქნა 80 ქართველი სტუდენტი. ტესტი შედგენილი იყო 10 ფერის სახელწოდებისგან: წითელი, ყვითელი, მწვანე, სტაფილოსფერი, ცისფერი, იისფერი, შავი, ყავისფერი, ნაცრისფერი, თეთრი (იხ. დანართი). ტესტი მოდიფიცირებული და ადაპტირებული იყო ფერთა სიმბოლიკაზე, რომელსაც ფერწერის

თვალსაზრისით, მზა, სწორი პასუხები აქვს. მაგრამ, რადგან ჩვენი კვლევიდან გამომდინარე, ფერის აღმნიშვნელი ერთეულების კომპლექსური შესწავლა უფრო მაინტერესებდა, ვიდრე მხოლოდ ფერწერისთვის კარგად ცნობილი სიმბოლური მნიშვნელობის დაფიქსირება, ტესტის მოდიფიკაციისას შემდეგი ცვლილებები შევიტანე: ტესტი ოთხი ვარიანტისაგან შედგებოდა. სტუდენტებს პასუხი უნდა გაეცათ, თუ რასთან ასოცირდება ფერის აღმნიშვნელი სახელწოდება და აგრეთვე, მათ თავისი საკუთარი ვარიანტი ანუ ინდივიდუალურ-სუბიექტური ასოციაცია უნდა დაეწერათ, რომელსაც ფერის სახელწოდება იწვევდა მათში. სტუდენტები არ იყვნენ შეზღუდულები ერთი ან მეტი ვარიანტის არჩევით თითოეულ პასუხზე, მათ მიუთითეს, რომ უნდა აერჩიათ პირველადი ასოციაცია, რომელიც სიტყვას უკავშირდება. მთლიანობაში ტესტი ფერების სიმბოლიკის შესახებ ტესტს წააგავდა, ანუ ჰქონდათ რა მზა პასუხები, რომლებიც მიღებულია სახვით ხელოვნებაში, თუმცა ექსპერიმენტის დროს აქცენტირება ამ ასპექტზე არ ხდებოდა. მნიშვნელოვანი იყო იმის დანახვა, თუ როგორ გადადიოდა ასოციაციები ფერის აღმნიშვნელი ზედსართავების მნიშვნელობაში კონკრეტული ინდივიდის აზროვნების და აღქმის შედეგად.

შედეგები

ტესტირების შედეგები საკმაოდ ინდივიდუალური აღმოჩნდა, თუმცა მათ შორის გამოიკვეთა საერთო სურათი, გამოვლინდა ძირითადი ტენდენციები.

იმისათვის, რომ თვალი მივადევნოთ თუ როგორი ფაქტები გამოვლინდა, განვიხილოთ თუ რა პასუხები გასცეს იმას, რა ასოციაციას იწვევდა ფერი და რა დატვირთვით იყენებდნენ მას.

შავი – სიკდილის 50%, ბოროტების 39%, გაბრაზების 13%, ეჭვიანობის 4%, სოლიდურობის 2%, სიცოცხლის 1% (შავი ძირითადია, ცხოვრების ფერია, აუცილებელი ფერია, ბრმა მხოლოდ შავს ხედავს), გაბრაზება, ბოროტება, სიკდილი, ეჭვიანება, ზოგ შემთხვევაში ყველა მოცემული პასუხია მონიშნული.

თეთრი – სიწმინდე 69%, მშვიდობა 33%, თეთრი ფერი ყოველთვის სისპეტაკისა და სიწმინდის სიმბოლოა, სიყვარული 10%, გაჭირვება 1%, დაძაბულობა. მშვიდობა, შიში, სიწმინდე, სიყვარული, ზოგ შემთხვევაში ყველა მოცემული პასუხი იყო შემოხაზული.

ჯერ კიდევ არისტოტელემ განაცხადა, რომ ფერები შავის და თეთრის შერევით მიიღება, ხოლო ამ ორ უკიდურესობას შორის არის არა ფერთა განუსაზღვრელი რაოდენობა, არამედ ხუთი სავსებით განსაზღვრული ფერი:

ყვითელი, წითელი, მწვანე, იისფერი და ლურჯი. შესაბამისად, შავისა და თეთრის ჩათვლით, ფერების რაოდენობა შვიდს აღწევს, ხოლო ფერის სხვა ნიუანსები მათი კომპოზიციებით არის განპირობებული. ადამინისათვის თეთრი და შავი ორი უკიდურესობაა, ორი ერთმანეთის “საპირისპირო” წერტილია.

პლატონს ესმოდა ფერის ოპტიკური ბუნება და ის, რომ მის არსებობას განაპირობებს მატერიალურ ობიექტებთან კავშირი. ფერის ხარისხობრივი ბუნების აღიარებამ გავლენა მოახდინა მის აღმნიშვნელ ტერმინებზეც. თეორეტიკოსებმა სცადეს განესაზღვრათ ისინი ფერის საზღვრების გათვალისწინებით, თუმცა ზოგჯერ მათი მნიშვნელობა ფერის ფარგლებს ბევრად სცილდება.

წითელი – ვნება 86 %, სიმშვიდე 4%, საშიშროება 78%, ბუნება 1%, (სხვა), რისკიანი სიყვარული, აგრესია, ენერგიულობა, სიყვარული, სილაღე, სიმკაცრე, არამშვიდი, ხმაურიანი ფერია, ძლიერი, იპყრობს.

ცისფერი – სიმშვიდე 74%, სიმდიდრე 4%, ენერგია 24%, იმედი 84% (სხვა), ცა, ზეცა, პოზიტიური, სიმშვიდე.

ყვითელი – ბედნიერება 55%, ცხოვრება 66%, ბოროტება 16 %, დამცირება 28%, ბედნიერება, სითბო, ნათელი, სიკვდილი, კრეატიულობა, სიახლე, მზე, პოზიტიური ენერგია.

მწვანე – სიბრძნე 41%, ჯანმრთელობა 74%, სევდა 15%, (როცა სევდიანი ხარ, ბუნებისგან იღებ შვებას), შური 15%, ბუნება, მშვიდობა, მეგობრობა, სიხარული.

სტაფილოსფერი – ჯანმრთელობა 18%, შემოქმედება 64%, მშვიდობა 13%, შიში 10%, სიხარული, მოძრაობა, სინქარე.

იისფერი – სიმშვიდე 34%, ფუფუნება 48%, ღირსება, სიბრაზე 10%, საშიშროება 1%, მისტიკა, სიცივე, სწავლა (მელნისფერი), დამცირება.

ყავისფერი – ფუფუნება 30%, სიამაყე 38%, პრაქტიკულობა, დამცირება 28%, ენერგია 23%, უბრალოება, სევდა, უმოქმედობა, სიყვარული, ყავა, უღიმღამო ცხოვრება, უაზრო ყოფა.

ნაცრისფერი – ხანდაზმულობა 44%, სევდა 48%, შიში 10%, სიკვდილი 9%, ზამთარი, სისადავე, სიცარიელე, ახალგაზრდული, სპორტული, მოღური ფერია.

სპექტრის მიხედვით ფერების რაოდენობა შვიდს აღწევს, ხოლო ფერის სხვა ნიუანსები მათი კომპოზიციებით არის განპირობებული. დღევანდელი გადასახედიდან, არისტოტელეს მიერ დადგენილი ფერები საკმაოდ ზუსტად

შეესაბამება სპექტრის ამპლიტუდას. ფილოსოფოსმა იცოდა, რომ ფერების ნაწილი ერთმანეთთან არის დაკავშირებული და ისინი ჯგუფებად შეიძლება დაიყოს. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ მან შეინარჩუნა ტრადიციული წყვილი: შავი/თეთრი, პარალელურად აღიარა ფერის გრადაცია, ხოლო მასზე პასუხისმგებლობა კი თეთრისა და შავის ნაზავს დააკისრა. როგორც ძველი, ისე თანამედროვე ადამინისათვის თეთრი და შავი ორი უკიდურესობაა, ორი ერთმანეთის “საპირისპირო” წერტილია. კანდინსკი ამ ფერებზე წერს: თეთრი ფერი ჟღერს როგორც სიჩუმე, რომელიც მოულოდნელად შეიძლება გაგებულ იყოს. თეთრი – ეს არარაა, რომელიც ახალგაზრდაა, ანდა, უფრო ზუსტად – ეს არარაა საწყისამდელია, არსებითის დაბადებამდელია. [37, 58]. შავი ფერი შინაგანად ჟღერს, როგორც რაღაც, შესაძლებლობების გარეშე, როგორც მკვდარი რაღაც, მზის ჩასვლის შემდეგ, როგორც მარადიული მდუმარება მომავლისა და იმედის გარეშე. მუსიკალურად წარმოდგენილი, შავი წარმოადგენს სრულ დასკვნით პაუზას, რომელსაც მოჰყვება ახალი სამყაროს დასაწყისის მსგავსი გაგრძელება, რადგან პაუზის წყალობით, ყველაფერი სამუდამოდ დასრულდა – წრე შეიკრა. შავი ფერი ჩამქრალი, ჩაფერფლილი კოცონის მსგავსია, რაღაც უძრავი, როგორც მიცვალებული, ყველაფრის მიმართ გულგრილი და არაფრის მიმღები. ეს თითქოს სხეულის მდუმარებაა გარდაცვალების, სიცოცხლის შეწყვეტის შემდეგ [37, 59]. მაგრამ ძველი ბერძნები ფერებს ნათელიდან ბნელის მიმართულებით ათავსებდნენ (ანუ თეორიულად ადამიანს თეთრის საშუალებით შეეძლო სხვადასხვა ფერის მიღება მანამ, სანამ მას მხოლოდ შავი არ დარჩებოდა). დღეს კი ადამიანი ფერებს განალაგებს ისე, როგორც ამას სპექტრში ხედავს (ნიუტონის მიხედვით: წითელი, ნარინჯისფერი, ყვითელი, მწვანე, ცისფერი, ლურჯი, იისფერი) და ერთმანეთისგან ძირითად და დამატებით ფერებს არჩევს.

ტესტირების შედეგიდან კი ჩანს, რომ როგორც თეთრი, ისევე შავი ისეთი ფერებია, რომლებიც შეიძლება შინაარსობრივად იყოს ან დადებითი ან უარყოფითი (ანუ ან ”ნათელი” ან “ბნელი”), რაც შინაარსის დონეზე ასოციაციებით არის განპირობებული. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ასოციაცია ფუნქციონირებს როგორც სიტუაცია, ან გონებრივი სურათი და ამით განსხვავდება ვერბალური კონტექსტისგან, ანუ იგი უშუალოდ რეციპიენტის ფონურ ცოდნაზე და გამოცდილებაზეა დამოკიდებული.

მიუხედავად იმისა, რომ ფერის ანტიკური თეორიები ნიუტონის სისტემისაგან განსხვავებულია, მკვლევართა დასკვნით, ერთი რამ აშკარაა: ძვ.წ. V საუკუნის თეორეტიკოსებს ფერის ბუნება უფრო ადრინდელ ბერძენთაგან განსხვავებულად ესმით. აღსანიშნავია ისიც, რომ თანამედროვე მეცნიერება ფერის განმარტებისას საგანგებოდ უსვამს ხაზს ორ ფაქტორს: ფერის ოპტიკურ ბუნებასა და ფორმასთან მის კავშირს, რაზეც ჯერ კიდევ პლატონმა “მენონში” გაამახვილა ყურადღება. მისი აზრით, ფორმა არის ის, რასაც ფერი მუდამ თან სდევს, ხოლო ფერი მხედველობით აღიქმება და მას შეესაბამება. ანუ პლატონს ესმოდა ფერის ოპტიკური ბუნება და ის, რომ მის არსებობას განაპირობებს მატერიალურ ობიექტებთან კავშირი. ფერის ხარისხობრივი ბუნების აღიარებამ გააღწია მოახდინა მის აღმნიშვნელ ტერმინებზეც. თეორეტიკოსებმა სცადეს განესაზღვრათ ისინი ფერის საზღვრების გათვალისწინებით, თუმცა ხშირად მათი მნიშვნელობა ფერის ფარგლებს ბევრად სცილდება.

ფერთა სახელწოდების, მათი მნიშვნელობისა და ლექსიკური თანმიმდევრობის მაგალითზე ვლინდება ენის ცვლილებისა და მისი ისტორიული აღდგენის, სინქრონიაში და დიაქრონიაში ხალხთა კონცეპტუალური ინვენტარის პროცესები.

გარდა ამისა, საზოგადოების დინამიკისა და ენის განვითარების მეშვეობით ვლინდება ფერთა სახელების განვითარების თანმიმდევრობის დეკოდირების სისტემები. საინტერესო და მნიშვნელოვან როლს ამ ლექსიკის თავად ამ მნიშვნელობების განვითარებაში თამაშობს “შეგრძნება” (sensation) და “აღქმა” (perception). ტ.ს. ფიში წერს, რომ შეგრძნება, რომელიც ჩვენ გვაკავშირებს სიტყვა “white”-თან ქმნის ამ სიტყვას, მაგრამ თუ უფრო შორს წავაღოთ, მას მიაჩნია, რომ აღქმა ავითარებს ამ ლექსიკის მნიშველობას და ასე ვითარდება ამ სიტყვების სიმბოლური მნიშვნელობაც [5, 136].

ჩატარებული ტესტირების შედეგად შესამჩნევია, რომ იკვეთება როგორც სოციალურ-ლინგვისტური, ისე ფსიქოლოგიური პროცესები.

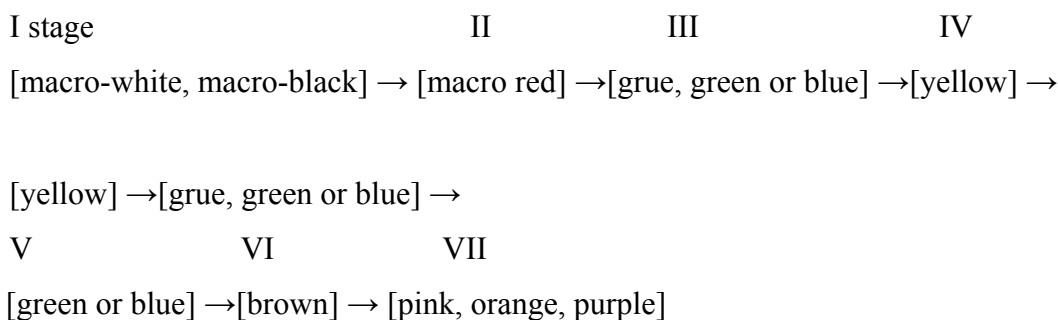
ფერების აღმნიშვნელი სიტყვების სისტემა საკმაოდ არასტაბილურია. ამ სისტემის დეკოდირება და ამ ერთეულების და მათი მნიშვნელობის პრაგმატიკის შედარებითი ანალიზი, ამ ანალიზის შედეგები მეტად მნიშვნელოვანია საერთო, ტრადიციული ხერხებისათვის ისტორიულ ლინგვისტიკაში (კოგნიტური ანტროპოლოგია, ფერთა კლასიფიკაცია, ენის ცვალებადობა, ენის უნივერსალურობა).

ბერლინმა და ქეიმ დაადგინეს, რომ ფერების აღმნიშვნელი ლექსიკის უნივერსალური სისტემა 11 ძირითადი კატეგორიისაგან შედგება და ისინი მკაცრი მათემატიკური რიგით მოაწესრიგეს. როგორც ზემოთ იყო ნახსენები.

(white, black, < red < green, yellow < blue < brown < purple, pink, orange, grey

ამას ისინი შემდეგნაირად ხსნიან: ნებისმიერი ორი კატეგორიისათვის [X] და (Y), [X] < [Y] ნიშნავს რომ, თუ ერთ ენაში არის [Y] მაშინ აუცილებლად იქნება [X].

ამერიკელმა ანტროპოლოგებმა ვიტკოვსკიმ და ბრაუნმა გადახედეს დეკოდირების სისტემის თანმიმდევრობას.

ამ სისტემის შესაბამისად დეკოდირებაში მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ “სიღიავე”, უფრო ღია, შედარებით მუქი, ცივი და თბილი ელფერები.

Grue – ეს არის კატეგორია, რომელიც შეიცავს შედარებით ცივ ელფერებს. ფერის დეკოდირების თანმიმდევრობა წარმოადგენს აგრეთვე თანმიმდევრულ ცვლილებებს ენაში. იგი დაკავშირებულია აგრეთვე საზოგადოებრივ კომპლექსურობასთან (გართულებასთან) დადებითი მნიშვნელობით. რაც ნაკლებია ძირითადი ფერები ენაში, მით მეტია იმის ალბათობა, რომ ამ ენის მატარებელი ხალხი პატარა საზოგადოებაში ცხოვრობს.

ბერლინისა და ქეის სწავლებიდან გამომდინარე შესაძლებელია დაეუშვათ, რომ ძირითადი ტერმინების რაოდენობის გაზრდის ტენდენცია საზოგადოებრივი სირთულის გაზრდასთან ერთად გულისხმობს, რომ ადრეულ სახელმწიფოებს გააჩნდათ ფერების აღმნიშვნელი ნაკლები სახელები, ვიდრე თანამედროვე სახელმწიფოებს და რომ ფერთა თანმიმდევრობის დეკოდირება ძირითადად კუმულატიურია. საზოგადოებაში ფერწერისა და სხვა საქმიანობის განვითარებასთან ერთად, სადაც ფერის ფაქტორი მოქმედებდა, ამასთან ერთად პოეზიაში ფერთა აღმნიშვნელი სახელების ახალი მნიშვნელობების გამოყენება

და მეტაფორულ კონტექსტში ფერთა ერთეულების მნიშვნელობების გადახედვამ გააფართოვა ფერთა სემანტიკური ველი. ბუნებრივ გარემოში საგანთა უმრავლესობას ფიქსირებული ფერი აქვს და ამიტომ ფერების მიხედვით ხდება მათი ზერელე იდენტიფიცირება: "green leaves", "white clouds", "black coal", "red blood", როგორც დამოუკიდებელი არსებითი სახელებისა ამ შესიტყვებებში და შეიძლება გამოყენებულ იქნას ფერთა ინდიკატორად შედარებაში ასოციაციის გასაძლიერებლად.

...as red as blood...

as green and fresh as spring leaves

sainteresoa agreTve davakvirdeT ferTa ganmartebas leqsikonebSi:

eg. Black

of the colour black: having the colour of soot or coal.

very dark in colour.

of written or printed letters: characterized by thickness of form and consequent intense contrast with the white of a page. (Webster's)

WHITE

free from color. Colourless and transparent

of a colour like that of new snow or clean milk: having the colour of good bond paper or the traditional lily; specif.: of the color white

of light: having some energy in nearly every part of the visible spectrum.

having the natural color largely abstracted through use or age: WHITENED, GRAYED (Webster's)

BLUE - the colour of the sky on a clear sunny day.

RED - something that is red is the same colour as blood. If something is similar to this colour, you can say that it is a reddish colour.

YELLOW - something that is yellow is the same colour as the middle of an egg.

GREY - between black and white in colour. If something is similar to this colour, you can say that it is a greyish colour.

GREEN - something that is green is the same colour as grass. If something is similar to this colour, you can say that it is a greenish colour or a greeny colour.

BROWN - something that is brown is the same colour as wood or coffee.

PINK - between red and white in colour. If something is similar to this colour, you can say that it is a pinkish or pinky colour.

ORANGE - a colour that is between red and yellow.

PURPLE - between red and blue in colour. If something is similar to this colour, you can say that it is purplish or purple.

<http://www.macmillandictionary.com>

ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების პირველადი მნიშვნელობა ძირითადად ეყრდნობა გარკვეულ ვიზუალურ განცდას, რომელსაც ასოციაციებზე დაყრდნობით ვუკავშირებთ ამა თუ იმ ობიექტს. ამ ლექსიკის მნიშვნელობის განვითარების პროცესში კი ეს ვიზუალური განცდები გადადის ემოციურ განცდებში და ქმნის ახალ „შინაგან“ ფორმას.

ფერთა სახელების, მათი მნიშვნელობისა და ლექსიკური თანმიმდევრობის მაგალითზე ვლინდება ენის ცვლილებისა და მისი ისტორიული აღდგენის, სინქრონიაში და დიაქრონიაში ხალხთა კონცეპტუალური ინვენტარის შექმნის/განვითარების პროცესები.

გარდა ამისა საზოგადოების დინამიკისა და ენის განვითარების მეშვეობით ვლინდება ფერთა სახელების განვითარების თანმიმდევრობის დეკოდირების სისტემები.

ჩატარებული ტესტირების შედეგად შესამჩნევია, რომ იკვეთება როგორც სოციალურ-ლინგვისტური, ისე ფსიქოლოგიური პროცესები.

მაგალითად, ქართულენოვან საზოგადოებაში სიტყვა "blue" სიმბოლურად ნიშნავს "სიმშვიდეს". ის აგრეთვე ასოცირდება ენერჯიასთან და ტესტში მონაწილენი ამას ხსნიდნენ იმით, რომ ცა ასოცირდება ლოცვასთან, უფალთან, დახმარებასთან, იმედთან. ამავდროულად, საინტერესოა განვიხილოთ ერთი და იგივე ფერის აღქმის კონტრასტულობა როგორც ერთი, ისე ორი განსხვავებული საზოგადოების ჩარჩოში. მაგალითად, თეთრი ფერი ბევრ კულტურაში ასოცირდება უმანკოებასთან, სისუფთავესთან იმ დროს, როცა ინდოეთში იგი გლოვის ფერია. ჩატარებულ ტესტირებაში სიტყვები თეთრი და შავი, რომლებიც ახრომატიულ ფერებს აღნიშნავენ, აღმოჩნდა, რომ აქ მონიშნული იყო ოთხივე მნიშვნელობა multiple choice. შავი ასოცირდება როგორც სიცოცხლის დასასრულთან, ისე მის დასაწყისთან. სადღაც ის აღნიშნავდა გლოვას, სადღაც კი ელევანტურ ჩაცმულობას, იმ დროს, როცა თეთრი ფერი ასოცირდებოდა როგორც უმანკოებასთან და სიმშვიდესთან, ასევე გაჭირვებასთან და

დაძაბულობასთან. შესაბამისად, მნიშვნელობები დაჯგუფდა საწინააღმდეგო ასოციაციებში, დადებითსა და უარყოფითში: აღქმა ქმნიდა მეტაფორულ მნიშვნელობას და განწყობას. ანუ ასეთი ტიპის ყველა მნიშვნელობას ფერების დასახელების პირველადი მნიშვნელობისაგან განსხვავებით შესაძლებელია გუწოდოთ ფსიქოლოგიური მნიშვნელობა. ასეთი მნიშვნელობები და თავად ფერთა სახელების ნომინაციის სპეციფიკა ავლენს ენის ცვლილებებსა და საზოგადოების განვითარებას. აღქმაზე ჩატარებულმა ფსიქოლოგიურმა ტესტებმა დაამტკიცა, რომ საზოგადოების (კულტურის), გეოგრაფიული და სოციალური ფაქტორებიდან გამომდინარე ადამიანები განსხვავებულად აღიქვამენ ფერებს და ანიჭებენ მათ სახელებს. ცისფერ, ლიმონისფერ და ყვითელ ფერებზე, გამოკითხულები პასუხობდნენ, რომ ხედავენ ორ ან სამ ფერს იმისდა მიხედვით, მოცემულ ენაში არსებობს თუ არა კონკრეტული ფერის აღმნიშვნელი სიტყვა.

ვიზუალური აღქმის (აქ გამოყენებულია ფართო გაგებით, რადგან იგულისხმება „გონებრივი ნახატები“ და რეალობაში არსებული ობიექტები), და ზოგადად აღქმის შედეგად დამახსოვრებული შეგრძნება იწვევს ასოციაციას, ქმნის მნიშვნელობას და პოლისემიას ამყარებს ფერის ამსახველ სიტყვებში. ვიზუალურ აღქმას და სოციალურ გარე ფაქტორებს გავლენა აქვთ კატეგორიული ტერმინების ლინგვისტური კატეგორიზაციის პროცესზე. აღსანიშნავია, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვა ენაში, ადამიანების ასოციაციების მეშვეობით ემოციურ ელფერს და ახალ მეტაფორულ პოეტურ მნიშვნელობას იძენს (ლიტერატურაში, პოეზიაში, ზოგადად მეტყველებაში).

დასკვნა

ნაშრომის თეორიულმა და ექსპერიმენტულმა ნაწილმა ამ ეტაპზე შემდეგ დასკვნებამდე მიიყვანა:

ფერების აღმნიშვნელი სიტყვების კომპლექსური შესწავლა უფრო ნათელს ხდის, საზოგადოებისა და კაცობრიობის განვითარებასთან ერთად, ამ სიტყვების „ფორმის“ ფარგლებში მათი „შინაარსის“ განვითარებას ასოციაციებზე დაყრდნობით: ანუ სიტყვის არა მხოლოდ პირველადი მნიშვნელობა, ან ის მნიშვნელობა, რაც სტანდარტულად არის დაფიქსირებული ლექსიკონში, არამედ მხატვრულ-მეტაფორული მნიშვნელობა ვლინდება, როგორც ფსიქოლოგიურ-საზოგადოებრივი ფენომენი, რომელსაც სიტყვა იძენს მეტყველებაში.

ვიზუალური აღქმის შედეგად დამახსოვრებული შეგრძნება იწვევს ასოციაციას, ქმნის მნიშვნელობას და პოლისემიას ამყარებს ფერის ამსახველ სიტყვებში. ვიზუალური აღქმისა და სოციალური გარე ფაქტორები გავლენას ახდენენ კატეგორიული ტერმინების ლინგვისტიკური კატეგორიზაციის პროცესზე. აღსანიშნავია, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვა ენაში ადამიანების ასოციაციების მეშვეობით ემოციურ ელფერს და ახალ მეტაფორულ პოეტურ მნიშვნელობას იძენს ზოგადად მეტყველებაში.

ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის შესწავლა საშუალებას გვაძლევს უფრო ღრმად შევისწავლოთ ნომინაციის პროცესი. აქ ამავედროულად ვლინდება თვით შემოქმედებითი პროცესი, სიტყვის, ფორმისა და შინაარსის ფსიქოლოგიური და სოციალური კონტექსტი და ლექსიკის განვითარების გზები.

თავი II. „შეგრძნება და აღქმა“ როგორც მამოძრავებელი ფაქტორი ფერის ტერმინოლოგიის პოეტური მნიშვნელობის შექმნაში

2.1. რეალობის ცნება ფერთა აღმნიშვნელი სიტყვების და ზოგადად ფერის კონცეპტის არსებობასთან მიმართებაში

ფერის დაშლაზე ჯერ კიდევ ნიუტონი წერდა. ის აღნიშნავდა, რომ შუქი იშლება და ჩვენ ვხედავთ ფერებს სპექტრში. ანუ შუქი, რომელიც უფეროა, გამჭვირვალე, იშლება და ფერების ილუზიას ქმნის. ე.ი. რამდენად რეალურია ის რასაც ჩვენ ვხედავთ? მოცემულ კვლევაში, ჩვენ უფრო მეტად გოეთეს თეორიას ვეყრდნობით.

გოეთე პირველი იყო, ვინც ახლებურად დაინახა ფერის თემა. ნიუტონი აღიქვამდა ამას როგორც ფიზიკურ პრობლემას, სადაც მონაწილეობდა შუქი, რომელიც ეხებოდა საგნებს და თვალეზამდე აღწევდა (ვიზუალურ აპარატამდე). გოეთემ კი გაათვითცნობიერა, რომ ფერის შეგრძნება, რომელიც აღწევს ჩვენ ტვინამდე, ასევე მოდელირებულია ჩვენი აღქმით, ადამიანის ხედვის მექანიკით და იმით, თუ როგორ ამუშავებს, ანალიზებს ჩვენი ტვინი ინფორმაციას. ამგვარად, გოეთეს მიხედვით, რასაც ჩვენ ვხედავთ ობიექტში, დამოკიდებულია თვითონ ობიექტზე, შუქზე და ჩვენ აღქმაზე. გოეთე ექვს ფერთა ჰარმონიის კანონზომიერებებს, ცდილობს დაახასიათოს ფიზიოლოგიური ფერები (ანუ რა ზეგავლენას ახდენს ფერი ჩვენზე) და სუბიექტური ვიზუალური ფენომენი ზოგადად. სწორედ გოეთეს კვლევის გაცნობის გამო მივმართეთ კოგნიტურ ლინგვისტიკას, ხელოვნებასა და ფსიქოლოგიას, სადაც გამოვლინდა, რომ “შეგრძნება და აღქმა” არის ის ფაქტორი, რომელიც განაპირობებს ანალიზის პროცესს, და ამ ორივეს ერთად შეუძლია მიგვიყვანოს გარკვეულ ემოციამდე. ანუ ეს პროცესი პროდუქტიულია და არის ფერის ტერმინოლოგიის მნიშვნელობის განვითარების საფუძველი, რასაც ძირითადად ეხება ჩემი კვლევა. ხელოვნება უფრო მეტად გვეხმარება შევისწავლოთ გარკვეული მოვლენები ენათმეცნიერებაში. როგორც ხელოვნებაში, ასევე მეცნიერებაში, ხოლო ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ენის განვითარებაში, ფიზიოლოგიურ და ფსიქოლოგიურ ფაქტორებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ. ერთ-ერთი წამყვანი ფერის ტერმინოლოგიის მნიშვნელობის განვითარებაში ჩართულია აღქმა და შეგრძნება, რის მეშვეობით ხდება გარე სამყაროდან მიღებული ინფორმაციის დეკოდირება და საბოლოოდ, ამის შედეგად, გარკვეულ ასოციაციებზე დაყრდნობით, ვღებულობთ

დექსიკური ერთეულის პოეტურ/ფსიქოლოგიურ მნიშვნელობას, ანუ ფსიქოლოგიურ ხატს.

კოგნიტიურ მეცნიერებაზე და მის მიღწევებზე თავიანთ ბოლო ფუნდამენტურ ნაშრომში ჯ. ლაკოფი და მ. ჯონსონი აღნიშნავენ, რომ ეს მეცნიერება გამოწვევაა მთლიანად წინა დასავლური ფილოსოფიისათვის. ისინი გამოყოფენ კოგნიტიური მეცნიერების სამ პოსტულატს;

– გონება განსაკუთრებულ მატერიაში არსებობს (ტვინის ნეიტრონული ქსოვილი);

– აზროვნება უმეტესწილად გაუცნობიერებლად ხორციელდება;

– აბსტრაქტული კონცეპტები უპირატესად მეტაფორულად იქმნება [125, 98].

მაგრამ, მესამე პოსტულატის უარყოფა შესაძლებელია თავად ენაში აღმოჩნდეს, სადაც ბევრი აბსტრაქტული ცნებები ადამიანის გონების ძალით არის შექმნილი და იმ ნომინალური განსაზღვრებით, როდესაც ერთ კონცეპტულურ სტრუქტურაში ერთიანდება კონცეპტები, რომელთა ზოგად ერთობლიობას არ გააჩნია პირდაპირი შესაბამისობები რეალურ სამყაროში, მაგალითად, ამ ტიპის: კულტურა და სხვ. რაც შეეხება ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებს, თითქოს ამ სიტყვებსაც არ გააჩნიათ პირდაპირი შესაბამისობები რეალურ სამყაროში; ანუ იგივე ცისფერი – არის რაღაც x ობიექტი (მაგალითად, ცა ან საღებავი), თუმცა, ფერის შემთხვევაში x გარკვეულწილად გადაიქცა მედიატორად, და ამიტომ ფერი თვალისთვის შესამჩნევი ხდება (“თვალის შეხებით შესაგრძნობი“).

სასურველია ლინგვისტებმა ყურადღება მიაქციონ იმ ფაქტს, რომ თუ ენაში არსებობს როგორც ხისტი, ისე არახისტი დეზიგნატორები, როგორც სიტყვისა, რომელიც ფლობს რეალურ რეფერენტებს საგნობრივ სამყაროში, ასევე სიტყვისა, რომელსაც არ გააჩნია ასეთი რეფერენტები (მაგალითად, კენტავრი, ქალთევზა და ა.შ.), ამ აუკანასკნელთა თავად არსებობა მოწმობს იმას, რომ კონცეპტების კონცეპტულურ სტრუქტურებში „აწყობა“, რომლებიც წინ უსწრებს ენობრივი ნიშნის შექმნას, შესაძლებელია ძალზე განსხვავებული იყოს თავისი ხასიათით და რომ აბსტრაქტული ცნებები – არა მხოლოდ მეტაფორების შედეგია.

რა არის რეალობა ლინგვისტიკისათვის? ჩვენ გარშემო არსებული ყველაფერი მატერიალურის ერთობლიობა, გარე სამყარო, რომელსაც ჩვენ აღვიქვავთ შეგრძნებების ორგანოებით ჩვენი ცნობიერებისაგან დამოუკიდებლად?

ნამდვილად არა. XXI საუკუნეში რეალობის ასეთი გაგება საბუნებისმეტყველო მეცნიერების თვალსაზრისითაც არ ხდება. კვანტურ მექანიკაში ელემენტარული ნაწილაკები არ ფიქსირდება უშუალოდ გრძნობათა ორგანოებითა და გარკვეული აზრით, ეს ჩვენ ცნობიერებაზეა დამოკიდებული. ელემენტარული ნაწილაკების მატერიალურობა ასევე არ არის ტრადიციული, რადგან მათ არ გააჩნიათ სიმჭიდის მასა. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ისინი რეალობის არსის ელემენტები არიან. ნებისმიერ ენაში, ნებისმიერი სიტყვა ავლენს თავის მნიშვნელობას იმ სიტყვასთან შედარებისას, რომელსაც საწინააღმდეგო მნიშვნელობა აქვს. სიტყვა „რეალობის“ ანტონიმებს წარმოადგენს სიტყვები „ფიქცია“. განვიხილოთ პირველად რეალობა მის დაპირისპირებულ „ფიქციასთან“. ვთქვათ, დორიან გრეი – ეს ფიქციაა, ხოლო ინგლისის დედოფალი – რეალობა. მაგრამ აქვე იწყება სირთულეები. გამონაკონიცი განსაზღვრული აზრით მატერიალურია, როგორც ნებისმიერი ნიშანთა წარმოქმნა. მას აქვს გამოსახვის მხარე (მატერიალური მხარე) და შინაარსის მხარე (არსი) და ერთი, მეორის გარეშე არ არსებობს. ბოლოს და ბოლოს, ის ხომ რაღაც გაგებით არსებობს. არსებობს სავსებით მატერიალური სიტყვა „დორიან გრეი“ (იგი ჩაიწერება ან წარმოითქმება ბგერითი ტალღების მოძრაობით). ასე ამბობენ: დორიან გრეი გამოგონილია, იმიტომ რომ მას ვერ დავპატიუებ სადილზე. მაგრამ ინგლისის დედოფალსაც ხომ ვერ დავპატიუებთ სადილზე. ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ ისიც გამოგონილი პერსონაჟია? ასეთივე სიტუაციაა რეალობის სხვა თვისებების ტრადიციულ გაგებასთან მიმართებაში, რაც დამოუკიდებელია ცნობიერებისაგან. მაგალითად, მიწაზე დევს ქვა და შესაძლებელია ის აქ რამდენიმე ათასი წელია დევს, მანამდე, სანამ რომელიმე ცნობიერება გაჩნდებოდა. მაგრამ რომ არ ყოფილიყო არცერთი ცნობიერება, მაშინ ვინ იტყოდა: „აი, ქვა მიწაზე დევს“, და არ იარსებებდა სიტყვა „ქვა“, და სიტყვა „რეალობაც“ არ იარსებებდა. აქ საქმე იმაშია, რომ ჩვენ რეალობას არა მხოლოდ გრძნობათა ორგანოებით აღვიქვამთ, არამედ ჩვენი ენითაც. ნებისმიერი ენა რეალობას სხვადასხვაგვარად გამოსახავს. მაგალითად, ქართველისთვის არსებობს სიტყვა „ხელი“. ჩვენ ვამბობთ: „ჩამოართვით ხელი ერთმანეთს“. მაგრამ ინგლისური სიტყვა “hand”, რომელიც შესაბამის გამონათქვამში იხმარება “Shake your hands”, ნიშნავს უფრო „მტევანს“, და გამონათქვამში სიტყვა-სიტყვით ითარგმნება როგორც „შეარხიეთ თქვენი მტევნები“. ერთი სიტყვით, ჩვენ ვერ განვსაზღვრავთ რა არის რეალობა

თანამედროვე გაგებით, თუ დამოკიდებულნი ვიქნებით მატერიალურობაზე და ცნობიერებისგან დამოუკიდებლობაზე (სიტყვა „ცნობიერებაზე“ ბევრი უთანხმოებაა).

განვიხილოთ რეალობა, „ტექსტთან“ დაპირისპირებაში. წარმოვიდგინოთ ასეთი სცენა: თქვენ მგზავრობთ მატარებლით, ფანჯარაში მოჩანს სხვადასხვა ქალაქები და სოფლები, სადგურების სახელწოდებები, მეზობლები საუბრობენ პოლიტიკაზე, ვიღაცა წიგნს კითხულობს, სარკეში თქვენი სახე ირეკლება, კარებს იქით გამცილებლები კამათობენ, სადღაც უკრავს მაგნიტოფონი. ეს არის რეალობის პატარა მოდელი. მაგრამ იგი მთლიანად ტექსტებისგან შედგება. წარწერები სადგურებში, მეზობლების საუბარი, მუსიკა მეზობელ კუპეში, თქვენი გამოსახულება სარკეში, მეზობლის წიგნი, – ყველაფერი ეს ტექსტია, ინფორმაციის გადმოცემა. მაგრამ ამ ინფორმაციის უმეტესობა თქვენ არ გჭირდებათ, ამიტომ თქვენ უგულებელყოფთ ამ ინფორმაციის არსს. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მე რეალობას შემდეგნაირად განვსაზღვრავდი – იგი ძალიან რთული ნიშანთა სისტემაა, რომელიც ბუნების, ადამიანებისა და ღმერთის მიერ არის ჩამოყალიბებული და რომლითაც ადამიანები სარგებლობენ, მაგრამ ეს იმდენად რთული და მრავალმხრივი სისტემაა და თავის თავში იმდენ ნიშანთა სისტემას მოიცავს (ენობრივ თამაშებს), რომ რეალობის რიგითი მატარებელი და მომხმარებელი მიდრეკილია უგულებელყოს მისი სემიოტიკური ხასიათი. ასეც შეიძლება ითქვას, ერთი და იგივე საგნები და ფაქტები ადამიანთა ერთი ჯგუფისთვის და ზოგიერთი სიტუაციისათვის ვლინდება როგორც ტექსტები, ხოლო სხვებისთვის და სხვა გარემოებებში – როგორც რეალობის ელემენტები. ზამთრის ტყე გამოცდილი მონადირისთვის ნადირის ნაკვალევისა და ჩიტების ჭიკჭიკის მიხედვით – ტექსტია, გახსნილი წიგნია. მაგრამ თუ მონადირე მთელი ცხოვრება ტყეში ცხოვრობს და უცებ თანამედროვე დიდი ქალაქის ქუჩაზე მოხვდება თავისი რეკლამებით, საგზაო ნიშნებით, მაჩვენებლებით, მან შესაძლებელია ეს ტექსტად ვერ აღიქვას (როგორც უდაოდ, ამას ქალაქელი ადამიანი აღიქვამს). უნდა გესმოდეს რეალობის ენა, რათა მისი არსი გაიგო. მაგრამ თითოეული სათავისო არსს გებულობს, როგორც მარშაკის ლექსშია – სად იყავი დღეს ფისო? – ინგლისის დედოფალთან. – რა ნახე სასახლეში ფისო? – თავი ვნახე ხალიჩაზე [193].

ყოველდღიურ ცხოვრებაში ისეთი შეტყობინებები, როგორიცაა: „ისე შემრცხვა, რომ გავწითლდი, red with anger, green with envy, საშუალებას გვაძლევს

დავუშვათ, რომ ქვეცნობიერად ჩვენ შეგვიძლია ვიგრძნოთ ქვეცნობიერი სტიმული (ბიძგი) და ქვეცნობიერ სტიმულებს უდიდესი დამაფიქრებელი ძალა აქვთ.

ჩვენ შეგვიძლია დავამუშავოთ (process) ინფორმაცია ქვეცნობიერად. შეუმჩნევლად მოკლე სტიმულს შეუძლია გამოიწვიოს სუსტი საპასუხო რეაქცია, რომელიც აღძრავს გრძნობას. პასკალ პენსე ამას არა გონებას, არამედ გულს უკავშირებს: „გულს თავისი მიზეზები აქვს და ისინი უცნობია“. “The heart has its reasons which reasons does not know.” Pascal, Pensees, 1670 [154, 174].

კანდინსკის თავის ნაშრომში მოყვანილი აქვს ასეთი მაგალითი. როდესაც პეტერბურგში, მეტერლიკის ხელმძღვანელობით იღებოდა მისი რამდენიმე დრამა, ერთ-ერთი რეპეტიციის დროს მან ბრძანა, რომ კომპის ნაცვლად ჩამოეკიდათ ტილოს ნაჭერი. მისთვის არ ჰქონდა მნიშვნელობა, იქნებოდა თუ არა შესრულებული საგულდაგულოდ რეალობის მიბაძვა დეკორაციაში. მისი საქციელი ბავშვების, ყველა დროის უდიდესი ფანტაზიორების თამაშს ჰგავდა, როდესაც ისინი ჯოხში ცხენს ხედავენ, ანდა თავის წარმოსახვაში ქალაქის ნაგლეჯები კავალერიის მთელ პოლკებად გადაიქცევა, თანაც ქალაქის ნაკეცი უცებ კავალერისტს ცხენად გადააქცევს (Kugelgen, “Erinnerungen eines atten Mannes”). ეს თვისება – გამოადვიო მაყურებლის ფანტაზია – მნიშვნელოვან როლს თამაშობს თანამედროვე თეატრში. ამ მიმართულებით განსაკუთრებით დიდი სამუშაოა ჩატარებული და დიდი მიღწევებია თეატრში. ეს აუცილებელი გადასვლაა მატერიალურიდან სულიერისკენ მომავლის თეატრში [37, 22–23]. ე.ი. ენაში, როგორც ხელოვნებაში ნომინაციის პროცესის დროს ადამიანის აზროვნებაში იდენტური პროცესები მიმდინარეობს.

სინამდვილეში, შინაგანი საშუალებები არც ისე ადვილად კარგავენ თავის ძალასა და გავლენას და სიტყვა, რომელსაც ამრიგად ორი მნიშვნელობა აქვს, პირველი – პირდაპირი, და მეორე – შინაგანი, წამოადგენს პოეზიისა და ლიტერატურის სუფთა მასალას, მასალას, რომლის გამოყენება მხოლოდ ამ ხელოვნებას ძალუძს და რომლის საშუალებითად იგი ადამიანის სულამდე აღწევს [37, 24].

თუმცა, სენსორული ადაპტაცია აქვეითებს ჩვენ მგრძნობიარობას, ის ასევე გვანიჭებს მნიშვნელოვან უპირატესობას: ის გვაძლევს საშუალებას მოვახდინოთ კონცენტრაცია ინფორმატიულ ცვლილებებზე ისე, რომ ხელი არ შეგვეშალოს ფერების, სურნელის, ტანსაცმელის, ხმაურის მუდმივი ინფორმატიული

სტიმულაციით. ჩვენი სენსორული რეცეპტორები მზად არიან სიახლის მიღებისათვის: მოაწყინე ისინი განმეორებებით და ისინი უფრო საინტერესო ობიექტებზე გადაერთვებიან. ეს აძლიერებს ფუნდამენტურ გაკვეთილს: ჩვენ აღვიქვავთ არა ისე როგორც არის, არამედ აღვიქვავთ ჩვენ სასარგებლოდ.

ჩვენი გენიის ნაწილია ჩვენი სხეულის უნარი ერთი ტიპის ენერგია ამ ენერგიის სხვა ნაირსახეობად გადავაქციოთ. სენსორული ტრანსდუქცია არის პროცესი, რომლითაც ჩვენი სენსორული სისტემა სტიმულს (ბიძგის ენერგიას) ნევრულ შეტყობინებად გადააქცევს. მეცნიერულად რომ მივუდგეთ, თვალს ფერი კი არ აღიზიანებს, არამედ ელექტრომაგნიტური ენერგიის პულსები (იმპულსები), რომლებსაც ჩვენი ვიზუალური ენერგია აღიქვავს როგორც ფერს. ჩვენი გონების სარკმელი – თვალი, ფიზიკურ ენერგიას ფერის შეგრძნებად გადააქცევს. ვიზუალური ინფორმაციის გაანალიზება შედარებით უფრო აბსტრაქტულ დონეებზე მიმდინარეობს. პირველ ეტაპზე, პირველად დონეზე ამუშავებს ინფორმაციას, სანამ ის ტვინის ქერქს ეგზავნება. ბადურას ნევრული შრეები არა მხოლოდ გაივლის ელექტრულ იმპულსებს, ისინი ასევე სენსორული ინფორმაციის დეკოდირებაში და გაანალიზებაში გვეხმარება.

გონებრივი ქმედების უფრო მაღალი დონე, რომელშიც აღქმა მონაწილეობს, არის სენსორული შეტყობინების, მიღებული ინფორმაციისა და ცნობიერების კომბინაცია.

თუკი ვინმე ხედავს ტომატს, ის წითელია? პასუხია: არა. უპირველეს ყოვლისა ის ყველაფერია წითლის გარდა. მეორე, ტომატის ფერი არის ჩვენი გონებრივი კონსტრუქცია (mental construction). როგორც აღნიშნავდა ისააკ ნიუტონი (Isaac Newton 1704), “შუქი/სხვივები არ არის ფერადი. ფერი როგორც ხედვის ყველა ასპექტი, ბინადრობს არა ობიექტში, არამედ ჩვენი გონების თეატრში. სიზმარშიც კი შეგვიძლია აღვიქვათ სამყარო ფერებში “ The rays/ light are not coloured. Color, like all aspects of vision, resides not in the object but in the theater of our brains. Even while dreaming we may perceive things in colour“ [154, 172].

იანგ-ჰელმჰოლტსის ტრიქრომატული თეორიის მიხედვით, ნებისმიერი შეიძლება შეიქმნას სამი ძირითადი ფერის (წითელი, მწვანე, და ცისფერი) სინათლის ტალღების კომბინირებით. არ არის ყვითლისადმი განსაკუთრებით მგრძობიარე რეცეპტორები. თუმცა, როდესაც მგრძობიარე კონუსები სტიმულირდება წითელზე და მწვანეზე, ჩვენ ვხედავთ ყვითელს.

იანგისა და ჰელმჰოლცის მიერ შემოთავაზებული ტრიქრომატული თეორიის შემდგომ, ფსიქოლოგმა ევალდ ჰერინგმა მიუთითა, რომ ხედვის სხვა ნიუანსები მაინც ამოუცნობი რჩება. მაგალითად, ჩვენ ვხედავთ ყვითელს, როდესაც ვურევთ წითელსა და მწვანე განათებას. მაგრამ, როგორ ხდება, რომ ისინი ვინც ვერ ხედავს წითელს და მწვანეს, მაინც ხედავს ყვითელს? და რატომ არის ყვითელი სუფთა ფერი და არა წითლისა და მწვანეს ნაზავი, როგორც მაგალითად, წითლისა და ცისფრის ნაზავი – იისფერი?

ჰერინგმა აღმოაჩინა პასუხი კარგად ცნობილ მოვლენაში, როდესაც გარკვეული დროის განმავლობაში უყურებ მწვანე კვადრატს და მერე თეთრ ქაღალდს შეხედავ, ხედავ წითელს, ანუ მწვანეს საპირისპირო ფერს. შეხედე ყვითელ კვადრატს და მოგვიანებით თეთრ ქაღალდზე დაინახავ მის საპირისპირო ფერს – ცისფერს. შემდეგ საუკუნეში, მკვლევარებმა დაადასტურეს ჰენრის ოპონენტური პროცესის თეორია (opponent-process theory). როგორც კი ცილდება რეცეპტორების უჯრედებს, ადამიანი ვიზუალურ ინფორმაციას აანალიზებს საპირისპირო ფერებთან – წითელი-მწვანესთან, ცისფერი-ყვითელთან, შავი-თეთრთან მიმართებაში.

ფერების მიღება ორ ეტაპად მიმდინარეობს. ბადურას წითელი, მწვანე და ცისფერი კონუსები განსხვავებული ხარისხით პასუხობენ ფერის განსხვავებულ სტიმულზე, როგორც ამას იანგისა და ჰელმჰოლცის ტეტრომეტრული თეორია გვთავაზობს. მათი სიგნალები შემდგომში, ნერვიული სისტემის უკუპროცესის უჯრედებით მუშავდება და ტვინის ქერქში ვიზუალურ რეცეპტორებამდე აღწევს. შეგრძნება – ფსიქიკის უმარტივესი შემეცნებითი პროცესია. შეგრძნება – ეს თავის ტვინის ქერქში გარე სამყაროს საგანთა ცალკეული თვისებებისა და მოვლენების ასახვაა, რომელიც მოცემულ მომენტში ადამიანის ტვინზე ზემოქმედებს. ადამიანის შეგრძნებები გამდიდრებულია მისი აზროვნებით. შეგრძნებათა სახეებიდან, ჩვენ კონკრეტულად გვინტერესებს მხედველობითი შეგრძნებები. მხედველობითი შეგრძნებები – ეს არის სინათლისა და ფერის შეგრძნებაა და მათ წამყვანი როლი აქვთ ადამიანის მიერ გარე სამყაროს შეცნობის პროცესში. მეცნიერებმა დაადგინეს, რომ გარე სამყაროდან მიღებული ინფორმაციის 80–დან 90 პროცენტამდე ტვინს მიეწოდება მხედველობითი ანალიზატორის საშუალებით. ყველა სამუშაო ოპერაციის 80 პროცენტი ხორციელდება მხედველობითი კონტროლის ქვეშ. მხედველობითი შეგრძნებების საშუალებით ჩვენ აღვიქვავთ საგნების ფორმას, ფერს, მათ ზომას, მოცულობას,

დისტანციას. დიდ ბუნებისმეტყველ გელმოლტს მიაჩნდა, რომ გრძნობის ყველა ორგანოს შორის, თვალი ბუნების შემოქმედებითი ძალის ყველაზე შესანიშნავი და საოცარი საჩუქარია.

ჩვენ გარე სამყაროში არ არსებობს ცალკეული თვისებები თავისთავად, არსებობს საგნები და მოვლენები, რომლებიც ხმაურს გამოსცემენ; არა სინათლე, არამედ განათებული საგნები; არა ფერი, არამედ ფერადი ობიექტები, ამიტომ შეგრძნებების საფუძველზე უნდა იგებოდეს უფრო მაღალი დონის შემეცნებითი პროცესი, როგორც საგნების ასახვის პროცესი მთლიანობაში, მათი თვისებების ერთობლიობაში, სხვა შემთხვევაში სამყაროს შეცნობა შეუძლებელი იქნებოდა. ასეთ პროცესს წარმოადგენს აღქმა.

აღქმას უწოდებენ საგნებისა და მოვლენების ასახვას ტვინის ქერქში, რომლებიც ადამიანის ანალიზატორებზე ზემოქმედებენ. შეგრძნების პროცესისგან განსხვავებით, აღქმისას ადამიანი შეიცნობს არა ცალკეული საგნებისა და მოვლენების თვისებებს, არამედ გარშემო არსებულ საგნებსა და მოვლენებს მთლიანობაში. აღქმას საფუძვლად უდევს შეგრძნებები, მაგრამ აღქმა არ წარმოადგენს შეგრძნებათა ჯამს. მაგალითად, ჩვენ აღვიქვავთ საკლასო დაფას და არა სიშავის, სიყვარისა და მართკუთხას ჯამს. აღქმისას ჩვენ გამოვყოფთ არა მხოლოდ შეგრძნებათა ჯგუფს და ვაერთიანებთ მათ, არამედ ვიაზრებთ ამ ერთიანობას, ვხვდებით და ამისთვის ვიხმობთ ჩვენ გამოცდილებას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ადამიანის აღქმა შეუძლებელია მესხიერებისა და აზროვნების გარეშე.

აღქმა არ არის პასიური ასახვა, ეს რთული ქმედებაა, რომლის პროცესში ადამიანი საფუძვლიანად შეიცნობს გარე სამყაროს, იკვლევს აღქმულ ობიექტებს. აღქმა ტვინის ქერქის სინთეტიკური მოქმედების პროცესია, სხვადასხვა შეგრძნებების ერთობლიობაა. ანუ აღქმას საფუძვლად უდევს ე.წ. ანალიზატორულ შორისი კავშირები, განსხვავებულ ანალიზატორებს შორის არსებული კავშირები.

აღქმა მჭიდრო კავშირშია ადამიანის გამოცდილებასთან, მის წარსულ აღქმებთან. ის რაც აღქმის დროს ადამიანის ყურადღების ცენტრშია, იწოდება აღქმის ობიექტად, ხოლო ყველა დანარჩენი ფონია (მოცემულ შემთხვევაში ჩვენ ვაწყდებით აღქმის შერჩევითობას). დაკვირვება – ეს აღქმაა, რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული აზროვნების ქმედებასთან – შედარებასთან,

განსხვავებულობასთან, ანალიზთან. ამიტომ, დაკვირვებას ხშირად „მოაზროვნე აღქმას“ უწოდებენ [43, 126].

შეგრძნება და აღქმა სამყაროს შეცნობის ერთ-ერთი მამოძრავებელი ფაქტორია. მათგან იძენს ადამიანი გამოცდილებას და იგი მის მეხსიერებაში ასოციაციების მეშვეობით აისახება.

უკვე 1990-იან წლებში, მიუხედავად იმისა, რომ ჰუმანიტარულ წრეებში გრძელდებოდა საუბრები პოსტმოდერნიზმსა და პოსტსტრუქტურალიზმზე, ინტელექტუალური ინიციატივა ახალ თაობასთან – ვირტუალური სამყაროების პიონერებთან გადავიდა. ინტერნეტის თაობას აღარ აინტერესებდა დეკონსტრუქცია, სიტყვების დანაწევრება იმის დასამტკიცებლად, რომ მათში არ არის „აღმნიშვნელის“, „რეალურის“ მარცვალი. ახალი თაობა ისწრაფვის ახალი, ფანტასტიკური, პოსტ-რეალური, უფრო ზუსტად პროტო-ვირტუალური ობიექტებისადმი, რომელთა კონსტრუირება მას თავად შეუძლია. სამყაროში, რომელშიც თითქოს შეუძლებელი იყო რამე ახალი მომხდარიყო, შემოიჭრა კონსტრუქციული სიახლე, ფსიქორეალობის, ინფორეალობის, ბიორეალობის ახალი ტერიტორიების დასახლების ბობოქარი პათოსი.

კანდინსკი წერს, სიტყვა – ეს შინაგანი უღერადობაა. ეს არის ნაწილობრივ ან მთლიანად შინაგანი უღერადობა და იმ საგნიდან მომდინარეობს, რომლის სახელწოდებაც არის სიტყვა. თუმცა, როდესაც თავად საგანი არ ჩანს და მხოლოდ მისი დასახელება ისმის, მაშინ მსმენელის თავში ჩნდება აბსტრაქტული წარმოდგენა, დემატერიალიზებული საგანი, რომელიც მაშინვე იწვევს ვიბრაციას „გულში“. მაგალითად, მწვანე, ყვითელი, წითელი ხე მდელოზე, მხოლოდ მატერიალური მოვლენაა, ხის შემთხვევითი მატერიალიზებული ფორმა, რომელსაც ჩვენ შინაგანად ვგრძნობთ, როდესაც გვესმის სიტყვა „ხე“. სიტყვის ხელოვნური გამოყენება (პოეტურ გრძნობასთან შეთანხმებით) – მისი შინაგანად ორჯერ, სამჯერ, რამდენჯერმე გამეორების აუცილებლობამ, შესაძლებელია გამოიწვიოს არა მხოლოდ მისი შინაგანი უღერადობის ზრდა, არამედ გამოავლინოს სხვა, ამ სიტყვის ჯერ უცნობი სულიერი თვისებები. ბოლოს და ბოლოს, სიტყვის ხშირი გამეორების დროს (საყვარელი საბავშვო თამაში, რომელიც შემდგომში მივიწყებულია) – იგი კარგავს გარეგნულ აზრს. აღნიშნული საგნის აბსტრაქტულად გადაქცეული აზრიც ასევე მივიწყებულია და რჩება მხოლოდ სიტყვის უღერადობა. ეს „სუფთა“ უღერადობა ჩვენ გვესმის, შესაძლებელია, გაუცნობიერებლად –

რეალური ან მოგვიანებით აბსტრაქტულად გადაქცეული საგნის თანაჟღერადობაში. თუმცა, უკანასკნელ შემთხვევაში, ეს სუფთა ჟღერადობა პირველ პლანზე გამოდის და უშუალოდ ზემოქმედებს სულზე. სული მოდის უსაგნო ვიბრაციის მდგომარეობაში, რომელიც კიდევ უფრო რთულია, უფრო „ზემგრძნობიარეა“, ვიდრე სულიერი ვიბრაცია, რომელიც გამოწვეულია ზარის, სიმის ჟღერის, დავარდნილი ფიცრის ხმისა და ა.შ. დროს.

რომ შევაჯამოთ, რეალობა ეს არის ჩვენი გონებრივი პროცესების და ანალიზის პროდუქტი, და იგივე ტექსტი და ნებისმიერი კონტექსტი, რომელიც ექვემდებარება აღქმას და ანალიზს ამ თვალსაზრისით „რეალობაა თავისთვის“. ფერის ფენომენთან მიმართებაში შეგვიძლია გავაკეთოთ შემდეგი შედარება, მეტყველებას რომ ჟღერადობა მოვაშოროთ, ეს იგივეა, რაც ბუნებას – ფერები. ფერი უდაოდ არსებობს, და ჩვენ შეგვიძლია შევეხოთ თვალით, და შევიგრძნოთ ემოციით.

2.2. „შეგრძნება და აღქმა“ როგორც მამოძრავებელი ფაქტორი ფერის ტერმინოლოგიის პოეტური მნიშვნელობის შექმნაში

კოგნიტიური კვლევები ასახავენ ენისადმი მიდგომის კოგნიტიურ თავისებურებებს, ანუ ისეთ მიდგომას, რომლის დროსაც ადგილი აქვს მცდელობას, განხილულ იქნას ყველა შესასწავლი მოვლენა და პროცესი, ერთეულები და კატეგორიები და ა.შ. მათი კავშირის მიხედვით სხვა კოგნიტიურ პროცესებთან – ადამიანის მეხსიერებასთან და აღქმასთან, მის წარმოსახვასთან, ემოციებთან და აზროვნებასთან.

ვ. ფონ ჰუმბოლდტის ლინგვისტურ კონცეფციას წარმოადგენს ენას, კულტურასა და ხელოვნებას შორის არსებული კავშირი. ენა იკვეთება, როგორც სოციალური პრაქტიკებით განპირობებული სოციალური ფაქტი, როგორც მოვლენა და აქედან გამომდინარე ცალკეული ინდივიდის ენაც (როგორც მისი აზროვნება და მისი მსოფლმხედველობა) იცვლება მისი სოციალური სტატუსის შეცვლის შესაბამისად.

ენა – ეს არის ხელოვნების განვითარების გარემო, რომელსაც უდავოდ გავლენა აქვს ნებისმიერი მოცემული კულტურის მხატვრული პრინციპების განვითარების თავისებურებებზე და იგი საბოლოო ჯამში განსაზღვრავს სამყაროს მხატვრულ ხედვას მოცემული სოციალური საზოგადოების

ფარგლებში. აქედან გამომდინარეობს, რომ ენა განსაზღვრავს არა მხოლოდ სოციალურ ურთიერთობებს როგორც ასეთს, არამედ ცალკეული ადამიანის, როგორც სოციალური აგენტის მიერ მის აღქმას, და აგრეთვე მის მიერ გარე-არასოციალური სამყაროს აღქმას. ამის გარდა, ენის იგივე თავისებურება ზემოქმედებს ინდივიდის თვითგამოხატვის საშუალებებზე, ანუ იმ კომუნიკაციურ პრაქტიკებზე, რომელთა მეშვეობითაც ადამიანი, როგორც საზოგადოების ნაწილი, ერთვება სოციალურ და კულტურულ ურთიერთობებში, და არა მხოლოდ თვითგამოხატვაზე არამედ „ინტენციების“ ინტერპრეტაციაზე.

ხელოვნება უფრო მეტად გვეხმარება შევისწავლოთ გარკვეული მოვლენები ენათმეცნიერებაში. როგორც ხელოვნებაში, ასევე მეცნიერებაში, ხოლო ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ენის განვითარებაში, დიდი მნიშვნელობა აქვს ფიზიოლოგიურ და ფსიქოლოგიურ ფაქტორებს. ერთ-ერთი წამყვანი ფერის ტერმინოლოგიის მნიშვნელობის განვითარებაში არის აღქმა და შეგრძნება, რის მერვეც ხდება გარე სამყაროდან მიღებული იმფორმაციის დეკოდირება და საბოლოოდ, ამის შედეგად, გარკვეულ ასოციაციებზე დაყრდნობით, ვღებულობთ ლექსიკური ერთეულის პოეტურ მნიშვნელობას.

უპირველეს ყოვლისა, დავაზუსტოთ, რატომ არის სათაურში ბრჭყალები. ნაშრომს „შეგრძნება და აღქმა“, განვიხილავ როგორც ერთ მთლიანობას, რომელიც წარმოადგენს საფუძველს, ანუ მამოძრავებელ ფაქტორს იმისათვის, რომ, რასაც ადამიანი „შეიგრძნოს და აღიქვას“, რაციონალურის ან ემოციის დონეზე დაიწყოს მოქმედება, რათა შედგეს შემოქმედებითი პროცესი. შემოქმედებით პროცესში ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ვგულისხმობ ნომინაციის პროცესს სიტყვის „შინაგანი ფორმის“ დონეზე. სიტყვა – ეს შინაგანი უღერადობაა. ეს არის ნაწილობრივ ან მთლიანად შინაგანი უღერადობა და იმ საგნიდან მომდინარეობს, რომლის სახელწოდებაც არის სიტყვა. თუმცა, როდესაც თავად საგანი არ ჩანს და მხოლოდ მისი დასახელება ისმის, მაშინ მსმენელის თავში ჩნდება აბსტრაქტული წარმოდგენა, დემატერიალიზებული საგანი, რომელიც მაშინვე იწვევს ვიბრაციას „გულში“ [37, 22].

ფერის ტერმინოლოგია საინტერესო ფენომენია ენაში და ობიექტურ რეალობაში, რომელიც ვლინდება აღქმისას და შეგრძნებისას ფიზიოლოგიურიდან ფსიქოლოგიურ დონემდე. ფერის აღქმისას (იქნება ეს ვერბალური თუ სხვა რაიმე საშუალებით გამოხატული ფერი), ადამიანი პირდაპირი მნიშვნელობის გარდა მას პოეტურ მნიშვნელობასაც ანიჭებს

„შეგრძნების და აღქმის“ ანალიზის საფუძველზე კანდინსკის ასეთი მაგალითი მოაქვს ფერწერაში: მწვანე, ყვითელი, წითელი ხე მდებლობაზე, მხოლოდ მატერიალური მოვლენაა, ხის შემთხვევითი მატერიალიზებული ფორმა. ჩვენ მას შინაგანად ვგრძნობთ, როდესაც გვესმის სიტყვა „ხე“. სიტყვის ხელოვნურად გამოყენებამ (პოეტურ გრძნობასთან შეთანხმებით) – მისი შინაგანად ორჯერ, სამჯერ, რამდენჯერმე გამეორების აუცილებლობამ, შესაძლებელია გამოიწვიოს არა მხოლოდ მისი შინაგანი უღერადობის ზრდა, არამედ გამოავლინოს სხვა, ამ სიტყვის ჯერ უცნობი სულიერი თვისებები. ბოლოს და ბოლოს, სიტყვის ხშირი გამეორების დროს (საყვარელი საბავშვო თამაში, რომელიც შემდგომში მივიწყებულია) – იგი კარგავს გარეგნულ აზრს. აღნიშნული საგნის აბსტრაქტულად გადაქცეული აზრიც ასევე მივიწყებულია და რჩება მხოლოდ სიტყვის უღერადობა. ეს „სუფთა“ უღერადობა ჩვენ გვესმის, შესაძლებელია, გაუცნობიერებლად – რეალური ან მოგვიანებით აბსტრაქტულად გადაქცეული საგნის თანაუღერადობაში“ [3, 23]. ანუ, აქ პრაქტიკულად კონცეპტუალურ-კოგნიტურ დონეს ვეხებით და ჩვენ გონებაში სურათების ანალიზის დროს: „სული უსაგნო ვიბრაციის მდგომარეობაში მოდის“, ანუ ჩნდება ემოცია, რომელიც „უფრო „ზემგრძნობიარეა“, ვიდრე სულიერი ვიბრაცია“. სულიერი ვიბრაცია შეგვიძლია შევადაროთ შეგრძნებას, ზემგრძნობიარება – ემოციას, მაშინ როცა აღქმა, რომელიც ჩვენი გამოცდილებიდან ანუ არსებული ცოდნიდან გამომდინარეობს, აქ, ამ ორს შორის მედიუმი იქნება.

იმისათვის რომ სამყარო გონებაში წარმოვიდგინოთ, ჩვენ უნდა დავადგინოთ თუ რა ფიზიკური ენერჯია მოდის გარემოდან და ნერვული სიგნალების მეშვეობით ამის დეკოდირება მოვახდინოთ, პროცესი, რომელსაც ტრადიციულად შეგრძნებას უწოდებენ. ჩვენ უნდა შევარჩიოთ, მოვაწესრიგოთ და განვმარტოთ ჩვენი შეგრძნებები, ამ პროცესს კი ტრადიციულად აღქმას უწოდებენ. ჩვენ ყოველდღიურ გამოცდილებაში, შეგრძნება და აღქმა ერთ განგრძობით პროცესშია შერწყმული. ფსიქოლოგები ამ სენსორულ პროცესს აღქმის საწყის საფეხურზე აღწერენ, როგორც ვერტიკალურ, „ქვემოდან ზემოთ“ მიმართულ პროცესს. ჩავარდნები შეიძლება მოხდეს გარე სამყაროს ენერჯიის სენსორული დეტექტირებისას და აღქმის შედეგების ინტერპრეტაციის დროსაც [154, 171]. ზუსტად ეს გვაძლევს საშუალებას ვიმსჯელოთ ვერბალური ან ვიზუალური გზავნილის (შეტყობინების) არა მარტო შინაარსზე, არამედ მის მიერ შექმნილ ემოციურ ფონზეც.

პირველადი მნიშვნელობა, რომელიც დაფიქსირებულია ლექსიკონებში (მაგალითად: თეთრის განმარტება – თოვლისფერი, რძისფერი; black – having the color of soot or coal) [186, Webster], აგებულია ყოველდღიურ ვიზუალურ მინიშნებაზე, თუმცა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ ფერის სიმბოლიკის განვითარება და ის სუბიექტური ასოციაციები, რომლებიც ხელს უწყობს ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობის განვითარებას.

საუკუნეების განმავლობაში ყველაფერი ღირებული და მნიშვნელოვანი გარკვეული ფერებით აღინიშნებოდა, და ეს ფერები, მირონოვას აზრით, ძირითად ფერებად მიიჩნევა [52, 9]. ფერწერაში ფერები იყოფა კეთილშობილურ, დაბალ კულტურულ და ბარბაროსულ, მუქ და კაშკაშა ფერებად. ასევე შეიძლება ფერების დაყოფა არქიტექტურული პოლიქრომიისა და ფერწერული ფერების მიხედვით.

ანტიკური ხანის მეცნიერები ფერის კვალიფიკაციას მითოლოგიური ტრადიციის საფუძველზე ახდენდნენ (სტიქიების ფერების, სინათლის და სიბნელის მიხედვით), ან საერთოდ არ ეხებოდნენ ამ პრობლემას. კულტურის განვითარებამ და ადრეულ საზოგადოებაში კოლექტიური აზროვნებიდან ინდივიდუალურ აზროვნებაზე გადასვლამ ფერის კვალიფიკაციის პრობლემა გაართულა. შუა საუკუნეების ევროპაში ეს საკითხი მარტივდება, რადგან ჩნდება ამ პრობლემის გადაჭრისათვის აუცილებელი ერთიანი საფუძველი. ჩნდება ღვთაებრივი (მაგალითად ოქროსფერი – მარადისობის ფერი, წითელი, ცისფერი, თეთრი) და არაღვთაებრივი ფერები (მაგალითად ყავისფერი და ნაცრისფერი).

თუ ფერწერულ ნამუშევრებსა და პოეზიას შორის პარალელს გავავლებთ, სადაც ფერის ტერმინოლოგია გვხვდება, შეგვიძლია ვნახოთ, რომ კონკრეტული პირობითობების გამო, გარკვეული პერიოდის ლიტერატურაში ან რელიგიურ ფერწერულ ტილოებში დომინირებს მაგალითად, ოქროსფერი – მარადისობის ფერი.

პოეზიაში მაგალითად:

... If thy bright Image do upon me stand
I am a Golden Angell in thy hand.

...and so did fling
Away its Food; and lost its golden dayes;

...In golden Services upon thy Table,
To feast thy People with.

...The bee,
A more adventurous colonist than man,
With whom he came across the eastern deep,
Fills the savannas with his murmurings,
And hides his sweets, as in the golden age,
Within the hollow oak.

...The sunny ridges. Breezes of the South!
Who toss the golden and the flame-like flowers.

...Some tawny Ceres, goddess of her days,
First learned with stones to crack the well-dried maize,
Through the rough sieve to shake the golden shower,
In boiling water stir the yellow flour:
The yellow flour, bestrewed and stirred with haste,
Swells in the flood and thickens to a paste,

აქ ყვითელი ფერი თავისი შინაარსით/გამოყენებით გაიგივებულია
ოქროსფერთან **golden= yellow**.

And woods the blue-bird's warble know,
The yellow violet's modest bell
Peeps from the last year's leaves below.

Yellow ასოციაციას ქმნის რაღაცასთან, რაც კეთილშობილურია,
განსხვავებულია, ღამაზია.

ჩვენ ვხედავთ, ამ ორ ფერს გარკვეულ კონტექსტში ჰიპონიმების ფუნქციის
შესრულება შეუძლია.

...This Shew-Bread Table all of gold with white
Fine Table Linen of Pure Love 's ore spred
And Courses in Smaragdine Chargers bright

Of Choicest Dainties Paradise e're bred.

...By Nature's self in white arrayed,
She bade thee shun the vulgar eye,
And planted here the guardian shade,
And sent soft waters murmuring by:

ამ კონტექსტში თეთრი გამოყენებულია წმინდა/უბიწო სიყვარულთან მიმართებაში, ოქროსფერსაც დადებითი დატვირთვა აქვს – სიმდიდრის, სიუხვის.

The motions of his spirit are black as night,
And his affections dark as Erebus. – Shakaspeare.
შავი აქ უშუალოდ ბნელ ძალებს უკავშირდება.

...And from the gray old trunks that high in heaven...
Gray – ამ კონტექსტში სიბერეს გვიჩვენებს, სიძველეს.

...The lover watched his graceful maid,
As 'mid the virgin train she strayed,
Nor knew her beauty's best attire
Was woven still by the snow-white choir.
snow-white – თოვლივით თეთრი, გამოყენებულია თავისი კლასიკური მნიშვნელობით, როგორც ქალწულობის, უბიწოების ნიშანი.

...Where darkness found him he lay glad at night;
There the red morning touched him with its light.
Red – კონტრასტშია მოყვანილი სიბნელესთან და ხიფათის შეგრძნებას ქმნის.

...And these sepulchral stones, so old and brown,
Brown – ასოცირდება რადაცასთან, რაც ძალიან ძველია.
...Scattering its bounty, like a summer rain,
Still keeps their graves and their remembrance green.

Green – ასოცირდება რადიკალთან, რაც ჯერაც ცოცხალია.

...The lighthouse, the dismantled fort,
The wooden houses, quaint and brown.

Brown – ქმნის სიძველის, მატერიალისტურ, ემოციურ ფონს.

... and I come from a line
of black and going on women
who got used to making it through murdered sons
and who grief kept on pushing
black აქ იწვევს წუხილს, გლოვას, სევდას. (It is intended to evoke those feelings).
How it feels to be touching
you: an lo moth, orange
and yellow as pollen
wings through the night
miles to mate,
could crumble in the hand.

...held in the hand of a girl
who was herself fragrant and intense,
violet against the wet woody ground, was violet
against brown damp trunks

...or the field on the other side of the mountain
filled with foggy milkweed pods,
and striped green gooseberries,
that if I said...
green – დაუმწიფებელი, ახალი.

.... on this 47th inauguration of the killer king
my sister
what is this song
you have chosen to sing?

and the rockets' red glare
the bombs bursting in air
my sister
what is your song to a flag?

Red - საფრთხე.

...From the far-off isles enchanted,
Heaven has planted
With the golden fruit of Truth;

the golden fruit – აქ golden-ს აქვს შექენილი მნიშვნელობა: ღირებული, მარადიული, ჭეშმარიტი.

...The solemn grove uplifts its shield of gold

To the red rising moon, and loud and deep

The nightingale is singing from the steep;

red rising moon - წითელი მთვარე აქ მოსალოდნელი ხიფათის ფონს ქმნის.

... Like Pharaoh, then, you would be said

To perish in a sea of red.

წითელს ამ კონტექსტში აქვს ხიფათის, საფრთხის მნიშვნელობა, ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების „ფსიქოლოგიური“ მნიშვნელობა.

The knotty forestick laid apart,

And filled between with curious art

The ragged brush; then, hovering near,

We watched the first red blaze appear,

Red - აქ ხიფათის, მოულოდნელობის ფონს ქმნის.

White - განწმენდილი, განთავისუფლებული.

On a black throne reigns upright,

I have wandered home but newly

From this ultimate dim Thule.

Black - აქ ბოროტება.

Thou wast that all to me, love,

For which my soul did pine-

A green isle in the sea, love,

...And here I bloom for a short hour unseen,

Drinking my juices up,
With no root in the land
To keep my branches green,
In a bare cup.
I love the old melodious lays
Which softly melt the ages through,
The songs of Spenser's golden days,
Arcadian Sidney's silvery phrase,
Sprinkling our noon of time with freshest morning dew.

golden days - აყვავების, სიუხვის შინაარს ატარებს.

...Some vault that oft hath flung its black
And winged panels fluttering back,
Triumphant, o'er the crested palls
Of her grand family funerals;

Black - გლოვის, სევდის ემოციას ატარებს.

...Banners yellow, glorious, golden,
On its roof did float and flow.

Yellow, golden - მხიარული, ამაღლებული.

...Falling upon them all and among them all, enveloping me with the rest,
Appeared the cloud, appeared the long black trail,
And I knew death, its thought, and the sacred knowledge of death.

Black - სიკვდილთან ასოცირდება, რაღაც ბნელთან.

Her body is not so white as
anemone petals nor so smooth-nor
so remote a thing. It is a field
of the wild carrot taking
the field by force; the grass
does not raise above it.
Here is no question of whiteness,
white as can be, with a purple mole
at the center of each flower.

White – სუფთა, უმანკო.

Today my son told me
that in the meadows,
at the edge of the heavy woods
in the distance, he saw
trees of white flowers.
I feel that I would like
to go there
and fall into those flowers
and sink into the marsh near them.

White – სუფთა, უბიწო, სანატრელი.

As winter's wound with her sleight hand she staunches,
Hath of the trees a likeness of the savour:
As white their bark, so white this lady's hours.

White – წმინდა, სუფთა.

Body: it was a white field ready for love.

White – სუფთა, უნაკლო, უმანკო.

...She watched him with red eyes, venomous sparks,
And the furred claws outspread... ‘ O sweet Tithonus!
Darling! Be kind, and sing that song again!
...Arachne, angry,
Stung him again, twirling him with rough paws,
The red eyes keen.

Red – გაბრაზებული, განრისხებული.

Black horses wearing black plumes draw black carriages and caissons past the viewing stand draped with mourning where the President, the Prime Minister, members of the Cabinet, and leading Senators stand all day in their black suits with black armbands, hands over their hearts.

Black – გლოვის სიმბოლოდაა გამოყენებული.

...Out of the ash
I rise with my red hair

And I eat men like air.

Red – სააშიში, ცეცხლისფერი.

იმპრესიონისტული ნამუშევრები კი ასოციაციებს გარკვეული დომინანტური ფერებით იწვევს. თუმცა, აქაც უნდა დავაზუსტოთ, ასოციაციები არ არის ბოლომდე სუბიექტური. მიუხედავად იმისა, რომ აღქმა ინდივიდუალური და სუბიექტურია, სხვადასხვა ინდივიდების ასოციაციები ერთმანეთს ემთხვევა (სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით) და ზოგად სურათს გვაძლევს. მაგალითად, ზოგადად ცისფერ-ოქროსფერი გამა მონეს ნამუშევარში „ვანილის ცა“, ქმნის ღირიულ ფონს, განწყობას.

„ხელოვნებას, რომელშიც არის ბუნების მიბაძვა, ცნობილის ინტერპრეტაცია, წარმოადგენს “იმპრესიონისტული ფერწერა“, ან საბოლოო ჯამში, არსებული ფორმით ბუნების სულიერ მდგომარეობას (რასაც განწყობას უწოდებენ)” [37, 7]. „ხელოვნების დარგებიდან ყველაზე ნაკლებ მატერიალურია მუსიკა“ [37, 29]. ფერის ლექსიკაც ენაში, თავისი პოეტური მნიშვნელობით, გარკვეულწილად მუსიკას ჰგავს. იგი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა განმარტება გეჭირდება ფერის ასახსნელად და როგორ ვითარდება მისი მნიშვნელობები დისკურსში. ფერს თავისი შინაგანი უღერადობა აქვს პოეზიასა და ლიტერატურაში, პრაქტიკულად ისევე, როგორც სახვით ხელოვნებაში.

კანდინსკი წერს: „როდესაც ფერს თვალთ ეხები, ამას შეიძლება ორი შედეგი ჰქონდეს:

1) ის უბრალოდ სასიამოვნო შეგრძნებას ან გაღიზიანებას იწვევს. ამ შემთხვევაში ეს შეგრძნება დროებითია და მაშინვე ქრება, როგორც კი მაყურებელი ფერს თვალს მოაცილებს;

2) უფრო ღრმა შთაბეჭდილების შემთხვევაში, ფერს შეიძლება ჰქონდეს ფსიქოლოგიური ზეგავლენა. ამ შემთხვევაში ფერი იწვევს სულიერ ვიბრაციას. არის თუ არა ეს ზეგავლენა პირდაპირი, თუ იგი ასოციაციების საფუძველზე მიიღწევა, ჯერაც ამოუხსნელი რჩება“.

რადგან სული მჭიდრო კავშირშია სხეულთან, ამიტომ შესაძლებელია, რომ ძლიერმა სულიერმა განცდამ ასოციაციის საფუძველზე გამოიწვიოს სხვა შესაბამისი განცდა. მაგალითად, წითელ ფერს შეუძლია გამოიწვიოს სულიერი ვიბრაცია, რომელსაც იწვევს ცეცხლი, რადგან წითელი იმავედროულად ცეცხლისფერია. თბილი წითელი ფერი აღვლევს; ამ ფერის აღქმა შეიძლება მტკივნეულიც იყოს, რაც აიხსნება მისი მსგავსებით სისხლისფერთან, ანუ ის

აღქმელს სხვა ფიზიკურ ფაქტორს ახსენებს, რომელიც მტკივნეულად მოქმედებს სულზე (ფსიქიკაზე) [38, 35].

ანალოგიური პროცესია ვერბალური მესიჯის მიღების დროს: იგი პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს. ეს შესაძლებელია შეგრძნებით აიხსნას, მისი დეკოდირება აღქმისას, უკვე უფრო ინდივიდუალურ დონეზე ხდება და იქმნება ზოგადი სურათი. ვარდისფერი – ქმნის მეოცნებე რომანტიკულ ფონს, მაშინ როცა სისხლისფერი იწვევს აღფრებებს, ხიფათს (წითელი ფერის გრადაციები).

მაგალითად:

...Then dy the same in Heavenly Colours Choice,
All pinkt with Varnisht flowers of Paradise.

... Like Pharaoh, then, you would be said
To perish in a sea of red.
... play the lyre for you
ode you with my love song
anything to win you
wrap you in the red Black green
show you off to mama
yeah if I were a poet I'd kid
nap you.

ამ კონტექსტში the red Black green მოლიანად ემოციაზე მუშაობს, ანუ კოგნიტურ დონეზე ეს არის „შეგრძნება და აღქმა“, რომელიც ემოციაში გადადის, და დაბნეულობის ფონს ქმნის (confusion).

I place these numbed wrists to the pane
watching white uniforms whisk over
him in the tube-kept
prison
fear what they will do in experiment
watch my gloved stick shifting gasolined hands

breathe boxcar-information-please infirmaty tubes

distrusting white-pink mending tubes

white, white-pink aq asocirdeba wesrigTan, romelic ar unda daarRvio.

...the silver ball of sleep was on my stomach...

ვერცხლისფერი ამ კონტექსტში მძიმე ფერია, და ნეგატიურ ემოციურ ფონს ქმნის.

...at the point when chickens come out of the living room rug

to peck for corn and the grains like

old yellow eyes...

ყვითელი აქ უარყოფით ემოციურ ფონს ქმნის.

A woman's face at at the window,

white, composed, tells me I

do not love my children, ...

I cannot love him: he is dead. And she-

she will not hurt us now.

But the somber child;

and the wind, and the white window.

White is intended to evoke emotion of sadness. sevdians fons qmnis.

...To write a blues song

Is to regiment riots

And pluck gems from graves.

Blues – სევდიანი ფონი.

...noise

churns

face

black sky

and moon

leather night

red
bleeds
drips
ground

red და black ამ კონტექსტში ქმნის იდუმალ და დრამტულ ფონს.

...Split purple lips, lumped ears, welts above
His yellow eyes, and one long scar that cut
Across his temple and plowed through a thick
Canopy of kinky hair.

Purple da yellow – ამ კონტექსტში ეს ფერები მოულოდნელია იმ არსებით სახელებთან, რომლებსაც განსაზღვრავენ, და ამავდროულად იქმნება რაღაც უცნაური, გარკვეულწილად არასასიამოვნო ემოციური ფონი.

...Each dead child coiled, a white serpent,
One at each little
Pitcher of milk, now empty.

White - ამ კონტექსტში სიკვდილთნ ასოცირდება.

...Of skin,
A flap like a hat,
Dead white.

White – ასოცირდება ფერმკრთალთან, უსიცოცხლოსთან, მაგრამ ამ კონტექსტში ის სიმდიდრის ნიშანია.

Then that red plush.

ანალოგიურად წითელი ფერი ამ ლექსის გაგრძელებაში sign of luxury.

...Out of the ash
I rise with my red hair
And I eat men like air.

Red – კონტექსტი განაპირობებს იმას, რომ უარყოფით ფონს ქმნის, ასოცირდება ცეცხლთან, ჯოჯოხეთთან, რისხვასთან.

...Go where he will, the wise man is at home,
His hearth the earth,- his hall the azure dome;
Where his clear spirit leads him, there's his road
By God's own light illumined and foreshadowed.

azure dome, რომელიც ასოცირდება სამოთხესთნ, და ქმნის გამჭვირვალე და ნათელ ფონს.

Announced by all the trumpets of the sky,
Arrives the snow, and, driving o'er the fields,
Seems nowhere to alight: the whited air
Hides hills and woods, the river, and the heaven,
And veils the farmhouse at the garden's end.

whited air – კონტექსტში თოვლით გათეთრებული ჰაერი ქმნის საიდუმლო ბურუსის ფონს.

...Here in this room she died; and soul more white
Never through martyrdom of fire was led
To its repose; nor can in books be read
The legend of a life more benedight.

White-ის მნიშვნელობა აქ განსხვავდება თავისი კლასიკური მნიშვნელობისაგან, არც სუფთას არ უკავშირდება, არც წმინდას. თეთრს აქ უარყოფითი დატვირთვა აქვს და იგი სიკვდილს, რაღაც უსუსურს, ფერმკრთალს უკავშირდება.

Along the sea-sands damp and brown
The traveler hastens toward the town,
And the tide rises, the tide falls.

სიტყვა rown აქ უარყოფით ფონს ქმნის: ტალახიანი, არასასიამოვნო.

The sun that brief December day
Rose cheerless over hills of gray,
And, darkly circled, gave at noon
A sadder light than waning moon.

Gray აქ ქმნის გარკვეულ სევდიან განწყობას, უფერულია, უსიცოცხლო, მელანქოლიის, ნადვლიანი, უსიხარულო.

...Unwarmed by any sunset light
The gray day darkened into night,
A night made hoary with the swarm
And whirl-dance of the blinding storm.

gray -ს აქ მსგავსი დატვირთვა აქვს.

...Until the old, rude-furnished room

Burst, flower-like, into rosy bloom;

Rosy – აქ სასიამოვნო, ზაფხულის ასოციაციას იწვევს, დადებითია.

...The moon above the eastern wood

Shone at its full; the hill- range stood

Transfigured in the silver flood,

Silver აქ სიცივის შეგრძნებას ქმნის.

Its blown snows flashing cold and keen,

Dead white, save where some sharp ravine

White – უსიცოცხლო, ფერმკრთალი.

Took shadow, or the sombre green (ნაღვლიანი, მომწამლავი)

Of hemlocks turned to pitchy black (აღწერილი მნიშვნელობა აქვს)

Against the whiteness at their back. (სისუფთავის ფონს ქმნის, კონტრასტშია შავთან)

Content to let the north-wind roar

In baffled rage at pane and door,

While the red logs before us beat

The frost-line back with tropic heat;

Red - გაბრზების, რისხვის ემოციას ამჟღავნებს.

...We sped the time with stories old,

Wrought puzzles out, and riddles told,

Or stammered from our school-book lore

“The Chief of Gambia's golden shore”.

Golden - მდიდრული, დიდებული.

...What sunny hillsides autumn-brown

She climbed to shake the ripe nuts down,

Saw where in sheltered cove and bay

The ducks' black squadron anchored lay,

And heard the wild-geese calling loud

Beneath the gray November cloud.

autumn-brown, black, gray - ქმნის მოსაწყენ, მოსაბეზრებელ, რუტინულ ფონს.

And homespun warp of circumstance

A golden woof-thread of romance.

Golden - დადებით ფონს ქმნის.

...Upon the motley-braided mat

Our youngest and our dearest sat,

Lifting her large, sweet, asking eyes,

Now bathed in the unfading green

And holy peace of Paradise.

Green - სიცოცხლით სავსე, მარადიული.

... And when the sunset gates unbar,

Shall I not see thee waiting stand,

And, white against the evening star,

The welcome of thy beckoning hand?

White - ფერმკრთალი, შეუმხნეველი.

...Through Smyrna's plague-hushed thoroughfares,

Up sea-set Malta's rocky stairs,

Gray olive slopes of hills that hem..

The crazy Queen of Lebanon

With claims fantastic as her own,

Her tireless feet have held their way;

And still, unrestful, bowed, and gray,

She watches under Eastern skies,

Gray - მტვრიანი.

My uncle ceased his pipe to smoke,

Knocked from its bowl the refuse gray,

refuse gray - აქ ასოცირდება კვამლთანაც და თან უარსაც ამძაფრებს.

We saw the half-buried oxen go,

Shaking the snow from heads uptost,

Their straining nostrils white with frost.

White – გაყინული.

Clasp, Angel of the backward look
And folded wings of ashen gray
And voice of echoes far away,
The brazen covers of thy book;
ashen gray – მისტიური, ბნელი ძაღების.
...And travelers, now, within that valley,
Through the red-litten windows see...
Red – ტოვებს არასასიამოვნო, ღამის საიდუმლო განათების ატმოსფეროს.
Come now, and let us reason together, saith the Lord;
though your sins be as scarlet, they shall be as white as snow;
though they be red like crimson, they shall be as wood.

Isa. 1:18

Scarlet, red like crimson – მძიმე, უფრო მეტად სერიოზულ ფონს ქმნის.
Green – fresh, ახალი.

... "He has imitators in scores, who omit
No part of the man but his wisdom and wit,-
Who go carefully o'er the sky-blue of his brain,
And when he has skimmed it once, skim it again;

sky-blue - ნათელი, გახსნილი.

... This grass is very dark to be from the white heads of old
mothers,

white - უფრო ძლიერია ვიდრე gray, ჭაღარა.

... I saw the marriage of the trapper in the open air in the far
west, the bride was a red girl...

red – აქ ლოყების ფერი თითქოს მთლიანად კანის ფერზე ვრცელდება, აქ მეტონიმიას აქვს ადგილი (მნიშვნელოვან კოგნიტურ პროცესს), რომელიც ემოციურ დატვირთვას ანიჭებს შესიტყვებას a red girl.

His blue shirt exposes his ample neck and breast and loosens

over his hip hand.

The snag-toothed hostler with red hair redeeming sins past and to come,
Selling all he possesses, traveling on foot to fee lawyers for
his brother and sit by him while he is tried for forgery;

red hair – აქ მეტონიმიას, თმის ფერს აღწერს.

...And as to you Corpse I think you are good manure, but that
does not offend me,

I smell the white roses sweet-scented and growing.

White - სისუფთავესთან ასოცირდება, სასიამოვნო ემოციურ ფონს ქმნის.

...O night do I not see my love fluttering out among the breakers?
What is that little black thing I see there in the white?

Black - აქ რაღაც დაფარული, ამოუცნობი. White – განათებული (სივრცე).

Low-hunging moon!

What is that dusky spot in your brown yellow?

brown yellow - რაღაც ამოუცნობი და იღუმალი. ჩვეულებრივ ყვითელში
შერეული რაღაც ყავისფერი.

...Over the breast of the spring, the land, amid cities,
Amid lanes and through old woods, where lately the violets
peeped from the ground, spotting the gray debris

gray - ნაცრისფერი, მოსაბეზრებელი.

...Coffin that passes through lanes and streets,
Through day and night with the great cloud darkening the land,
With the pomp of the inloped flags with the cities draped in black.

Black – დრამატულ ფონს ქმნის, გლოვის ატმოსფეროს, პესიმისტურ და
ამავდროულად ძლიერ დატვირთვას ანიჭებს.

...Nor for you, for one alone,
Blossoms and branches green to coffins all I bring,
For fresh as the morning, thus would I chant a song for you
O sane and sacred death.

Green - ახალი.

...With floods of the yellow gold of the gorgeous, indolent,
sinking sun, burning, expanding the air...

yellow – მზიანი, პოზიტიური; ემოციურად უფრო მეტად ტვირთავს კონტექსტს.

...Lo, the most excellent sun so calm and haughty,
The violet and purple morn with just-felt breezes,

Violet/ purple – აქ ეს ფერები ქმნიან იდუმალ და რომანტიულ ფონს.

Behold the brown-faced men, each group, each person a picture, the
negligent rest on the saddles,

brown-faced - აქ გარუჯული

A sight in camp in the daybreak gray and dim,
As from my tent I emerge so early sleepless,

Gray - ბუნდოვანი, მოღუშული.

As slow I walk in the cool fresh air the path near by the hospital tent,
Three forms I see on stretchers lying, brought out there untended lying,
Over each the blanket spread, ample brownish woolen blanket,

Brownish - სტილისტურად მარკირებულია, ოდნავ დაჰკრავს ყავისფერი.

...I too many and many a time cross'd the river of old,
Watched the Twelfth-month sea-gulls, saw them high in the air
floating with motionless wings, oscillating their bodies,
Saw how the glistening yellow lit up parts of their bodies and left
the rest in strong shadow,

yellow – შუქით სავსე, უფრო მეტად განათებულ ატმოსფეროს ქმნის.

...The early lilacs became part of his child,
And grass and white and red morning-glories, and white and red

clover, and song of the phoebe-bird,

white and red – აქ ეს ორი ფერი ქნის სასიამოვნო დილის განწყობას, სუფთა ფერები წითელი და თეთრი გარიჟრაჟის, ვარდისფერის ასოციაციას იწვევს.

And the Third-month lambs and the sow's pink-faint litter, and the
mare's foal and the cow's calf,

pink-faint – აქ ეს ფერი უკავშირდება გაზაფხულის ფერებს.

...And with a swooning of the heart, I think

Where the black shingles slope to meet the boughs

And, shattered on the roof like smallest snows,

The tiny petals of the mountain ash.

Black – აქ უფრო მეტად არასასიამოვნო ნაღველიან ფონს ქმნის.

Here, where the red man swept the leaves away

To dig for cordial bark or cooling root,

The wayside apple drops its surly fruit.

Red - wiTura. red hair is a red-brown or orange colour, აქ მეტონიმიის პროცესს აქვს ადგილი რადგან წითური ეხება პიროვნებას.

...Not one of all the purple Host

Who took the Flag today

Can tell the definition

So clear of Victory

Purple – მისტერიული, სულიერ სამყაროსთან დაკავშირებული.

That little Yellow boys and girls

Were climbing all the while;

Yellow – აქ ყვითელი ვრცელდება ან კანის ფერზე ან ტანსაცმელზე.

...There interposed a Fly-With Blue-uncertain stumbling Buzz.

Blue – ამბავრებს გაურკვევლობის ემოციას.

A little Madness in the Spring

Is wholesome even for the King,

But God be with the Clown-

Who ponders this tremendous scene-
This whole Experiment of Green-
As if it were his own!

Green - გაზაფხულის ზღაპრულობას უკავშირდება.

... No, there is not a glimmer, nor a call,
For one that welcomes, welcomes when he fears,
The black and awful chaos of the night;
For through it all – above, beyond it all-
I know the far-sent message of the years,
I feel the coming glory of the Light.

Black – უფრო მეტად ამბაფრებს ქაოტურობას და არეულობას.

So in a land where all days are not fair,
Fair days went on till on another day
A thousand golden sheaves were lying there,
Shining and still, but not for long to stay-
As if a thousand girls with golden hair
Might rise from where they slept and go away.

Golden – აქ სიუხვეს და სილამაზეს უკავშირდება.

Black riders came from the sea.

Black – აქ ემოციურად დატვირთულ ფონს ქმნის და უკავშირდება ხიფათს.

And out upon the page.
They were so tiny
The pen could mash them.
And many struggled in the ink.
It was strange
To write in this red muck
Of things from my heart.

Red – აქ ამბაფრებს ემოციურ ფონს, რაღაც ხიფათს და ძალას გამოსატაცს.

Two roads diverged in a yellow wood,
And sorry I could not travel both

And be one traveler, long I stood;
Yellow - Semodgomis asociacias qmnis.
...What had that flower to do with being white,
The wayside blue and innocent heal-all?
What brought the kindred spider to that height,
Then steered the white moth thither in the night?
What but design of darkness to appall? -
If design govern in a thing so small.

White, blue – აქ ეს ორი ფერი სისუფთავის და უმანკოების შინაარსის
მატარებელია

Nature's first green is gold,
Her hardest hue to hold.
Her early leaf 's a flower;
But only so an hour.
Then leaf subsides to leaf.
So Eden sank to grief,
So dawn goes down to day.
Nothing gold can stay.

green is gold – მწვანე, რომელიც ოქროსფერია ანუ სუფთა, ამაღლებულ ფონს
ქმნის. ახალია და უმანკო, უბიწო, კურთხეული.

A lean on the shoe this means slips hers.

When the ancient light grey is clean it is yellow, it is a silver seller.

Grey – რაღაც ბუნდოვონი, გაურკვეველი.

Yellow, silver – ნათელი.

...Believe they have water too. Believe they have that water too and blue when you see
blue, is all blue precious too, is all that that is precious too is all that and they meant to absolve
you.

Blue – დადებით ფონს ქმნის, რაღაც ძვირფასს უკავშირდება, წყლის
სისუფთავეს.

Everything but Death comes to me and makes me work and give up what I have. And I forget. Sometimes I growl, shake myself and spatter a few red drops for history to remember. Then- I forget.

Red – მნიშვნელოვანი, თვალსაჩინო.

...Simon Legree he reached the place,
He saw one half of the human race,
He saw the Devil on a wide green throne,
Gnawing the meat from a big ham bone,

Green – აქ უარყოფით ფონს ქმნის, ხავსით დაფარულს.

...Hallelujah! It was queer to see
Bull-necked convicts with that land make free.
Loons with trumpets blowed a blare, blare, blare
On, on upward thro' the golden air!

Golden – აქ აძლიერებს მხიარულების და ამადლებული განწყობის გრძნობას.

...Then I saw the Congo, creeping through the black,
Cutting through the jungle with a golden track.

Black – უღრანი ტყე.

Golden – ნათელი გზა.

And the gray sky opened like a new-rent veil
And showed the apostles with their coats of mail.

Gray – მოღრუბლული, ბუნდოვანი.

In bright white steel they were seated round
And their fire eyes watched where the Congo wound.
And the twelve apostles, from their thrones on high
Thrilled all the forest with their heavenly cry:

White - სისუფთავის, სიწმინდის ატმოსფეროს ქმნის.

Of a green evening, clear and warm,
She bathed in her still garden, while
The red-eyed elders watching, felt.

Green – აქ ეს ფერი უფრო მეტად აძლიერებს ზაფხულის/გაზაფხულის შეგრძნებას, და თბილ ატმოსფეროს ქმნის.

red-eyed - გაბრაზებული, გაღიზიანებული.

...In the green water, clear and warm,
Susanna lay.
She searched
The touch of springs,
And found
Concealed imaginings.

Green – გაზაფხულის განწყობას ქმნის.

...The body dies; the body's beauty lives.
So evenings die, in their green going,
A wave, interminably flowing.

Green – სიცოცხლეს და სილამაზეს უკავშირდება.

...Complacencies of the peignoir, and late
Coffee and oranges in a sunny chair,
And the green freedom of a cockatoo
Upon a rug mingle to dissipate
The holy hush of ancient sacrifice.

Green – ფერადი, თავისუფალი.

...The sky will be much friendlier than now,
A part of labor and a part of pain,
And next in glory to enduring love,
Not this dividing and indifferent blue.

Blue – სევდიანი, გულგრილი.

...There is not any haunt of prophecy,
Nor any old chimera of the grave,
Neither the golden underground, nor isle
Melodious, where spirits gat them home,
Nor visionary south, nor cloudy palm
Remote on heaven's hill, that has endured
As April's green endures;

Golden – მარადიული, რაც უპირისპირდება green -ხანმოკლეს.

...It took dominion everywhere.
The jar was gray and bare.
It did not give of bird or bush,
Like nothing else in Tennessee.
Gray - nacrisferi, carieli.
...O thin men of Haddam,
Why do you imagine golden birds?

Golden - სამოთხის.

so much depends
upon
a red wheel
barrow
red – catching color, draws our attention.
changed by white curtains-
Smell of cleanliness-

White – სისუფთავის ფონს ქმნის.

a key is lying-And the
immaculate white bed

white – სუფთა, უბიწო

Purple – დამალული ნიშანი, რომელიც ამაღლებულ ხასიათს ატარებს, ეს ფერი აქ გამოიყენება სამეფო პირთან მიმართებაში.

Each flower is a hand's span
of her whiteness. Wherever
his hand has lain there is
a tiny purple blemish. Each part
is a blossom under his touch
to which the fibres of her being
stem one by one, each to its end,
until the whole field is a
white desire, empty, a single stem,
a cluster, flower by flower,
a pious wish to whiteness gone over-

or nothing.

...The plum tree is white today
with masses of flowers.
Masses of flowers
load the cherry branches
and color some bushes
yellow and some red
but the grief in my heart
is stronger than they
for though they were my joy
formerly, today I notice them
and turned away forgetting.

White, yellow, red – სასიხარულო გაზაფხულის განწყობა, და ღამაზ კონტრასტს
ქმნის ავტორის სევდიან განწყობასთან.

...If I admire my arms, my face,
my shoulders, flanks, buttocks
against the yellow drawn shades,-

Who shall say I am not
the happy genius of my household?

Yellow – ყვითელი ჩრდილები, მოულოდნელია მკითხველისათვის, ამიტომ
გარკვეულწილად ინტრიგას იწვევს.

...Beyond, the
waste of broad, muddy fields
brown with dried weeds, standing and fallen

brown – უფრო მეტად აძლიერებს არასასიამოვნო ამინდის შეგრძნებას,
ტალახიანი, გაბინძურებული.

with dead, brown leaves under them
leafless vines-

brown – უსიცოცხლო.

The green-blue ground
is ruled with silver lines
to say the sun is shining

green-blue – აძლიერებს პლენერის ატმოსფეროს.

Silver – მზის სხივებს აღწერს, დადებით, ფერწერულ, თუმცა ოდნავ
მელანქოლიურ განწყობას ქმნის.

...I would bid them live
As roses might, in magic amber laid,
Red overwrought with orange and all made
One substance and one colour
Braving time.

Red, orange – რაღაც ძლიერს და მყარს უკავშირდება.

...The silvery water glazes the upturned nipple,
As Poggio has remarked.
Green veins in the turquoise,
Or, the gray steps lead up under the cedars.

Silvery - სიცოცხლისათვის მნიშვნელოვანს უკავშირდება.

Green, gray – აქ ფერები ვერცხლისფერის ილუზიას ქმნის აღწერისას.

...All Greece hates
the still eyes in the white face,
the lustre as of olives
where she stands,
and the white hands.
...All Greece reviles
the wan face when she smiles,
hating it deeper still
when it grows wan and white,
remembering past enchantments
and past ills.

White – თეთრი გარკვეულწილად უსიცოცხლოა, წარსულს უკავშირდება.

...The yellow fog that rubs its back upon the window-panes,
The yellow smoke that rubs its muzzle on the window-panes,
Licked its tongue into the corners of the evening,

Lingered upon the pools that stand in drains,

And indeed there will be time

For the yellow smoke that slides along the street

Rubbing its back upon the window-panes;

Yellow - არასასიამოვნო, შხამიანი ნისლის ატმოსფეროს ქმნის.

...We have lingered in the chambers of the sea

By sea-girls wreathed with seaweed red and brown

Till human voices wake us, and we drown.

Red, brown – საფრთხეს უკავშირდება.

...And the dead tree gives no shelter, the cricket no relief,

And the dry stone no sound of water. Only

There shadow under this red rock,

(Come in under the shadow of this red rock),

And I will show you something different from either

Your shadow at morning striding behind you

Or your shadow at evening rising to meet you;

I will show you fear in a handful of dust.

Red – განთიადის ატმოსფეროს ქმნის.

... Elizabeth and Leicester

Beating oars

The stern was formed

A gilded shell

Red and gold

Red and gold - მდიდრული.

...Who is the third who walks always beside you?

When I count, there are only you and I together

But when I look ahead up the white road

There is always another one walking beside you

White – შორეული.

And bats with baby faces in the violet light
Whistled, and beat their wings
And crawled head downward down a blackened wall
And upside down in air were towers.

Violet, blackened – იღუმალღი ღამის ატმოსფეროს ქმნის.

There was such speed in her little body,
And such lightness in her footfall
It is no wonder her brown study
Astonishes us all.

...But now go to the bells, and we are ready,
In one house we are sternly stopped
To say we are vexed at her brown study,
Lying so primly propped.

Brown – კომფორტულ ატმოსფეროს ქმნის.

...But what gray man among the vines is this
Whose words are dry and faint as in a dream?
Back from my trellis, sir, before I scream!

Gray – მოხვენებოთი.

For I could tell you a story which is true;
I know a lady with a terrible tongue,
Blear eyes fallen from blue,
All her perfections tarnished – yet it is not long
Since she was lovelier than any of you.

Blue – ბინდი, ამძაფრებს ისეთ თვისებას როგორცაა წინდაუსხედავი (Blear eyes).

...Till cold words came down spiral from the head.
Gray doves from the officious tower ill sped.

Gray – გულგრილი, უფერო.

...O such a little word is Honor, they feel!
But the gray word is between them cold as steel.

Gray – უარყოფით დატვირთვას აძლევს, ამჟამებს ემოციურ ფონს, სეკლიან განწყობას იწვევს.

...There in the starless dark the poise, the hover,
There with vast wings across the canceled skies,
There in the sudden blackness the black pall
Of nothing, nothing, nothing – nothing at all.

Black – გლოვის ფონს ქმნის.

...Scorning the pomp of must and shall
my father moved through dooms of feel;
his anger was as right as rain
his pity was as green as grain;

green – სავსე, ახალი, სენტიმენტალური.

...swaddled with a frozen brook
of pinkest vomit out of eyes
which noticed nobody he looked
as if he did not care to rise

pinkest – სისხლჩაქცეული, უარყოფით ფონს ქმნის.

...Meticulous, past midnight in clear rime,
Infrangible and lonely, smooth as though cast
Together in one merciless white blade-
The bay estuaries fleck the hard sky limits.

White – გალესილი, უმოწყალო.

...Where icy and bright dungeons lift
Of swimmers their lost morning eyes,
And ocean rivers, churning, shift
Green borders under stranger skies,

Green – მცენარეულობით დაფარული.

...Still fervid covenant, Belle Isle,
-Unfolded floating dais before
Which rainbows twine continual hair-
Belle Isle, white echo of the oar!

White – შორეული.

...What shall we say of the bones, unclean,
Whose verdurous anonymity will grow?
The ragged arms, the ragged heads and eyes
Lost in these acres of the insane green?

Green – არაჯანსაღ, უსიამოვნო ფონს ქმნის.

She even thinks that up in heaven
Her class lies late and snores,
While poor black cherubs rise at seven
To do celestial chores.

Black – მისტიკური.

With two white roses on her breasts,
White candles at head and feet,
Dark Madonna of the grave she rests;
Lord Death has found her sweet.

White - უსიცოცხლო, ფერმკრთალი.

...In the cold spring rains
when last you failed me
I had nothing left to spend
but a red crayon language
on the character of the enemy
to break appointments,

red – ძლიერი, მკაცრი.

I dream my love goes riding out
Upon a coal black mare.

A cloud of dark all about

Her – her floating hair.

Black - კოშმარული, ბნელი.

...May the eyes in your face

Survive the green ice

Of envy's mean gaze;

Green – შურიანი, არასასიამოვნო განწყობას ქმნის.

...What's freedom for? To know eternity.

I swear she cast a shadow white as stone.

White – უსიცოცხლო.

...There is

candescant sand and a great noise of heat

and it is I who speak that word

heavy

and wide and green. O may he never

answer my one with three.

Green – დამამშვიდებელი, უხვი.

...The crone leaves that as green

virgins opened themselves

to sun, creak at our feet.

Green – ახალი, ხელშეუხებელი.

Black the pond, soot black the claws of the firs and roofs and chimney stacks bulky and hairy with vines, all furred black, lampblack, inkwork black, etched and pressed against this western sky of the hue of geranium, a clear still storm of it as the sandpiper soars up shortly to veer and glide over and some troubled other gives cry and counter cry to the first lamentings.

Black – არაკეთილმოსურნე ფონს ქმნის.

...How many perspectives endlessly receding down the long aisles closed in an instant by ponderable armies, palpable shadows, shadings of white on white, shelled convolutions through which the sun tilts with a lancing of light as through shutters ...

White – სინათლეს, ნათელს უკავშირდება.

...Why are you smiling?
I fought fair, I fought well,
Not hurting my opponent,
To win this black belt.

Black – გამარჯვებული, მაღალი რანგის.

Do not bathe her in blood,
the little one whose sex is
undermined , she drops leafy
across the belly of black
sky and her abyss has not
that sweetness of the March wind.

Black – უფსკრულივით უძირო.

...I was not
Ashamed. They clothed me, then,
In the thin, loose, light, white garments,
The delicate sandals of poor Pierrot,
A schoolgirl first offering her sacrament.

White – აქ სისუფთავის და სიწმინდის სიმბოლოდაა გამოყენებული.

...I was drifting, inexorably, on toward sleep.
In skullcaps, masked, in blue-green gowns, attendants
blue-green - kamufliაის ferი.
Her face goes green, her eyes are green;
In the dark corner playing "The Stars and Stripes

Forever."

Green – არასასიამოვნო ფონს ქმნის; არაჯანსაღი, დაღლილი.

Only the white, tremendous foam of the street has any importance,
The new white flowers that are beginning to shoot up around now.

White - ახალი.

...lamp-fashioned trees;
and those black spaces in between that peer
so strangely at me through half-opened doors.

Black – ბნელი.

...Her hair is as white as snow, and her dog snow-white.

They are walking through the plum-brown, silvery branches of trees.

White – აქ ჭადარა.

plum-brown, silvery - შიშველი და გაყინული.

Gray rain. The brain cells carry umbrellas which are also gray. The funeral cortege is eighty miles long. All day, from ten in the morning until seven in the evening, the procession hauls its body along the avenue.

Gray – სევდის და გლოვის ფონს ქმნის.

I have gone out, a possessed witch,
haunting the black air, braver at night;

black – ჯადოსნური.

...May we grow again,
Re-according by light
The heart of our green season.

Green – აყვავების პერიოდი, გაზაფხულის განწყობა.

...Take, I mean, your hand,
trace out the blue menaces
released and lapsing there,
watch closely around the wrist: they will
remind you what you must do.

Blue – ბოროტების უფრო ძლიერ ატმოსფეროს ქმნის, აღრმავებს უარყოფით ემოციას.

...But-imagine If I were married to a beautiful sophisticated woman tall and pale wearing an elegant black dress and long black gloves holding a cigarette holder in one hand and a highball in the other and we lived high up in a penthouse with a huge window from which we could see all of New York and ever farther on clearer days.

Black – ელეგანტური, დახვეწილი.

...Among the black pipestems,
The piston whips of anger

Black – აძლიერებს სიბრაზის ემოციას.

Counting the red stars and those of plum-color.
The sun rises under the pillar of your tongue.

Red – თბილი, არაორდინარული, იდუმალი.

...Of skin,
A flap like a hat,
Dead white.
Then that red plush.

White - უფერო, მკვდარი, უსიცოცხლო.

Red - სიცოცხლით სავსე ფერი, ცეცხლისფერი, მოუსვენარი, გამაღიზიანებელი.

...Split purple lips, lumped ears, welts above
His yellow eyes, and one long scar that cut
Across his temple and plowed through a thick
Canopy of kinky hair.

Purple – აქ აღწერს ტუჩებს, და yellow, რომელიც აღწერს თვალებს და არასასიამოვნო პორტრეტს ქმნის.

...To write a blues song
Is to regiment riots
And pluck gems from graves.

Blues - სევდიანი.

...with african eyes, and noses, and arms,
though we sprawl in grey chains in a place
full of winters, when what we want is sun.

grey - ሰጦጦጎ, ርጎጎጎ.

My old man's a white old man

And my old mother's black.

If ever I cursed my white old man

I take my curses back.

If ever I cursed my black old mother

And wished she were in hell,

I'm sorry for that evil wish

And now I wish her well.

My old man died in a fine big house.

My ma died in a shack.

I wonder where I'm gonna die,

Being neither white nor black?

Who are you, listening to me, who are you
listening to yourself? Are you white or
black, or does that have anything to do
with it?

white - relating to white people, or consisting of white people.

A closed window looks down
on a dirty courtyard, and black people
call across or scream across or walk across
defying physics in the stream of their will
...into a new
correspondence with ourselves
and our black family.

Black - belonging or relating to a race of people with dark skin, especially people whose families were originally from Africa.

A woman's face at the window,

white, composed, tells me I
do not love my children, so they wither,
so she will take them, take them away.

But the somber child;
and the wind, and the white window.

White - ბნელი; დაბნელებული, მოღუშული.

...and I come from a line
of black and going on women
who got used to making it through murdered sons
and who grief kept on pushing

black – უიღბლო.

and the rockets' red glare
the bombs bursting in air
my sister
what is your song to a flag?

Red – ამბაფრებს ხიფათის შეგრძნებას.

...Three cardinal feathers fallen against the snow.
Jonathan's gleaming black dog, Pearl, running in the crystal park.
My three mushrooms, like the beautiful white hands of the embroiderer,
growing out of the earth.

White – ასოცირდება სილამაზესთან.

...at the point when chickens come out of the living room rug
to peck for corn and the grains like
old yellow eyes

yellow – აქ აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

...the silver ball of sleep was on my stomach,
the structure of dream,
like a harness

silver - აქ რაღაც მძიმესთან ასოცირდება.

...Fields folded into fields, all sloping down to the road where fields on the other side rode up, planted with rows of vines that in the early spring looked like rows of green seams or with haystacks set in what seemed to be mathematically calculated distances.

Green - გაზაფხულს უკავშირდება.

Ye shady groves, your verdant gloom display

To shield your poet from the burning day:

Verdant იზოლირებულად ნიშნავს fresh-ს, ახალს, ცოცხალს მაგრამ ამ კონტექსტში უდრის სიერუეს, სვედიან განწყობას.

...Thrice in the season, through each verdant row

Wield the strong plowshare and the faithful hoe;

საინტერესოა ასევე verdant-ის გამოყენება ლიტერატურაში პოეტური ტერმინის green-ის ნაცვლად.

Ere russet fields their green resume,

Sweet flower, I love, in forest bare,

To meet thee, when thy faint perfume

Alone is in the virgin air.

...All these fair ranks of trees. They, in thy sun,

Budded, and shook their green leaves in thy breeze,

And shot toward heaven.

მაშინ როცა green ამ კონტექსტში გამოიყენება როგორც ახალი, fresh.

Whither, midst falling dew,

While glow the heavens with the last steps of day,

Far, through their rosy depths, dost thou pursue

Thy solitary way?

rosy depths ამ კონტექსტში იწვევს ნაკლებად ემოციურ სიმძიმეს,

Vainly the fowler's eye

Might mark thy distant flight to do thee wrong,

As, darkly painted on the crimson sky,

Thy figure floats along.

მაშინ როცა crimson sky (dark red in color; the definition provides us with the degree of saturation) გაცილებით უფრო ძლიერ ემოციურ განცდას იწვევს, კონტექსტის პირველი ნაწილი უფრო დადებითი გვეჩვენება, მეორე უფრო ნეგატიური.

The purple petals, fallen in the pool,

Made the black water with their beauty gay;

Here might the redbird come his plumes to cool,

And court the flower that cheapens his array.

water – წყალი, რომელსაც ზოგადად დადებითი დატვირთვა აქვს, ამ კონტექსტში, სადაც ის black-ით არის განსაზღვრული, ნეგატიურ ელფერს იძენს, black მას სიმძიმითა და ნალევლით ტვირთავს.

Little thinks, in the field, yon red-cloaked clown

Of thee from the hilltop looking down;

red – აქ მხიარულებისა და გართობის ასოციაციას იწვევს.

...He heard, when in the grove, at intervals,

With sudden roar the aged pine tree falls,-

One crash, the death hymn of the perfect tree,

Declares the close of its green century.

green century – დაუმწიფებელი; თავისი შინაარსით უპირისპირდება golden age - დამკვიდრებული ღირებულებებით.

And you reading poems by a man

who probably broke his neck against the green scummed water

in a deep well, (ამ ფრაგმენტში green რაღაც დრამატულს და ტრაგედიას უკავშირდება).

Green,

I want you green,

Green wind,

Green branches...

მაშინ, როცა აქ, ლექსის გაგრძელებაში რაღაც ოცნებას უკავშირდება.

ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ტავტოლოგიური მნიშვნელობა.

...Her deck, once red with heroes' blood,

Where knelt the vanquished foe,

Red – ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს, აღწერით ხასიათს ატარებს.

My aunt! my poor deluded aunt!

Her hair is almost gray;

Gray – ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს; აღწერით ხასიათს ატარებს.

...Their blunt ends frizzled like celery-tips;

Step and prop-iron, bolt and screw,

Spring, tire, axle, and linchpin too,

Steel of the finest, bright and blue;

Blue – ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს (ფოლადის), ხარისხის მაჩვენებელი ფერია.

...We elms of Malvern Hill

Remember every thing;

But sap the twig will fill:

Wag the world how it will,

Leaves must be green in Spring.

Green - ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

...My respiration and inspiration, the beating of my heart, the
passing of blood and air through my lungs,

The sniff of green leaves and dry leaves, and of the shore

green leaves – ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

... dark-colored sea rocks, and of hay in

the barn,

dark-colored – ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

...From your memories sad brother, from the fitful risings and
fallings I heard,

From under that yellow half-moon late-risen and swollen as if with tears.

Yellow – ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...With delicate-colored blossoms and heart-shaped leaves of
rich green,

A spring with its flower I break.

rich green – ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული, აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

With the fresh sweet herbage underfoot, and the pale green
leaves of the trees prolific,

green – ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

...Who are you elderly man so gaut and grim, with well-gray'd
hair, and flesh all sunken about the eyes?

well-gray'd – ჭაღარა, ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

...Pocahontas' body, lovely as a poplar, sweet as a red haw in November
or a pawpaw in May, did she wonder? Does she remember?

... in the dust, in the cool tombs?

Red - აღწერითი ხასიათი აქვს, ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

Out from the huddled and ugly walls,
I came sudden, at the city's edge,
On a blue burst of lake,
Long lake waves breaking under the sun
On a spray-flung curve of shore;
And a fluttering storm of gulls,
Masses of great gray wings
And flying white bellies
Veering and wheeling free in the open.

Blue, gray, white – ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

His puffed-out cheeks were fish-belly white,
He had great long teeth, and an appetite.

White – ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...I hold the law,
I keep the mysteries true,
the first of these

to name the living, dead;

I am red wine and bread.

Red – სისხლისფერი.

...The lazy geese, like a snow cloud

Dripping their snow on the green grass,

Tricking and stopping, sleepy and proud,

Who cried in goose, Alas,

Green – ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

I thank You God for most this amazing
day: for the leaping greenly spirits of trees
and a blue true dream of sky; and for everything
which is natural which is infinite which is yes...

blue – ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული, უფრო აძლიერებს
დადებით განწყობას.

...When the blue sky opens and out pops a refund from the
Government or an invitation to a terrapin dinner or an
unhoped –for Yes from the lovely creature you have been
disconsolately wooing.

Blue – ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

Father! In what way father? Too old. Can't tell him though.

Nor he me. Too much pain in the eyes.

His black obsidian gaze is closed to me.

Black – ტავტოლოგია.

Why are you silent?

I've brought you a white cheese

From my island, and the sea's

Voice in a shell.

White – ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

As any fool can tell
it is time
to play the game purely
for the game's sake-to applaud
the puff of white chalk,
shake hands
and grin.

White – ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

A blue sky out of the Oresteia
Arches above us.

Blue—ადწერიითი ხასიათი აქვს, ტავტოლოგიური მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

noise
churns
face
black sky
and moon
leather night
Red
bleeds
drips
ground.

Black/Red აქ გამოყენებულია თავისი ტავტოლოგიური მნიშვნელობით, რომელიც აძლიერებს ემოციურ დატვირთვას sky და bleeds-თან მიმართებაში.

...can you see
my sister
in the night
and the red glaring blood clear at last
say

red – აქ ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

... Of the invisible breath that swayed at once
All their (of trees) green tops, stole over him, and bowed
His spirit with the thought of boundless power
And inaccessible majesty.

green tops – ამ შესიტყვებაში სიტყვა green-ის მნიშვნელობა ტავტოლოგიურია, რადგან ხეების გვირგვინი ისედაც ზოგადად იგულისხმება, რომ მწვანეა.

Thou blossom bright with autumn dew,
And colored with the heaven's own blue,
That openest when the quiet light
Succeeds the keen and frosty night.

მსგავსად ამ წინადადებაშიც, the heaven's own blue, ზეცის დამახასიათებელი ცისფერი.

A blue sky out of the Oresteia
Arches above us.

The great heavens
Seem to stoop down upon the scene in love,-
A nearer vault, and of a tenderer blue,
Than that which bends above our eastern hills.

ამ კონტექსტში Tenderer-s light-ის დატვირთვა აქვს (degree of saturation)

...Then doth thy sweet and quiet eye
Look through its fringes to the sky,
Blue-blue-as if that sky let fall
A flower from its cerulean wall.

საინტერესოა cerulean, verdant, umber სიტყვების გამოყენება პოეზიაში blue, green, brown-ის ნაცვლად; ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ cerulean, verdant, umber ფერწერაში ტექნიკური ტერმინებად გამოიყენება.

...And smoothed these verdant swells, and sown their slopes
With herbage, planted them with island groves,
And hedged them round with forests.

As o'er the verdant waste I guide my steed,
Among the high rank grass that sweeps his sides
The hollow beating of his footstep seems
A sacrilegious sound.

...with african eyes, and noses, and arms,
though we sprawl in grey chains in a place
full of winters, when what we want is sun.

მიუხედავად იმისა, რომ grey-ს აქ ტავტოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

...can you see
my sister
in the night
and the red glaring blood clear at last
say

red გამოყენებულია თავისი ტავტოლოგიური მნიშვნელობით.

ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების პირველადი მნიშვნელობა.

...There are the beehives ranged in the sun;
And down by the brink
Of the brook are her poor flowers, weed-o'errun,
Pansy and daffodil, rose and pink.

rose and pink-ს აქ აღწერითი მნიშვნელობა აქვს, ანუ იგი არანაირ ემოციურ დატვირთვას არ ატარებს. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვები პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...The Judge rode slowly down the lane,
Smoothing his horse's chestnut mane.

Chestnut-ს აქ აღწერითი მნიშვნელობა აქვს. წაბლისფერი აქ რეალობაში არსებული კონკრეტული საგნით არის მოტივირებული (წაბლი).

...And sweet Maud Muller's hazel eyes
Looked out in their innocent surprise.

Hazel-ს აღწერითი მნიშვნელობა აქვს. light brown and slightly green or golden in colour, used especially for describing someone's eyes.

...The oaken log, green, huge, and thick,
And on its top the stout back-stick;

Green – აქ აღწერით დატვირთვას ატარებს. O Time and Change! –with hair as gray
As was my sire's that winter day;

Gray – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Where merry mowers, hale and strong,
Swept, scythe on scythe, their swaths along
The low green prairies of the sea.

Green – დისკრიპტიული ხასიათი აქვს.

...In fields with bean or clover gay,

The woodchuck, like a hermit gray,
Peered from the doorway of his cell;

Gray – აღწერითი ხასიათი აქვს.

...Through years of toil and soil and care,
From glossy tress to thin gray hair,

Gray – აღწერითი ხასიათი აქვს.

And brier and harebell bloom again,
I tread the pleasant paths we trod,
I see the violet-sprinkled sod...

violet-sprinkled – აღწერითი ხასიათი აქვს.

The birds are glad; the brier-rose fills
The air with sweetness; all the hills
Stretch green to June's unclouded sky;

Green -ს აღწერითი ხასიათი აქვს.

And laid it tenderly away;
Then roused himself to safely cover
The dull red brands with ashes over.

red brands – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

I stand amid the roar
Of a surf-tormented shore,
And I hold within my hand
Grains of the golden sand-

Golden – აღწერითი ხასიათს ატარებს.

green – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Are where thy gray eye glances,

And where thy footstep gleams..

Gray – აღწერითი დატვირთვა აქვს.

...Hear the sledges with the bells-

Silver bells!

What a world of merriment their melody foretells!

Silver – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

...Hear the mellow wedding bells-

Golden bells!

What a world of happiness their harmony foretells!

Golden – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

...And that a kelson of the creation is love,

And limitless are leaves stiff or drooping in the fields,

And brown ants in the little wells beneath them...

Brown – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Darker than the colorless beards of old men,

Dark to come from under the faint red roof of mouths.

Red – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

...The youngster and the red-faced girl turn aside up the bushy
hill,

I peeringly view them from the top.

red-faced – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

The clear light plays on the brown gray and green
intertinged,

The armfuls are packed to the sagging mow.

the brown gray and green - აღწერითი ხასიათი აქვს.

Blue – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

The paving man leans on his two-handed rammer, the reporter's

lead flies swiftly over the notebook,

the sign painter is lettering with blue and gold.

blue and gold – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Earth of departed sunset-earth of the mountains mistytopped!

Earth of the vitreous pour of the full moon just tinged with blue!

Blue – აღწერითი ხასიათი აქვს.

Earth of shine and dark mottling the tide of the river!

Earth of the limpid gray of clouds brighter and clearer for my sake!

Gray – აღწერითი ხასიათი აქვს.

...The sentries desert every other part of me,

They have left me helpless to a red marauder,

They all come to the headland to witness and assist against me.

Red – აღწერითი ხასიათი აქვს.

...Where the life car is drawn on the slip noose, where the

heat heatches pale-green eggs in the dented sand,

pale-green - აღწერითი ხასიათი აქვს.

...Where beechives range on a gray bench in the garden half

hid by the high weeds.

Gray – აღწერითი ხასიათი აქვს.

Where the yellow-crowned heron comes to the edge of the

marsh at night and feeds upon small crabs.

yellow-crowned – აღწერითი ხასიათი აქვს.

Through patches of citrons and cucumbers with silver-wired leaves,

Through the salt lick or orange glade, or under conical firs...

silver-wired, orange glade – აღწერითი ხასიათი აქვს.

I go hunting polar furs and the seal, leaping chasms with a

pike-pointed staff, clinging to topples of brittle and blue.

Blue – აღწერითი ხასიათი აქვს.

...Of the moon that descends the steeps of the sougning twilight,

Toss, sparkles of day and dusk-toss on the black stems that

decay in the muck,

Toss to the moaning gibberish of the dry limbs.

Black – აღწერითი ხასიათი აქვს.

...I depart as air, I shake my white locks at the runaway sun,

I effuse my flesh in eddies, and drift it in lacy jags.

White – აქ იგივე შინაარსი აქვს რაც ქერას. აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

...Two feathered guests from Alabama, two together,

And their nest, and four light-green eggs spotted with brown.

light-green, brown – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Amid the grass in the fields each side of the lanes, passing
the endless grass,

Passing the yellow-speared wheat, every grain from its
shroud in the dark-brown fields uprison,

Passing the apple-tree blows of white and pink in the orchards,

Carrying a corpse to where it shall rest in the grave,

Night and day journeys a coffin.

yellow-speared, dark-brown, white, pink - ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებს აქ აღწერითი ხასიათი აქვს.

...Sing on, sing on you gray-brown bird,

Sing from the swamp, the recesses, pour your chant from the bushes,

Limitless out of the dusk, out of the cedars and pines.

gray-brown – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს, ანუ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვა თავისი პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

Thee in thy panoply, thy measur'd dual throbbing and thy beat
convulsive,

Thy black cylindric body, golden brass and silvery steel...

Black, golden, silvery - ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებს აქ აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Some emerge on the opposite bank, others are just entering the ford-while,

Scarlet and blue and snowy white,

The guidon flags flutter gayly in wind.

Scarlet, blue, snowy white - აქ აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Gray and heavy blanket, folding, covering all.

Gray - აღწერითი ხასიათი აქვს.

...Then to the third- a face nor child nor old, very calm, as of
beautiful yellow-white ivory;

yellow-white – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

...The stretch afar growing dimmer and dimmer, the gray walls of the
granite storehouses by the docks,

gray - აღწერითი მნიშვნელობა აქვს, პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

Casting their flicker of black contrasted with wild red and yellow
light over the tops of houses, and down into the clefts of streets.

... Flaunt away, flags of all nations! be duly lower'd at sunset!

Burn high your fires, foundry chimneys! cast black shadows at
nightfall! cast red and yellow light over the tops of the houses!

Black, red and yellow - აღწერითი მნიშვნელობა აქვს, პირველადი მნიშვნელობითაა
გამოყენებული.

...Come on, ships from the lower bay! pass up or down, white-sail'd
schooners, sloops, lighters!

White - აქ პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...Winter-grain sprouts and those of the light-yellow corn, and the
esculent roots of the garden,

And the apple-trees cover'd with blossoms and the fruit afterward,

light-yellow – აღწერითი ხასიათი აქვს.

Two liddle Niggers all dressed in white, (Raise a rucus to-night.)

Want to go to Heaben on de tail of a kite. (Raise a rucus to-night.)

White – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს, ტანსაცმელის ფერი.

...The wild deer's walk. In golden ambrage shut,

The Indian river runs, Quonecktacut!

Golden-ს აქ პირველადი აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

The red house stands; and yet my footsteps find,

Vague in the walks, waste balm and feverfew.

Red – აღწერითი ხასიათი აქვს.

...The house stands vacant in its green recess,

Absent of beauty as a broken heart.

...The cricket chides beneath the doorstep stone

And greener than the season grows the grass.

Green - აღწერითი ხასიათი აქვს, პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

... "That must have been the sun"!

But how he set- I know not-

There seemed a purple stile

Purple – აქ აღწერილი მნიშვნელობა აქვს.

...If Circassian –He is careless-

If He put away

Chrysalis of Blonde-or Umber-

Equal Butterfly-

Blonde, Umber – აქ აღწერილი მნიშვნელობა აქვს

Short longer grass short longer longer shorter yellow grass. Pigeons

large pigeons on the shorter longer yellow grass alas pigeons on the grass.

Yellow – აღწერილი მნიშვნელობა აქვს, შემოდგომასთან ასოცირდება.

...Thinking of your blue-shadowed silk,

Is music. It is like the strain

Waked in the elders by Susanna.

Blue – აღწერილი ხასიათი აქვს.

...Shall she not find in comforts of the sun,

In pungent fruit and bright, green wings, or else

In any balm or beauty of the earth,

Things to be cherished like the thought of heaven?

Green – აღწერილი ხასიათი აქვს.

glazed with rain water

beside the white chickens.

White – აღწერილი ხასიათი აქვს.

Flowers through the window

lavender and yellow

lavender and yellow – აღწერილი ხასიათი აქვს.

All along the road the reddish

purplish, forked, upstanding, twiggy

stuff of bushes and small trees

reddish, purplish, twiggy – გარემო რომელსაც ეს ფერები დაჰკრავს.

...No, no! Go from me. I have still the flavour,
Soft as spring wind that's come from birchen bowers.
Green come the shoots, aye April in the branches,

Green – აღწერითი ხასიათი აქვს.

Whirl up, sea-
whirl your pointed pines,
splash your great pines
on our rocks,
hurl your green over us,
cover us with your pools of fir.

Green – აღწერითი ხასიათი აქვს.

Twisted tores and gold new-moon-shaped
lunulae aren't jewelry
like the purple-coral fuchsia-tree's. Eire-
the guillemot
so neat and the hen
of the heath and the
linnet spinet-sweet-bespeak relentlessness? Then
they are to me
like enchanted Earl Gerald who
changed himself into a stag, to
a great green-eyed cat of
the mountain.

Purple, green-eyed – აღწერითი ხასიათი აქვს.

...Huge sea-wood fed with copper
Burned green and orange, framed by the colored stone,
In which sad light a carved dolphin swam.

green and orange - აღწერითი ხასიათი აქვს.

...A woman drew her long black hair out tight
And fiddled whisper music on those strings

Black – აღწერითი ხასიათი აქვს.

...And an old white horse galloped away in the meadow.

White – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Twirling your blue skirts, traveling the sward
Under the towers of your seminary,
Go listen to your teachers old and contrary
Without believing a word.

Blue – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული, აღწერითი ხასიათი აქვს.

Tie the white fillets then about your hair
And think no more of what will come to pass..

Blue – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

Practice your beauty, blue girls, before it fail;
And I will cry with my loud lips and publish
Beauty which all out power shall never establish,
It is so frail.

Blue – აქ უკავშირდება ტანსაცმელის ფერს.

Full of her long white arms and milky skin
He had a thousand times remembered sin.

White – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

At noon, Tithonus, withered by his singing,
Climbing the oatstalk with his hairy legs,
Met grey Arachne, poisoned and shrunk down
By her own beauty; pride had shrivelled both.

Grey - პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

The gray lean spiders come, they come and go;

Gray – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

Some peoples money is merited,
And other people's is inherited,
But wherever it comes from,
They talk about it as if were something you got pink gums from.

Pink – პირველადი მნიშვნელობა აქვს.

and broads and bartenders
(on the make)
soaking in your orange clef,
orange – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...Pet, spitfire, blue-eyed pony,
here is a new note
I want to pin on your door,
though I am ten years late
and you are nowhere:
blue-eyed – პირველადი მნიშვნელობა აქვს.

...Her skirt is of green velvet, too,
And shows her silken thigh,
Purple leather for her shoe,
Dark as her blue eye.
Green, Purple, blue – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

...We had a dog
Called Proclus, a vast yellow
Mongrel, and a white cat named
Cyprian. We had our first
Joint art show, and they began
To publish my poems in Paris.

Yellow, white – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...She taught me Touch, that undulant white skin,
I nibbled meekly from her proffered hand;
White – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

What was it like, that country house? You never knew at all.
Long and yellow with a faded coat of arms.
Yellow – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...My eyes are vague blue, like the sky, and change all the time; they are indiscriminate but fleeting, entirely specific and disloyal, so that no one trusts me. I am always looking away. Or again at something after it has given me up. It makes me restless and that makes me unhappy, but I cannot keep them still. If only I had grey, green, black, brown, yellow eyes; I would stay at home and do something. It's not that I'm curious. On the contrary, I am bored but it's my duty to be attentive, I am needed by things as the sky must be above the earth.

grey, green, black, brown, yellow – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...The green catalpa tree has turned

All white;

Green/ white – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...I see a woman in a blue, wool coat

who is walking a small, white dog

through the plum-brown, silvery trees.

Blue, white - პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

plum-brown, silvery - შიშველი და გაყინული.

As the long day slopes night the last brain cell is buried. The brain cells, weary of marching, grave-digging, and standing in the rain all day, walk homeward slowly to their gray apartments off Battleship Potemkin Square. They switch on their hot plates and make themselves bouillon.

Gray - პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

Then they sit back on their tatty sofas, turn on the TV, and watch the replays, in black and white, over and over.

black and white – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული

...who points at my hand

that holds my bell, E flat,

and this is the gray dress next to me

gray – პირველადი მნიშვნელობითაა გამოყენებული.

...Each dead child coiled, a white serpent,

One at each little

Pitcher of milk, now empty.

White – აღწერითი მნიშვნელობა აქვს.

...I walked into the store,
seeing in the window a string/ many strings
of powdery white mushroom caps,
brown-gilled underneath, among the amber
and big crocks of honey, nestled next
to embroidered ribbons of purple green red
yellow and blue, simple
puffed blouses and thick books with gold letters.

აქ გამუქებულ ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებს აქვს მხოლოდ აღწერითი დატვირთვა.

Thou comest not when violets lean
O'er wandering brooks and springs unseen,
Or columbines, in purple dressed,
Nod o'er the ground-bird's hidden nest.

ანალოგიურად ამ კონტექსტში ფერის აღმნიშვნელ სიტყვას, იისფერს მხოლოდ აღწერითი მნიშვნელობა აქვს violets in purple dressed, რომელიც აქ პესონიფიკაციის ნაწილია.

...I walked into the store,
seeing in the window a string/ many strings
of powdery white mushroom caps,
brown-gilled underneath, among the amber
and big crocks of honey, nestled next
to embroidered ribbons of purple green red
yellow and blue, simple
puffed blouses and thick books with gold letters.

ამ კონტექსტში ამ ფერებს მხოლოდ აღწერითი ხასიათი აქვთ და ისინი უბრალოდ ფერად, სახალისო სურათს ქმნიან.

Three cardinal feathers fallen against the snow.
Jonathan's gleaming black dog, Pearl, running in the crystal park.
My three mushrooms, like the beautiful white hands of the embroiderer,
growing out of the earth.

Black და white კონტრასტს ქმნის და ამით უფრო ხაზს უსვამს აღწერილს.

... Then one day she met a man,
his cheeks brown as gingerbread,
his tongue a slashed pink ham
am konteqstSi brown da pink odnav ironiul fons qmian.
Who are you, listening to me, who are you
listening to yourself? Are you white or
black, or does that have anything to do
with it?

1. White - (3): being of white ancestry either wholly unmixed with Negro blood or having an admixture of Negro blood less than that specified in various statutes of some states of the US b.: of, relating to or consisting of white and esp. Caucasoid people
... white races; ... White Australia, ... white schools. (Webster)

A closed window looks down
on a dirty courtyard, and black people
call across or scream across or walk across

... correspondence with ourselves
and our black family.

the woodwork is. To her brothers:
well, the blacks are taking over...
childhood rememberances are always a drag
if you're Black
you always remember things like living in Woodlawn
with no inside toilet

Black- ის მნიშვნელობა Webster-იდან 5: a Negro, Negrito, or Australian aborigine:

A person belonging to a darkly pigmented race: a person whose appearance shows that some of his ancestors belonged to a darkly pigmented race, რომელიც საკმაოდ პირდაპირია და პოეტური მნიშვნელობის დატვირთვას არ ატარებს.

ემპირიული მასალა მოვიძიე ამერიკულ პოეზიაში.

[165] The Treasury of American Poetry

Copyright © 1978 by Nancy Sullivan

„ენის შექმნა განპირობებულია ადამიანის შინაგანი მოთხოვნებით, – წერს ჰუმბოლდტი. – ენა არა მხოლოდ ადამიანთა ურთიერთობის გარეგნული და საზოგადოებრივი კავშირების მხარდაჭერის საშუალებაა, იგი ადამიანის ბუნების ნაწილია და აუცილებელია მისი სულიერი ძალების განვითარებისათვის და მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებისათვის, ამას კი ადამიანი მხოლოდ მაშინ მიაღწევს, როდესაც თავის აზროვნებას საზოგადოებრივ აზროვნებასთან დააკავშირებს“ [29, 324]. ჰუმბოლდტის კონცეფციის მიხედვით, ენის ძირითადი როლი – ეს არის სოციალური ინტეგრატორის როლი, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის ეფექტურ ურთიერთკავშირებს საზოგადოების სხვა წევრებთან. თუმცა, ამ კვლევაში ერთი და იმავე მოვლენის სხვადასხვაგვარად (სუბიექტურად) აღწერის შესაძლებლობა სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ამ აღწერაში არ იყო დადგენილი მოვლენის ობიექტური მახასიათებლები. ჭეშმარიტად და მარადიულად „მხატვრული“ (ანუ პოეტური მნიშვნელობა თავისი ფართო გაგებით, არა მხოლოდ პოეზიაში არამედ, როგორც ადამიანის ანალიზის ერთერთი შედეგი) ობიექტურ ელემენტს წარმოადგენს, რომელიც სუბიექტურის დახმარებით ხდება გასაგები.

კანდინსკი წერს გამოხატვის „გარეგან ფორმებზე“, ობიექტური თვითგამოხატვის გარდაუვალი სურვილი წარმოადგენს ძალას, რომელსაც ჩვენ აქ შინაგან აუცილებლობას ვუწოდებთ; დღეს იგი საჭიროებს სუბიექტურის ერთ საერთო ფორმას, ხვალ – მეორეს. იგი წარმოადგენს მუდმივ, დაუღალავ ბერკეტს, ზამბარას, რომელსაც შეუჩერებლად „წინ“ მივყავართ [37, 48]. მოკლედ, შინაგანი აუცილებლობის მოქმედება, ე.ი. ხელოვნების განვითარება წარმოადგენს მუდმივი ობიექტურის დროებით სუბიექტურში პროგრესულ გამოვლინებას. მეორე მხრივ, ეს არის სუბიექტურის დათრგუნვა ობიექტურით [37, იქვე]. ამ ყველაფრის მოწმე ვხდებით ჩვენ, ლინგვისტები ენის ნომინაციის შემოქმედებითი პროცესის დროს, განსაკუთრებით, სიტყვის „შინაგან“ მნიშვნელობასთან მიმართებაში.

კანდინსკის „ყველა ეს მტკიცება ფერების აღქმის შესახებ, წარმოადგენს ემპირიულ-სულიერ შეგრძნებებს“ [37, 53] და ჩვენ ნაშრომში იმის მცდელობა, რომ ის მეცნიერებას დაეყრდნოს.

ვიტგენშტეინი [184, 20] სიტყვის მნიშვნელობას შემდეგნაირად განიხილავს: „სიტყვის მნიშვნელობა – ენაში მისი გამოყენებაა. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების კონტექსტში ვან ბრაკელი შემდეგნაირად ახდენს ვიტგენშტეინის

ციტირებას: „ამგვარად, ალბათ ... , რა აქვთ საერთო მწვანე ფერის ობიექტებს? ეს არის ის, რასაც ჩვენ ვეძახით “green” და ეს ყველა “kwaalt” ობიექტებს საერთო აქვთ ის რასაც ჩვენ ვეძახით “kwaalt” შუსვოპზე მოსაუბრეთა შორის (kwaalt, yellow-green), ისევე, როგორც ჩვენც შეგვიძლია ვასწავლოთ მათ რომელი ობიექტებია მწვანე. [173, 132]

ვან ბრაკელი (1991) აჯამებს პროტოტიპის მთელ „პარადიგმას“ ვიტგენშტეინის თვალსაზრისიდან გამომდინარე. ამ სტატიაში იგი თავის საკუთარ პოზიციას აღწერს „გახსნილი ხოლიზმი“ “open ended holism”. ვეუბიკა [177, 299] ეწინააღმდეგება ამ გამონათქვამს, როდესაც იგი მიუთითებს იმის შესაძლებლობაზე, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვები შესაძლებელია უშუალოდ იყოს შესწავლილი (აშკარად) (ostensively) Blue means “what people call blue” (ცისფერი აღნიშნავს იმას, რასაც ხალხი ეძახის ცისფერს). მაგრამ, ვეუბიკა დამატებით განხორციელებს ამტკიცებს ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობასთან მიმართებაში და ამტკიცებს, რომ ჩვენ გამოცდილებას იმისათვის ვიყენებთ, რომ განვსაზღვროთ პირველადი ფერების კონცეპტი. ისევე, როგორც ქეის და მაკდანიელს, მას სწამს, რომ ფერების ტერმინოლოგია ისეთი, როგორიც orange, pink და purple კონცეპტუალიზირებული არიან, როგორც ნარევი: მაგალითად: orange=yellow+red და purple=blue+red. ვეუბიკა იღებს ბერლინისა და ქეის შედეგებს, მაგრამ არ ეთანხმება დაინახოს ნეიროფიზიოლოგია, როგორც უნივერსალურობის წყარო. იგი უფრო მიუთითებს საერთო გამოცდილებაზე (shared experience). ამგვარად, იგი ეწინააღმდეგება იმას, რომ წითელი ფერის განსაზღვრას შესაძლებელია შემდეგი გამოვლინება ჰქონდეს [177, 317]: X წითელი=როდესაც ვინმე ხედავს საგნებს, როგორც X, მას შეუძლია იფიქროს ცეცხლზე. როდესაც ვინმე ხედავს საგნებს, როგორც X, მას შეუძლია იფიქროს სისხლზე. ზოგჯერ შეიძლება დაინახოს X და ვერ ხედავდეს სხვა საგნებს.

ფერების კონცეფციის გაჭიმვაში განსხვავება იქნება რეფერენტების განსხვავებიდან გამომდინარე. ასევეა ფერების აღმნიშვნელი ყველა „ადრეული“ კატეგორიები.

შეჯამებისას, ჩვენ ვხედავთ, რომ ბერლინისა და ქეის პარადიგმების კრიტიკოსები, განსაკუთრებით შემფოთებულები არიან გამოკვლევების ორი ასპექტით: 1. მეთოდი – კონტექსტუალობის მიღმა სტანდარტიზაცია და 2. ფოკუსთან მნიშვნელობის დაკნინება. კრიტიკოსებს სჯერათ, რომ ეს

პროცედურები უზრუნველყოფენ შედეგს. ბერლინისა და ქეის გამოკვლევების პროპონენტები არ უარყოფენ, რომ მნიშვნელობას უფრო მეტი იმპლიკაციები აქვს, ვიდრე უბრალოდ ეს ფოკუსი (ეს ხედვა) (foci) (eg., Matti and Hardin 1997) [110, 238].

მაგრამ, ისინი ამტკიცებენ, რომ მიზანი ყოველთვის იყო უნივერსალურობის დაქვემდებარებული მოდელების გამოვლენა, ხოლო ამის მიღწევა შესაძლებელი იქნებოდა ფერის გამოკვლევის შეზღუდვის მეშვეობით ფერთა სივრცეში.

არ არსებობს არავითარი „აბსოლუტური“ სახელი, რომელიც შეიძლება მიენიჭოს ამა თუ იმ ობიექტს და ყველა სახელწოდება მხოლოდ იარღილია, რომელიც არანაირად არ გამოხატავს მის ჭეშმარიტ არსს, უპირობოა მასზე მოსაუბრე ადამიანთან მიმართებაში, ან და უფრო ზუსტად, არის ჭეშმარიტება თავისთვის, მოცემულ კონტექსტში კონკრეტული პირისათვის.

ფრუმკინა წერს: „სამყარო, მართლაც, ჩვენთვის უშუალო ემპირიაში არ არის მოცემული; ჩვენ, სამყაროს ჩვენი ფსიქიკის დახმარებით ვაშენებთ“ [76,90]. აღქმის დროს ჩვენ ვხედავთ, რომ შეგროვება ქმნის საჭირო განწყობას, სურათს და აღქმულ ფერს ან ფერის აღმნიშვნელ სიტყვას შეიძლება ჰქონდეს საპირისპირო მნიშვნელობაც – იმისდა მიხედვით თუ რა კონტექსტშია იგი გამოყენებული. შესაბამისად, „შეგროვება და აღქმა“ არის ფერის ტერმინოლოგიის მიერ პოეტური მნიშვნელობის შექმნის საფუძველი.

ამ თავში აღწერილია და შესწავლილია ფერის აღმნიშვნელი ერთეულების მნიშვნელობის განვითარების/შექმნის პროცესის ფსიქოლოგიურ-ვერბალური და კულტურულ-სოციალური ფაქტები. ემპირიული მასალის კვლევამ და ანალიზმა მოგვცა შემდეგი სურათი: ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობა დისკურსში გვხდება მისი პირველადი მნიშვნელობით, როცა მას წმინდა აღწერითი ხასიათი აქვს; ტავტოლოგიური მნიშვნელობა – სადაც ეს ლექსიკა ფუნქციონირებს როგორც გამაძლიერებელი შესიტყვებაში; ეს ლექსიკა ასევე გვხდება სიმბოლური მნიშვნელობით, რომელიც მეტნაკლებად უნივერსალურია, თუმცა არსებობს სპორადული გამონაკლისები, რომლებიც ხასიათდება ენდემური ნიშნებით და ამ სიტყვების „ფსიქოლოგიური/ემოციური“ მნიშვნელობა, რომელიც არის გარკვეული „ჩარჩოების“ დარღვევის შედეგი. აშკარა ხდება, რომ ფერის აღმნიშვნელი ტერმინოლოგია თავისთავად თითქოს „უფეროა“. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების განმარტებას რომ ვაანალიზებთ, მათი პირველადი მნიშვნელობა უკავშირდება რაღაც საგანს, რის საფუძველზეც ჩნდება

გარკვეული ასოციაცია. მაშინ როცა ამ ლექსიკის განხილვა კონტექსტში გვაძლევს უფრო მეტად საინტერესო სურათს: თითქოს ეს ლექსემა იძენს „თავისებურ ფერს“ ანუ „შინაარს“ სხვა სიტყვებთან მიმართებაში. თუმცა, კოგნიტური ანალიზის დროს მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ კონტექსტი, არამედ სიტუაციის გათვალისწინებაც. „სიტუაცია“ ანუ ის ფონური ცოდნა რომელიც ადამიანს გააჩნია.

2.3. ბინარული ოპოზიციები და ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების სპეციფიკა

იმისათვის, რომ განვიხილოთ ბინარული ოპოზიციები ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებთან მიმართებაში, უნდა განვიხილოთ ოპოზიციის ცნებას ფილოსოფიურ კონტექსტში. ჭეშმარიტების საკითხის განხილვისას, ფილოსოფოსები უშუალოდ ეხებიან ოპოზიციებს.

შეგრძნებები ვერ განსჯიან ჭეშმარიტებას თავიანთი სისუსტის გამო, წერს ანაქსაგორასი. მას მოჰყავს მაგალითი სექსტუსის მიხედვით: „თოვლი შავია, რადგან იგი წყალია, ხოლო წყალი შავია“. აქ იგი ჭეშმარიტებას მიზეზებში ამტკიცებს. ამის გარდა, ანაქსაგორასი ამტკიცებს, რომ არსებობს მედიუმი წინააღმდეგობებს შორის, ასე რომ ყველაფერი არ არის ჭეშმარიტება. თუკი ურთიერთდაპირისპირების ორი მხარე (ოპოზიცია) იცვლება, ის რაც იცვლება არც კარგია და არც ცუდი, ამგვარად, არ არის ჭეშმარიტება (არ არის სიმართლე).

ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებში, ოპოზიციები, რომლებიც გარკვეულ კონტექსტში ეკვივალენტებს წარმოადგენენ, შემდეგნაირად შეიძლება აიხსნას. ზოგადად, როგორც წერს ანაქსაგორასი, გონება არ უნდა ეძებდეს თავის არსებობას სხვაგან, რადგან იგი თავის თავშია; რომ უცხო აქ აზრია, ანუ ცნობიერება, რომელიც თავის თავში არსებობს. მაგრამ ეს ცნობიერება დაპირისპირებაში წარმოადგენს ინდივიდუალურ ცნობიერებას. იგულისხმება ის, რაც არ არის დაპირისპირებული და გამოყოფილი, არამედ უნივერსალურია, ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების „შინაგანი ფორმა“. კონტექსტში brown-ს შეიძლება ჰქონდეს ორი საპირისპირო დატვირთვა 1) პრაქტიკული (დადებითი), 2) მიწიერი, არა სულიერი (უარყოფითი). lack – 1) ელევანტური (დადებითი) 2) გლოვა (უარყოფითი), white – 1) სისუფთავე, სიწმინდე 2) უძლური, ფერმკრთალი,

ავადმყოფური, გლოვა (ინდოეთში, კულტურული კონტექსტი). Green – 1) ენერგიული, ახალგაზრდა, ნებადართული (დადებითი) 2) სიყრუე, მოწყენილობა. Blue – 1) იმედი, ენერგია (დადებითი) 2) სევდა (უარყოფითი). Purple – 1) ამალღებული, კეთილშობილური (დადებითი) 2) ინფანტილური, ილიუზორული. Yellow – 1) მზიანი 2) ავადმყოფური. Red – 1) სიყვარული, ვნება 2) აგრესია, გაბრაზება. Gray – 1) სიბრძნე 2) სიბერე, მოწყენილობა. range – 1) შიში 2) ჯანმრთელობა, კრეატიულობა. კანდინსკი თავის ნაშრომში “О духовном в искусстве”, წერს: სიტყვა – ეს შინაგანი უღერადობაა. ეს არის ნაწილობრივ ან მთლიანად შინაგანი უღერადობა და იმ საგნიდან მომდინარეობს, რომლის სახელწოდებაც არის სიტყვა. თუმცა, როდესაც თავად საგანი არ ჩანს და მხოლოდ მისი დასახელება ისმის, მაშინ მსმენელის თავში ჩნდება აბსტრაქტული წარმოდგენა, დემატერიალიზებული საგანი, რომელიც მაშინვე იწვევს ვიბრაციას „გულში“. თვალსაჩინოა, რომ ფერის ტერმინოლოგიის ანალიზის დროს შეხება გვაქვს არა მხოლოდ პირობით სიმბოლოებთან (მაგალითად როგორიცაა სიტყვა „მაგიდა“, “table”), არამედ ეს უფრო მეტია ვიდრე პირობითი, რადგან ატარებს შინაგან გრძობას (intrinsic charge).

თავის მხრივ, იმ ადგილს, სადაც ოპოზიცია იცვლება, გონებაში შეიძლება დაერქვას სიცრუე, რომელიც ჰგავს ლინგვისტურ თამაშს, ხოლო სადაც იგი არ იკვრება წრედ, არსებობაში რჩება ჭეშმარიტების მარცვალი. არსებობაში იგულისხმება ყველაფერი არა „თავის თავში“, ან ერთმანეთთან მიმართებაში, არამედ „თავისთვის“. ავიღოთ მაგალითად ფერდინანდ დე სოსურის კვლევები, ერთი მხრივ, ნიშნის ანალიზი იზოლირებულად, მეორე მხრივ, ერთმანეთთან დამოკიდებულებაში; ეს ორი პირობა: ნიშანი იზოლირებული და ნიშანი სხვა ნიშნებთან მიმართებაში გვაძლევს კარდინალურად განსხვავებულ შედეგს. ცალცალკე ორივე კვლევა დამაჯერებელია, თუმცა ერთმანეთთან შედარების დროს გარკვეულწილად ერთმანეთს გამორიცხავს.

გარე სამყაროს აღქმის ორგვარობა განპირობებულია უკვე სუფთა ფიზიოლოგიური მიზეზებით. პირველ რიგში იმით, რომ ადამიანის ტვინი ორ ნახევარსფეროდ არის გაყოფილი და თითოეული მათგანი თავის ფუნქციას ასრულებს.

XX საუკუნეში ბინარული ოპოზიციის მნიშვნელობისა და უნივერსალობის გაგება განსაზღვრა ფონოლოგიამ, რომელიც აგებულია დიფერენცირებულ ნიშნებზე და რომელთა არსია ბინარული ოპოზიცია. მას შემდეგ, რაც ნ.ს.

ტრუბეცკოიმ ფონოლოგიური მეთოდოლოგია შექმნა, ბინარული დიფერენცირებული ნიშნების სისტემა სტრუქტურული ჰუმანიტარული კვლევების პრაქტიკულად ყველა სფეროში გამოიყენება.

დადგინდა, რომ სამყაროს ნებისმიერი სურათის აღწერას საფუძვლად უდევს ბინარული ოპოზიციები, ამასთანავე ისინი უნივერსალურ ხასიათს ატარებენ:

სიცოცხლე – სიკვდილი

ბედნიერება – უბედურება

მარჯვენა – მარცხენა

კარგი – ცუდი

ახლო – შორეული

წარსული – მომავალი

აქ – იქ

ოპოზიციის მარცხენა მხარე ყოველთვის ითვლება დადებითად მარკირებული, მარჯვენა – უარყოფითად. თუ ავიღებთ სიტყვების პირველად მნიშვნელობას: თეთრი – შავი; სინათლე – სიბნელე; სიკეთე – ბოროტება, მივიღებთ კლასიკურ ოპოზიციას. ხოლო ამ ორი ფერის შერევა გამოდის, როგორც მესამე, საშუალო წვერი, რომელიც ორ საწინააღმდეგოს აკონტროლებს. პრინციპი ასეთია: თუკი რაღაც აკრძალულია, ხოლო რაღაც აუცილებელია, მაშინ რაღაც დაშვებულია, ანუ არ არის აუცილებელი და არ არის აკრძალული. თუ არის ნაცნობი და უცნობი, მაშინ არის სავარაუდო-ნაცნობი, მაგრამ არა დანამდვილებით. ჩვენ ვერ შევიცნობთ სამყაროს ბოლომდე და ამ არცოდნის კომპენსირება ხდება სამყაროს შესახებ თვალსაზრისის ბინარული დამატებით. ამაშია ი.მ. ლოტმანის კულტუროლოგიური კონცეფციის არსი, ამაშივეა ნ. ბორის დამატებითობის პრინციპის ფილოსოფიური არსი და ვ. გეიზენბერგის გაურკვევლობების თანაფარდობა.

ნილსონ ბორის მიერ ჩამოყალიბებული დამატებითობის პრინციპი, მეთოდოლოგიური პრინციპია და კვანტურ ფიზიკაში გამოიყენება, რომლის მიხედვითაც, იმისათვის, რომ ყველაზე უკეთ აღვწეროთ ფიზიკური ობიექტი, რომელიც მიკროსამყაროს განეკუთვნება, იგი უნდა აღიწეროს აღწერის ურთიერთგამომრიცხავ, დამატებით სისტემებში, მაგალითად, როგორც ტალღა და როგორც ნაწილაკი. კლასიკური ლოგიკა არ არის საკმარისი შიდა სამყაროს აღწერისთვის. თუკი ამას ლინგვისტიკასთან მიმართებაში განვიხილავთ,

ცნობიერების მქონე ადამიანთა და კაცობრიობის კულტურების (ენების) დახასიათების გამო, რომლებიც ერთობლიობის ნიშნებს ატარებენ, სამყაროს სურათის აღწერისთვის ერთი ლოგიკური კონსტრუქცია არ იქნება საკმარისი. გარკვეული თვალსაზრისით, ბორმა დამატებითობის პრინციპი იმის წყალობით ჩამოაყალიბა, რომ კურტ გედელმა დაამტკიცა ე.წ. დედუქტიური სისტემების არასისრულის თეორემა. გედელის თეორემის მთავარ დასკვნას უმნიშვნელოვანესი ფილოსოფიური მნიშვნელობა აქვს: „ადამიანის აზროვნება მის დედუქტიურ ფორმებზე მდიდარია“.

შემდეგი, ფიზიკური, მაგრამ ამავე დროს ფილოსოფიური აზრის მქონე დებულება, რომელიც უშუალოდ ეხება დამატებითობის პრინციპს, ჩამოაყალიბა XX საუკუნის დიდმა გერმანელმა ფიზიკოსმა ვერნერ გეიზენბერგმა – ე.წ. გაურკვეველობათა თანაფარდობა. ამ დებულების მიხედვით, შეუძლებელია ტოლფასად ზუსტად აღიწეროს მიკროსამყაროს ორი ურთიერთდაკავშირებული ობიექტი, ჩვენ შემთხვევაში, შეგვრძნებებისა და ემოციების გავლენა აღქმაზე, ფერის აღმნიშვნელ სიტყვათა მნიშვნელობის ფორმირებისას. თუ ჩვენ გვაქვს სიზუსტე ერთ განზომილებაში, იგი დაიკარგება მეორეში.

ამ პრინციპის ფილოსოფიური ანალიზი ჩამოყალიბებული იყო ლუდვიგ ვიტგენშტეინის ბოლო ტრაქტატში „უექველობის შესახებ“. იმისათვის, რომ ეჭვი შეიტანო რამეში, რაღაცა უექველი უნდა იყოს.

ვიტგენშტეინი წერდა: „კითხვებს, რომლებსაც ჩვენ ვაყენებთ და ჩვენი ეჭვები ეფუძნება იმას, რომ გარკვეული წინადადებები თავისუფალია ეჭვისგან, რომ ისინი თითქოს აჯამებია, რომელთა გარშემო ტრიალებს ეს კითხვები და ეჭვები. ანუ ეს განეკუთვნება ჩვენი სამეცნიერო გამოკვლევების ლოგიკას, ეს გარკვეული საგნები ნამდვილად უექველია. თუ მე მინდა, რომ კარებმა იტრიალოს, აჯამი უძრავი უნდა იყოს“.

ფერი, რომელსაც შეიძლება შევხვდეთ გრძნობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ორგანოთი – მხედველობით, უშუალოდ წარმოადგენს რეალობის ელემენტს. თუმცა, თავად ფერის მატერიალურობა შეუძლებელია უშუალოდ განვიხილოთ: მაგალითად, ცისფერი ზეცა, წითელი ვარდი. ფერი, ეს არის ის, რაც არსებობს ასოციაციის მეშვეობით არა უშუალოდ, არამედ რაღაცის წყალობით. „სკამის“ აღწერა უშუალოა chair (n) a piece of furniture for one person to sit on, with a back, a seat and four legs. (Oxford Dictionary), დავიწყოთ იქიდან, რომ უშუალოდ სიტყვა black, white, blue, green, red, etc. არაფრის მთქმელია ადამიანისათვის თუ არა

ასოციაციები, რასაც ადამიანი უკავშირებს მას. შევადართო ორი სიტყვის განმარტება ლექსიკონიდან (Webster-იდან).

Black (adj) of the color black: having the color of soot or coal)

Black (n) the neutral or achromatic object color of least lightness: the darkest gray: the achromatic color bearing the least resemblance to white. B: the one of the six psychologically primary colours that is characteristically perceived to belong to objects that neither reflect nor transmit an appreciable fraction of the incident light [Webster] და შევადართო სხვა სიტყვის განმარტებას, როგორცაა მაგალითად, stool n. a seat with legs but with nothing to support your back or arms: a bar stool, a piano stool. (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2000) [188].

აშკარად განსხვავებულია ის სურათი, რომელიც ჩვენ გონებაში ჩნდება, როდესაც ვკითხულობთ ფერის და კონკრეტული საგანის განმარტებას. კონცეპტუალური ხელოვნების წარმომადგენელს იოსებ კოჯუტს ერთ-ერთ ექსპოზიციაზე გამოფენილი ჰქონდა საგნების ფოტოები - მაგალითად stool, თვითონ ნივთი და ლექსიკონიდან ამოღებული განმარტება. მაშინ, როდესაც ფერის შემთხვევაში, შესაძლებელია მხოლოდ განმარტებისა და ამ ფერის სიბრტყეზე წარდგენა და არა თვით ფერი როგორც მოცემული კონკრეტული საგანი (ანუ შეიძლება იყოს შავი ნახშირი, შავი მიწა, შავი ხელთათმანი, შავი ტაბურეტი და ასე შემდეგ). ეს სიტუაცია კიდევ ერთხელ გვიჩვენებს, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვები განსხვავდება კონკრეტული არსებითი სახელებისაგან, აბსტრაქტულია და უფრო მეტი დატვირთვა შეგრძნებაზე და ასოციაციებზე მოდის. თუმცა ფერის ტერმინოლოგია მაინც განსხვავდება აბსტრაქტული არსებითი სახელებისაგან. თუ ავიღებთ სიტყვას love - a strong feeling of deep affection for sb/sth, especially a member of your family or friend. (Oxford Dictionary) (განსხვავებით მაგალითად: white (n) the colour of fresh snow or milk.). საინტერესოა თუ იგივეს გაკეთებას შეეცდებოდა კოჟუტი ამ ცნებასთან მიმართებაში მაშინ, როგორც ჩანს მხოლოდ ერთი კომპონენტი დარჩებოდა გამოსაფენად. ეს იქნებოდა განმარტება ვებსტერის ლექსიკონიდან, რადგან სიყვარულს ფოტოს ვერ გადაუღებდა და ვერც დადებდა თვალსაჩინოებისათვის განმარტების გვერდით. აქედან ჩანს, რომ ფერის ტერმინოლოგია ეკუთვნის გარკვეულწილად არც ბოლომდე კონკრეტულ, არც ბოლომდე აბსტრაქტულ არსებით სახელებს, არამედ იგი თავისებური ფენომენია და ეს უკავშირდება, როგორც ადამიანის უნიკალურ შესაძლებლობას განასხვავოს ფერები სპექტრში,

ასევე მის უნიკალურ აზროვნებას, დამოუკიდებელ ფონურ ცოდნას. თუმცა ის ფაქტი, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების კონცეფტი ამდენად სუბიექტურია, არ გამორიცხავს ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების პირველადი მნიშვნელობის ობიექტურ პირობითობას და სიმბოლიკას, რაც თავისთავად პირობითია გარკვეული საზოგადოებისათვის.

გარდა ამისა, ნებისმიერ ენაში სიტყვა თავის მნიშვნელობას ავლენს საწინააღმდეგო მნიშვნელობის სიტყვასთან შეპირისპირებისას. და ისევე შევეხოთ შინაგან ფორმას, რაც უკიდურესად მნიშვნელოვანია ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის ანალიზის დროს.

ცისფერი – ენერგია, სევდა.

ვარდისფერი – სიყვარული, აუხდენელი ოცნება.

ნაცრისფერი – მოწყენილობა, სევდა.

მწვანე – ერთფეროვნება, ენერგიულობა. და ასე შემდეგ.

სადაც თავად „შინაგან ფორმაში“ ვლინდება ოპოზიციები. თუკი გავითვალისწინებთ საყოველთაოდ მიღებულ ფერებს სქესთან შესაბამისობაში, მაგალითად, ცისფერს რა თქმა უნდა დაუპირისპირდება ვარდისფერი, ანდა სიკეთისა და ბოროტების ცნების გათვალისწინებით, თეთრს – შავი.

ლინგვისტური თანაფარდობის თეორიის თანახმად, ჩვენ რეალობას აღვიქვავთ არა მხოლოდ გრძნობის ორგანოებით, არამედ ჩვენი ენის დახმარებითაც და ყოველი ენა რეალობას სხვადასხვაგვარად აღიქვავს. მაგალითად, ქართულში: სიბრაზისგან გაწითლდა (became as blue as devil), აგრეთვე ფერის გამოყენება «Довели до белого каления» (Became red with fury/anger). ამ ფრაზებში თეთრი რუსულში აღნიშნავს ხარისხს, ისევე, როგორც ინგლისურში blue.red=წითელი ტოლია და გამოხატავენ ნაკლებ ხარისხს, ვიდრე ზემოაღნიშნულნი, ამას გარდა, არა მხოლოდ შინაგან ფორმაში, არამედ უკვე სიტყვის არარსებობა, რომელიც აღნიშნავს მწვანე ფერს მაგალითად, მეგრულ ენაში. ანდა ფერების ტერმინოლოგიის მეტაფორული სინონიმების არსებობა ადასტურებს ლინგვისტური თანაფარდობის ჰიპოთეზას.

ფერთა სისტემის რეალობა და ზოგადად რეალობა – შეიძლება განისაზღვროს, როგორც რთულ ნიშანთა სისტემა. იგი ღმერთმა აღამიანთა საშუალებით შექმნა და ისინი მას იყენებენ და ყოველი რეალობა – ეს ენობრივი თამაშია. რეალობა თავის თავში იმდენ ნიშანთა სისტემას (ენობრივ თამაშებს) მოიცავს, რომ რეალობის რიგითი მატარებელი და მომხმარებელი

მიდრეკილია უგულებელყოს მისი სემიოლოგიური ხასიათი. შეიძლება ასეც ითქვას, ერთი და იგივე საგნები და ფაქტები ზოგიერთი ადამიანისთვის და ზოგიერთი სიტუაციისთვის (შესაძლო სამყაროების სემანტიკა) ვლინდება, როგორც ტექსტები, ხოლო სხვათათვის და სხვა პირობებში – როგორც რეალობის ელემენტები.

მაღევიჩისთვის შავი კვადრატი – ტექსტია, როტკოსთვის ფერადი ლაქა, კონტრასტები – ტექსტია, რომელიც რეალობაზე საუბრობს. ადამიანისთვის, რომელიც ფლობს ამ გზავნილისთვის საჭირო ფონურ ცოდნას (tezaurus), ეს ტექსტია, იმ დროს, როდესაც სხვა ადამიანისთვის ეს მომენტალური გავლენაა სტიმულის დონეზე (შეგრძნება ემოცია→ნაწილობრივი აღქმა), რომელიც არ არის გამორიცხული, რომ იყოს ქვეცნობიერი, არაგანზრახვითი. ჩვენ, პირველ რიგში უნდა გავიგოთ გზავნილის აზრი, ანუ რაზეა აქ საუბარი, იმისდა მიუხედავად, სიმართლეა თუ არა, სიცრუეა თუ გამოგონილია. და მაშინ, როცა ჩვენ გავიგეთ ამ გზავნილის აზრი (და არა ჭეშმარიტი მნიშვნელობა), ჩვენ ავტომატურად იგი ჩვენ ენაში არსებულ სწორ გამოთქმებს დავამატეთ.

ენათმეცნიერი თამაზ გამყრელიძე წერს დაპირისპირებებზე ენაში: გარე სამყაროს ობიექტებსა და მოვლენებს შორის არსებული მნიშვნელოვანი განსხვავებები ადამიანის მიერ დაპირისპირებებად აღიქმება; ზოგიერთი სახის დაპირისპირებები ენაში ანტონიმის სახით ვლინდება. ლექსიკური ანტონიმები, ანუ ერთნაირი სემანტიკური ვალენტობის მქონე ერთი და იგივე სტრუქტურული კლასის წევრი ლექსემები, რომელთა მნიშვნელობები დაპირისპირებულია ერთმანეთთან.

შეგვიძლია განვიხილოთ ფერების დაპირისპირება. სემანტიკური მიმართებები ფერებში ოპოზიციების თვალსაზრისით საკმაოდ სპეციფიკურია. პირველი შეხედვით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თეთრი და შავი მაგალითად, არც არის დაპირისპირებაში ერთმანეთთან, მათთვის კოჰიპონიმია სიტყვა „ფერები“, თუმცა ამ ფერების კონტრასტი თვალსაჩინოა შინაარსობრივადაც, თეთრი – სიწმინდე, შავი – ბოროტება. თუმცა, ალბათ, სემანტიკური მიმართება ამ ლექსიკას შორის იქნება უფრო ამ პრინციპით „P – არა P (სადაც P რაღაც მოვლენაა). ამ შემთხვევაში ფერების აღმნიშვნელი სიტყვები შეგვიძლია ჩავთვალოთ მოვლენად, ანუ თეთრი=არა თეთრი, შავი=არა შავი. აქ „P“ მოვლენა დამატებითია „არა P“ მოვლენის მიმართ, ისინი ერთად ამოწურავენ მოცემული დიფერენციალური ნიშნის მნიშვნელობებს. მაგალითად ერთ-ერთი მნიშვნელობა

”სეგდა“ შეიძლება გამოვხატოთ განსხვავებული ფერებით black, blue, green, white (იგულისხმება ეს ლექსიკა კონტექსტში), ანუ ეს სიტყვები „გარე ფორმით“ არიან განსხვავებული, მაგრამ გარკვეულ კონტექსტში ვლინდებიან როგორც სინონიმები, და ამავდროულად ინარჩუნებენ პოტენციალს სხვა კონტექსტში ანტონიმებად იმოქმედონ. ფერების აღმნიშვნელი სიტყვების ბუნებიდან გამომდინარე, ჩვენ უნდა დავაკვირდეთ უფრო შინაგან ფორმას, რომელსაც უშუალოდ განაპირობებს კონტექსტი და თვითონ სუბიექტი. მაგალითად, წინადადებები: “He became as white as a chalk” არ იწვევს დადებით ასოციაციას, თეთრი აქ არის დაკავშირებული შიშთან, შოკთან. თეთრს აქ არა აქვს ის ტრადიციული სიმბოლური პირველადი მნიშვნელობა სიწმინდის და სისუფთავის მსგავსად: Woman in black looked exquisite/elegant, რაც აშკარად უკავშირდება დადებით განწყობას. იგივენაირად როგორც „in white dress and with white roses, she looked like angel at her wedding. და პირიქით, Black attire and dim light in the room filled him with mystery. იგივენაირად blue ფერის აღმნიშვნელ ფერს კონტექსტში შეიძლება ჰქონდეს დადებითი დატვირთვა, ან უარყოფითი, ამას განაპირობებს თვითონ კონტექსტი, რომელიც ქმნის განწყობას. ანუ მკითხველის ან მსმენელის გონებაში „ამუქებს“ ან „აბაცებს“ ამ სიტყვის მნიშვნელობას. მაგალითად, რომ დავაკვირდეთ ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებს, ეს „ოპოზიციური შინაგანი ფორმა“ ახასიათებს პრაქტიკულად ყველა ფერის აღმნიშვნელ სიტყვას და ამაში წამყვანია კონტექსტი, შემდეგ შეგრძნება (სტიმული), აღქმა და გამოცდილების საფუძველზე (ტეზაურუსის), ფონურ ცოდნაზე დაყრდნობით, ცნობიერად ან ქვეცნობიერად ემოცია მონაწილეობს „შინაგანი ფორმის“ ნომინაციის შემოქმედებით პროცესში.

აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ „P - არა P,, დამოკიდებულება არსებობს ამ ლექსიკის შინაგან ფორმაში ამ მოდელის ფართო გაგებით, რადგან იგივე გარეგანი ფორმა შეიცავს ამ მოდელს თავის შინაგან ფორმაში, და ამავდროულად სხვა ფერის აღმნიშვნელ სიტყვას შეუძლია ამა თუ იმ კონტექსტში გამოვლინდეს მეორე ფერის აღმნიშვნელი სიტყვისათვის როგორც ოპოზიტი.

თავი III. ენა, კულტურა და ხელოვნება

3.1. ფერის ფენომენის ლინგვიკური ანალიზი სახვითი ხელოვნების კონტექსტში

ფერის ფენომენის კომპლესურად შესწავლა საშუალებას გვაძლევს უფრო ხარისხიანად შევისწავლოთ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის პროცესი. საინტერესოა თვითონ ნომინაციის შემოქმედებით პროცესში ხელოვნების კონტექსტში ფრეიმების დარღვევის პრინციპის განხილვა. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების განმარტების შედარებისას სხვა ტიპის ლექსიკასთან, თვალსაჩინო ხდება, რომ შეხება გვაქვს განსაკუთრებულ ლექსიკურ ველთან, რომლის შესწავლა მაქსიმალურად ფსიქოლოგიური და სოციალური ფაქტორების გათვალისწინებით ხდება (როგორც შიდა, ასევე გარე ლინგვისტური ფაქტორების გათვალისწინებით).

ფერის, როგორც ფენომენის ანალიზი არასოდეს არ იქნება სრულყოფილი, თუ ეს საკითხი კომპლესურად არ იქნება განხილული. წარმოადგენს თუ არა ფერის აღმნიშვნელი სიტყვები უკვე მზა პროდუქტს ნებისმიერ საზოგადოებაში, თუ ამ სიტყვების აღქმა და გაგება უშუალოდ კონტექსტზეა (ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით) დამოკიდებული? როგორც ჩანს, ეს არის აღქმის, შეგრძნების, გარკვეული ფსიქოლოგიური ფაქტორების გათვალისწინებით, სოციალურ და კულტურულ თავისებურებებზე დაყრდნობით მიღებული ენობრივი ინვენტარი; მათი მნიშვნელობა, მრავალფეროვნება, პოლისემია და გამოყენება პირდაპირ კავშირშია საზოგადოების განვითარებასთან და თითოეული ინდივიდის ფონურ ცოდნასთან.

დავიწყოთ იქიდან, რომ უშუალოდ სიტყვა black, white, blue, green, red etc. არაფრის მთქმელია ადამიანისათვის, თუ არა ასოციაციები, რასაც ადამიანი უკავშირებს მას. შევადაროთ ორი სიტყვის განმარტება ლექსიკონიდან (Webster-იდან):

Black (adj) of the color black: having the color of soot or coal)

Black (n) the neutral or achromatic object color of least lightness: the darkest gray: the achromatic color bearing the least resemblance to white. B: the one of the six psychologically primary colours that is characteristically perceived to belong to objects that neither reflect nor transmit an appreciable fraction of the incident light [Webster, 186].

და შევადაროთ სხვა სიტყვის განმარტებას, როგორცაა მაგალითად:

stool n. a seat with legs but with nothing to support your back or arms: a bar stool, a piano stool. (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2000) [188].

აშკარად განსხვავებულია ის სურათი, რომელიც წარდგება ჩვენ გონებაში, როცა ვკითხულობთ ფერის განმარტებას და როცა ვკითხულობთ კონკრეტული საგნის განმარტებას. კონცეპტუალური ხელოვნების წარმომადგენელ, იოსებ კოჯუტს გამოფენილი ჰქონდა თვით საგნის ფოტო, მაგალითად: stool, თვითონ ნივთი და ლექსიკონიდან ამოღებული განმარტება. მაშინ, როცა ფერის შემთხვევაში შესაძლებელია მხოლოდ განმარტების და ამ ფერის სიბრტყეზე წარდგენა, და არა უშუალოდ საგნის ფერისა (ანუ შეიძლება იყოს შავი ნახშირი, შავი მიწა, შავი ხელთათმანი, შავი ტაბურეტი და ასე შემდეგ.), ეს სიტუაცია კიდევ ერთხელ გვიჩვენებს, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვები განსხვავდება კონკრეტული არსებითი სახელებისაგან, აბსტრაქტულია და უფრო მეტი დატვირთვა მოდის შეგრძნებაზე და ასოციაციებზე. თუმცა, ფერის ტერმინოლოგია მაინც განსხვავდება აბსტრაქტული არსებითი სახელებისაგან, მაგალითად, თუ ავიღებთ სიტყვას: love - a strong feeling of deep affection for sb/sth, especially a member of your family or friend. (Oxford Dictionary) (განსხვავებით მაგალითად: white (n) the colour of fresh snow or milk.). საინტერესოა, იგივეს გაკეთებას თუ შეეცდებოდა კოჟუტი ამ ცნებასთან მიმართებაში. მაშინ, როგორც ჩანს, გამოსაფენად მხოლოდ ერთი კომპონენტი დარჩებოდა და ეს იქნებოდა განმარტება ვებსტერის ლექსიკონიდან, რადგან სიყვარულს ფოტოს ვერ გადაუღებდა და ვერც თვალსაჩინოებისათვის დადებდა განმარტების გვერდით. აქედან ჩანს, რომ ფერის ტერმინოლოგია გარკვეულწილად არც ბოლომდე კონკრეტულ, არც ბოლომდე აბსტრაქტულ სახელებს ეკუთვნის. იგი თავისებური ფენომენია, და ეს უკავშირდება, როგორც ადამიანის უნიკალურ შესაძლებლობას განასხვავოს ფერები სპექტრში, ასევე მის უნიკალურ აზროვნებას, დამოუკიდებელ ფონურ ცოდნას. თუმცა, ის ფაქტი, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების კონცეფტი ამდენად სუბიექტურია, არ გამორიცხავს ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების პირველადი მნიშვნელობის ობიექტურ პირობითობას, და სიმბოლიკას, რაც თავისთავად პირობითია გარკვეული საზოგადოებისათვის.

თვალსაჩინოებისათვის განვიხილოთ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების „აღქმის“ საფეხურები, რომელიც პრაქტიკულად საშუალებას გვაძლევს გავაანალიზოთ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის პროცესი (ამ სიტყვის ფართო გაგებით). ანუ როგორ ურთიერთკავშირში არიან აზროვნების

ფორმები ობიექტური რეალობის სხვადასხვა ფრაგმენტების დასახელებებთან (სიტყვის შინაგანი ფორმა-კონცეფტი და თვითონ სიტყვა), როგორ იქმნებიან, თავს იმკვიდრებენ და ვრცელდებიან გარკვეულ სოციუმში [6, 1].

იმის გათვალისწინებით, რომ ნომინაციის პროცესი ქმედითი პროცესია, ზოგადად განვიხილოთ რა არის შემოქმედება და რა კომპონენტებიდან შედგება ის. იმისათვის, რომ შედგეს შემოქმედებითი პროცესი, საჭიროა თვითონ შემქმნელი (შემოქმედი), თვით პროდუქტი რომელსაც ის ქმნის და მაყურებელი, რომელიც ამას აანალიზებს და აფასებს. თუმცა ამაშიც შევიტანოთ პატარა კორექტივი, მეორე კომპონენტი, რამდენად არის ეს პროდუქტი ბოლომდე მზა პროდუქტი? სწორედ ეს გვაინტერესებს, და ჩანს კიდევაც, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების შემთხვევაში განსაკუთრებით მოქმედებს მესამე კომპონენტი, ანუ სუბიექტი და მისი ფონური ცოდნა. ტრადიციულად, ნომინაციის პროცესში უკვე არსებული „კონცეფცია“ იძენს ფორმას და შემდგომში პირობითად საზოგადოებაში ვითარდება, ანუ პირობითად მისაღებ მნიშვნელობებს იძენს. საუბრებში ფსიქიკის საიდუმლოებებზე, ი. კოლომინსკი წერს: როდესაც მეცნიერი გ. ბრუტინი სეფირ-უორფის ჰიპოთეზას აკრიტიკებდა, უ. შექსპირს მოუხმო: „რაა სახელი? ვარდი ვარდის სურნელს გამოსცემს, გინდ ვარდი ერქვას, გინდ ასკილი“ [3, 196]. ეს სიტყვები ბ. უორფს აკრიტიკებს, რომელიც გაგრძელებულ მცდარ აზრს იზიარებდა, თითქოს, ენის ფუნქცია რეალობის აღდგენაა. რეალურად რაც შეეხება ფერის ნომინაციას და ფერის აღქმას, ეს ის არ არის, რომ ჩვენ განვასხვავებთ წითელს, ყვითელს და მწვანეს და ასე შემდეგ იმისდა მიხედვით, თუ როგორ რეაგირებს სინათლეზე ჩვენი მხედველობის აპარატი. თუმცა, ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მაშინ ყველა ადამიანს ლექსიკონში ფერის აღმნიშვნელი ტერმინოლოგიის ერთი და იგივე რაოდენობა ექნებოდა, და არც ბერლინის და ქეის თეორია არ არის სრულყოფილი ამ თვალსაზრისით (ბერლინი და ქეის საკმაოდ თამამ ჰიპოთეზამდე მივიდნენ, რომ არსებობს თერთმეტი ფერის უნივერსალური კატეგორია, რომლიდანაც თითოეული ენა იღებს დასაწყისს. ბერლინის და ქეის მიხედვით, თუ რომელიმე ენაში არსებობს white, ე.ი. არსებობს black-იც, ანუ ეს მეცნიერები წერენ “პირობით უნივერსალობაზე”, და ამას შემდგენაირად ხსნიან: ყოველივე ორი ფერის კატეგორიისათვის [x] და [y], [x]<[y] ნიშნავს იმას, რომ თუ ენაში არსებობს y მაშინ მას ასევე გააჩნია x.

White/black<red<green,yellow<blue<brown<purple,pink,orange, grey.

White/black – Jale(language of the New Guinea highlands), white/ black/ red Tiv (Nigeria), white/black/red/green Hanunoo (Philippines) etc. [138, 235]

ეს უნივერსალიაც პირობითია.

ახლა კი დავაკვირდეთ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის ქმედით (შემოქმედებით) პროცესს, როგორც გარკვეული ჩარჩოების (ფრეიმის) დარღვევის პროცესს. ფრეიმის თავისებური კონცეფცია აქვს ტ.ა. ვან დეიკს: “ფრეიმი არის ერთეული, რომელიც თავმოყრილია გარკვეული კონცეფტის ირგვლივ. ფრეიმი კონვენციონალური (პირობითი) ბუნებისაა და ამიტომ შეუძლია აღწეროს და განმარტოს, თუ რა არის მოცემულ საზოგადოებაში ტიპური და დამახასიათებელი” [31, 12]. ტ.ა. ვან დეიკის აზრით, ჩვენი ცოდნა სამყაროს შესახებ ცნობიერებაში ფრეიმების სახით არის ორგანიზებული, რაც ენასა და მის ფუნქციონირებაში იღებს მონაწილეობას. კერძოდ, “ფრეიმი” პასუხს აგებს იმ საკითხის გადაწყვეტაზე, თუ რაოდენ არის შესრულებული საჭირო პირობები სამეტყველო აქტის მიზანშეწონილობისათვის.

ადამიანის გარკვეულ ცოდნას საგნის ან მოვლენის შესახებ მოაქვს ის, რომ შესაბამის სიტუაციაში გვაქვს მოლოდინი ზუსტად ასეთი თუ ისეთი საგნის ან მოვლენისა. მაგალითად, ვარდზე საუბრისას, ვიცით მისი “ფრეიმი” და გვაქვს ამ “ფრეიმის” მოლოდინი. ჩვენ მოლოდინს კი განაპირობებს ჩვენი ზოგადი ცოდნა.

იმის გამოჩენა, შემოსვლა ჩვენი აღქმის სფეროში, რაც არ შეესაბამება ჩვენს ცოდნას სამყაროს შესახებ, ანუ ჩვენს მოლოდინს, იწვევს მოლოდინის გაცრუებას ანუ გაცრუებული მოლოდინის ეფექტს (ანუ მოულოდნელობის). გამოჩენის დაბალი ალბათობის მქონე ელემენტის გამოჩენა „ბიძგისმაგვარად“ მოქმედებს და იწვევს შეფერხებას აღქმაში.

კონტექსტუალური მოლოდინი? დღესდღეობით არავისში იწვევს შოკს ის ფაქტი, რომ გამოფენაზე ხედავს გვერდს ლექსიკონიდან. ახალი კონტექსტი, და ახალი აღქმა. ნ. ლიჩი წერს: „ეს პარადოქსი, რომელიც შეიძლება გამართლებულ იქნას, თავს იჩენს როგორც ენაში, ასევე სხვა სფეროებში. ხელოვანი ნამდვილად შემომქმედი რომ იყოს, უნდა იყოს დამანგრეველი“ [138,395]. ლიჩი წერს კონკრეტულად მწერალზე, მაგრამ ეს ზოგადად შეიძლება შეეხოს მთლიანად ნომინაციის პროცესს. თავად ადრესანტის შემოქმედებითი უნარი მოითხოვს აგრეთვე, ასეთივე უნარს ადრესატისაგან, რომელმაც უნდა

გამოიტანოს დასკვნა თავისი საერთო ლოგიკით. “გაურკვევლობა შეიძლება გაუთანაბრდეს იმ ხარისხს, რომლითაც მკითხველი საჭიროა იყოს შემომქმედი.“

ზოგადად მეცნიერებაში შეგრძნებასა და ინტუიციაზე დაყრდნობით დასკვნებს არავინ აკეთებს. ეს არც ჩვენს მიზნებში შედის: ყველაფერი უნდა იყოს დასაბუთებული ფაქტებით, ხოლო აღქმასა და შეგრძნებას ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭება. მაგრამ ფერის ფენომენის შესწავლა ოდნავ განსხვავებულია. ფერის ტერმინოლოგიის პირველად მნიშვნელობას, შეგვიძლია ვუწოდოთ ტავტოლოგიური. „ბუნებრივ გარემოში ობიექტების უმეტესობას აქვს ფიქსირებული ფერები და შესაბამისად, ზედაპირულია განვსაზღვროთ ისინი ფერების მიხედვით, მაგალითად: white snow, green leaves, red blood, blue sky, black coals. ფერის მანიპულაციის ქმედებები წარმოადგენს შესაძლებლობას რადიკალურად შეცვალოს ორივეს ფერები, ბუნებრივი და ადამიანის მიერ შექმნილი ობიექტებისა ისე, რომ მათი დასახელება ფერის აღმნიშვნელი სიტყვებით აღარ არის ზედმეტი, ანუ „ტავტოლოგიური“ (თვითონ ვიტკოვსკი იყენებს ტერმინს “ზედმეტი” redundant), და ზოგ შემთხვევაში პრაქტიკულად საჭიროცაა [181, 15].

თუ შევადარებთ, ეს ისეთი გამოფენის მსგავსია სახვით ხელოვნებაში, როგორცაა ეგრეთ წოდებული „დასკვნის მქონე“, „დამთავრებული შედეგის“ პირდაპირი ინფორმაციის მატარებელი გამოფენები. მაშინ, როცა კოჟუტისეული გამოფენები იწვევს გარკვეულ არეულობას, დაბნეულობას, სადაც ელემენტარული გვერდები ვებსტერიდან ხელოვნების ნიმუშად არის გადაქცეული. ან აღრინდელი მაგალითებიდან რომ ავიღოთ მალევიჩის შავი კვადრატო და მომავალში როდკოს შემოქმედება. ეს ყველაფერი კარდინალურად განსხვავდება პირობითი/ჩვეულებრივი გამოფენისაგან, რომლის შინაარსი სცენის უკან, გარკვეული ჩაკეტილი ინფორმაციის დოზებით არსებობს. ეს არის „პირობითობის ჩარჩოს“ დარღვევის მაგალითი, ანუ შემოქმედებითი პროცესი, რომელსაც ასევე თვალს ვადევნებთ ნომინაციის პროცესის დროს ენაში და რომელსაც განაპირობებს კონტექსტი, ფონური ცოდნა და მოლოდინი (ან მოულოდნელობა).

ზუსტად ეს პრობლემატური/კონცეპტუალური კოგნიტური მიდგომა გვაძლევს საშუალებას, რომ უფრო ღრმად ჩავიხედოთ ფერის ფენომენის შესწავლაში. ჯონატან ფიში ამ საკითხთან დაკავშირებით წერს, რომ ხელოვნებას და მეცნიერებას აქვს საერთო ფილოსოფიის თემა და ეს არის

ფერი [111, 89]. აშკარაა, რომ ენათმეცნიერებს აქვს მოთხოვნილება განიხილოს ეს საკითხი ხელოვნების დახმარებით, კომპლექსურად. ნათელი ხდება, რომ შავი (black), ეს არ არის მხოლოდ პირველადი მნიშვნელობა „of the darkest possible color or hue, like soot or coal“, ის მხოლოდ ტავტოლოგიაა, black coal, ფერს თავისი გარკვეული „შინაარსი“ აქვს გამოხატვისას. ეს უფრო მეტია ვიდრე უბრალოდ სიმბოლო შავი – ბოროტების სიმბოლო; და ის არ არის უბრალოდ შავი – გარკვეულ კონტექსტში ელემენტურობის გამოხატველი ფერი, ან შურის გამოხატველი ფერი (შურისგან გაშავდა black/green with envy), არამედ უფრო მეტია: ეს არის გრძნობა და ამით ჩნდება სიტყვის კონოტაციური მნიშვნელობა; ის უფრო მეტია ვიდრე სიტყვის პოეტური მნიშვნელობა, ეს არის ემოციური ფონი, რომელიც თან ახლავს შეტყობინებას.

ამგვარდ, ფერის ტერმინოლოგიის ენაში ფუნქციონირების შესწავლისას, აქცენტი ზუსტად გადადის ამ ტერმინოლოგიის კოგნიტურ ანალიზზე. პარალელი სახით ხელოვნებასა და ლინგვისტიკას შორის გვეხმარება უფრო სიღრმისეულად შევისწავლოთ ფერის ფენომენი ფსიქო-ლინგვისტურ დონეზე. ასეთი მიდგომის დროს ამ სიტყვების მნიშვნელობის განვითარების პროცესი, ანუ ამ სიტყვის წარმოშობა, პირველადი მნიშვნელობა, სიმბოლიკა ხდება მეორეხარისხოვანი, შესწავლის დიაპაზონი უფრო ფართოვდება და ცილდება პირობითობის საზღვრებს. ეს გვეხმარება განვიხილოთ ფერის ფენომენი არა მხოლოდ როგორც სიმბოლო, ან ტავტოლოგია, არა როგორც „გრძნობა“, რომელიც კონოტაციურ დატვირთვას სძენს სიტყვას და მას პოეტურ მნიშვნელობას ანიჭებს, არამედ ეს ამ ყველაფერზე უფრო მეტია, ეს არის ემოციური ფონი, რომელსაც თან ახლავს შეტყობინება, და ფერის აღმნიშვნელი სიტყვები ვლინდება, როგორც ლექსიკის სპეციფიკური კატეგორია, რომელიც გარდამავალია კონკრეტულსა და აბსტრაქტულს შორის, და რომლის მაგალითზეც შეგვიძლია უფრო ღრმად განვიხილოთ ნომინაციის პროცესი.

3.2. ლინგვისტური ფარდობითობის ჰიპოთეზა

ამერიკელი ლინგვისტების, ედუარდ სეპირისა და ბენჯამინ ლი უორფის მიერ 1920-1940-იან წლებში დამუშავდა თეორია, რომლის თანახმადაც რეალობა კი არ განსაზღვრავს ენას, რომელზედაც საუბრობენ, არამედ, პირიქით, ჩვენი

ენა ყოველთვის ახლებურად ანაწევრებს რეალობას. რეალობა გაშუალდებულია ენით. თავდაპირველად ეს აზრი ზოგადად სეპირის მიერ იყო გამოთქმული: „ადამიანები ცხოვრობენ არა მარტო საგნების ობიექტურ და საზოგადოებრივი საქმიანობის სამყაროში, როგორც ჩვეულებრივად მიაჩნიათ, ისინი მნიშვნელოვანწილად იმ კონკრეტული ენის გავლენის ქვეშ იმყოფებიან, რომელიც მოცემული საზოგადოების ურთიერთობის საშუალებაა. მცდარი იქნებოდა მოსაზრება, რომ ჩვენ შეგვიძლია მთლიანად გავაცნობიეროთ სინამდვილე ენის გამოყენების გარეშე, ან, რომ ენა მეორადი საშუალებაა ზოგიერთი კერძო პრობლემებისა და აზროვნების გასარკვევად. სინამდვილეში, „რეალური სამყარო“ უმეტესად არაცნობიერად არის აგებული მოცემული ჯგუფის ენობრივი ნორმების საფუძველზე... ჩვენ ვხედავთ, გვესმის და აღვიქვავთ ასე თუ ისე, ამა თუ იმ მოვლენებს უმეტესად იმიტომ, რომ ჩვენი საზოგადოების ენობრივი ნორმები გამოსატვის მოცემულ ფორმებს გვთავაზობს“. უორფმა დეტალურად განავითარა სეპირის შეხედულებები. უორფი არ იყო ჩვეულებრივი ლინგვისტი. პროფესიით იგი ქიმიკოსი იყო და სპეციალობით მუშაობამ მას საშუალება მისცა ენისათვის სპეციფიკურად შეეხედა – პრაგმატიკისა და პრაგმატიზმის თვალსაზრისით. აი, ასე აღწერს იგი თავის შთაბეჭდილებებს ბენზინის ქარხანაში მუშაობის შესახებ: უორფი იყო ამერიკელი ინდიელების კულტურისა და ენების მგზნებარე თაყვანისცემელი. აღარებდა რა მათ ენებს საშუალო სტანდარტულ ევროპულ ენებთან, მან სწორედ მაშინ ჩამოაყალიბა ლინგვისტური ფარდობითობის კიპოთეზა. ენაში ასახულ ფორმას, კულტურას, წეს-ჩვეულებებს, ეთიკურ და რელიგიურ წარმოდგენებს ამერიკელ ინდიელებთან განსაკუთრებულად თავისებური ხასიათი ჰქონდა და მკვეთრად განსხვავდებოდა იმ ყველაფრისგან, რასაც კულტურის ამ სფეროში იცნობდნენ მეცნიერები მათთან შესვედრამდე. სწორედ ამ გარემოებამ მიანიშნა ენობრივ ფორმებს, კულტურასა და აზროვნებას შორის პირდაპირი კავშირის არსებობაზე. უორფი წერდა: “ხოპის „გონებრივი სამყარო“ არ იცნობს წარმოსახვით სივრცეს. აქედან გამომდინარეობს, რომ ისინი აზრს რეალური სამყაროს შესახებ მხოლოდ რეალურ სამყაროსთან აკავშირებენ და რეალურ სივრცეს ვერ ანცალკევენ აზრის ზემოქმედებისაგან. ხოპიზე მოსაუბრე ადამიანი ბუნებრივია, ივარაუდებდა, რომ იგი თავად ან მისი გონება მოგზაურობს ვარდის ბუჩქთან ან მაისის კვირტთან, რომლებზეც ის ფიქრობს. მისმა აზრმა კვალი უნდა დატოვოს მცენარეზე მინდორში. თუკი აზრი ჯანმრთელობასა ან ზრდაზე კარგი აზრია –

ეს კარგია მცენარისთვის, თუ ცუდია – ცუდი“. კიდევ ერთი მაგალითი: „ხოპის ენაზე მრავლობითი რიცხვი და რაოდენობითი რიცხვის გამოიყენება მხოლოდ იმ საგნების აღსანიშნავად არის შესაძლებელი, რომლებიც ქმნიან და შეუძლიათ შექმნან რეალური ჯგუფი. იქ არ არსებობს წარმოსახვითი რიცხვების მრავლობითობა, მათ ნაცვლად გამოიყენება რიგობითი რიცხვითი მხოლოდობით რიცხვში. ისეთი გამოთქმა, როგორც „ათი დღე“ არ გამოიყენება. ამის ეკვივალენტია გამოთქმა, რომელიც თვლის პროცესზე მიუთითებს. ამრიგად, „ისინი ათი დღე იყვნენ“ გამოითქმის ნაცვლად: „მათ იცოცხლეს მეთერთმეტე დღემდე“, ან „ისინი წავიდნენ მეათე დღის შემდეგ“. მოვიყვანთ უორფის ყველაზე ექსპრესიულ და ხშირად ციტირებულ მაგალითს: „შეიძლება გამოიყოს სინამდვილის რომელიმე ობიექტი და აღინიშნოს – „ეს ჩანჩქერია“. აპაჩების ენა ამ გამოთქმას აგებს სიტყვაზე „იყო თეთრი“, რასაც შემოაქვს დაღმართზე მოძრაობის მნიშვნელობა: სითეთრე მოძრაობს დაღმართზე. შედეგი შეესაბამება ჩვენს „ჩანჩქერს“, მაგრამ სინამდვილეში მტკიცება წარმოადგენს შეერთებას: „წყლისა და წყაროს მსგავსად, სითეთრე დაღმართზე მოედინება“. როგორ არ ჰგავს ეს ჩვენს აზროვნებას?! უორფი ხსნის: „წარმოვიდგინოთ, რომ რომელიმე ხალხი მხოლოდ ლურჯ ფერს აღიქვამს. ტერმინი ლურჯი მათთვის კარგავს რაიმე მნიშვნელობას. მათ ენაში ჩვენ ვერ ვნახავთ ფერების სახელებს, ხოლო ლურჯი ფერის ელფერების აღმნიშვნელი მათი სიტყვები შესაბამისი იქნება ჩვენი სიტყვებისა: ღია, მუქი, თეთრი, შავი და ა.შ., მაგრამ არა ჩვენი სიტყვისა „ლურჯი“. იმისათვის, რომ ითქვას, რომ ისინი ხედავენ ლურჯ ფერს, მათ სხვა ფერების აღქმაც უნდა შეეძლოთ“. ლინგვისტური ფარდობითობის ჰიპოთეზამ დიდი როლი შეასრულა XX ს. კულტურაში და XXI საუკუნეში ის უფრო მნიშვნელოვანი ხდება კოგნიტური ლინგვისტიკის, ანალიტიკური ფილოსოფიისა და დისციპლინათაშორისი კულტუროლოგიური გამოკვლევებისათვის.

3.3. ენა, როგორც ხელოვნების და საზოგადოების გამაერთიანებელი საწყისი

ვ. ფონ ჰუმბოლდტის ლინგვისტურ კონცეფციას წარმოადგენს ენას, კულტურასა და ხელოვნებას შორის არსებული კავშირი. ჰუმბოლდტის ფილოსოფიაში ენა გამოვლინდა როგორც სოციალური ინტეგრატორი. ნაჩვენებია, რომ ენა იკვეთება, როგორც სოციალური პრაქტიკებით

განპირობებული სოციალური ფაქტი, როგორც მოვლენა და აქედან გამომდინარე ცალკეული ინდივიდის ენაც (როგორც მისი აზროვნება და მისი მსოფლმხედველობა) იცვლება მისი სოციალური სტატუსის შეცვლის შესაბამისად. ეს უპირისპირდება სეპირ-უორფის თეორიას, რომ ენა თვითონ ანაწევრებს რეალობას და მოქმედებს ადამიანის აზროვნებაზე. წინამდებარე კვლევაში ჩვენ უფრო ვეყრდნობით ჰუმბოლტის მოსაზრებებს ფერის ტერმინოლოგიის ანალიზის დროს.

ის, რომ ენას, კულტურასა და ხელოვნებას შორის არსებობს მჭიდრო და არსებითი კავშირი, ნათელი გახდა უკვე XVIII ს-ის დასასრულს, მანამდე ვიდრე ისტორიულ და სამეცნიერო ასპარეზზე გამოვიდა ვ. ფონ ჰუმბოლტის ლინგვისტური კონცეფცია. „ადამის ენის“ ძიება საბოლოოდ XX ს. ევროპული ფილოსოფიის უმნიშვნელოვანეს მოტივად იქცა, კერძოდ, ნეოპოზიტივიზმისა, რომლის იდეა იყო იდეალური ლოგიკური ენის აგების აუცილებლობა, რომელიც ზუსტად ასახავდა სამყაროს ლოგიკურ სტრუქტურას.

რა თქმა უნდა, ნეოპოზიტივისტების (როგორებიც იყვნენ ვიტგენშტეინი ანდა რუდოლფ კარნაპი თავისი მოწოდებით ენის თერაპიის შესახებ, მისი განთავისუფლების შესახებ მეტაფიზიკისაგან ენობრივი სტრუქტურების ლოგიკური ანალიზის მეშვეობით) ლინგვისტური და ლოგიკური გამოკვლევები აღარ ისახავდნენ მიზნად „ადამის ენის“ ძიებას საკუთრივ სიტყვის მნიშვნელობით, ანუ ენისა რომელზეც საუბრობდნენ პირველი ადამიანები და რომლისგანაც წარმოიშვა შემდგომში დღევანდელ სამყაროში არსებული ყველა ენები. XX საუკუნის ფილოსოფოსებს აინტერესებდათ არა ისტორიული, არამედ ლოგიკური პროტო ენა, იმ ვარაუდიდან გამომდინარე, რომ თავად სამყაროს გააჩნია ლოგიკური, რაციონალური სტრუქტურა, ანდა ყოველ შემთხვევაში, შესაძლებელია მისი ლოგიკურობის წარმატებით წარმოჩენა დაკვირვების ქვეშ მყოფ ფაქტებზე ზეწოლის გარეშე. უფრო ადრეული ეპოქების მოაზროვნეები პროტო ენის ძიებაში იკვლევდნენ რა სხვადასხვა ენებს, მხედველობაში ჰქონდათ სწორედ ის ენა, რომელზეც საუბრობდნენ პირველი ადამიანები – ის ენა რომლითაც სარგებლობდა კაცობრიობა ენათა ბაბილონურ აღრევამდე, თუ გამოვიყენებთ ძველი აღქმის სახეებს. უნდა აღინიშნოს, რომ თავად ერთიანი პროტო ენის იდეა, როგორც ჩანს მომდინარეობს სწორედ ბიბლიური ტექსტიდან, სადაც ადამი ყოველ საგანს თავის ჭეშმარიტ სახელს ანიჭებს, ანუ ქმნის ჭეშმარიტ ენას, რომელიც ბაბილონის გოდოლის ინციდენტის შემდეგ

დავიწყებას მიეცემა, ხოლო XVII-XVIII საუკუნეების ლინგვისტები ცდილობენ ამ ენის აღდგენას. „საყოველთაო ენის იდეა, რომელიც გერმანიაში შედარებით-ისტორიული მეთოდის ფარგლებში ჰიპოთეტური ინდოევროპული პროტო ენის ძიებაში განხორციელდა, არსებითად წარმოადგენდა საყოველთაო უნივერსალური ენის იდეის გაგრძელებას, რომელიც ევროპაში XVII-XVIII საუკუნეების განმავლობაში მუშავდებოდა. გერმანიაში საყოველთაო „რაციონალური“ ენის იდეა XIX საუკუნის დასაწყისშიც ცოცხლობს“ [14, 117].

ეს იდეები მთელი სისრულით განხორციელდა ვ. ფონ ჰუმბოლდტის ენის ფილოსოფიაში, რომელიც ახალი დროის გერმანელი და ფრანგი მოაზროვნეების უშუალო მემკვიდრედ გვევლინება მათი რაციონალიზმითა და მათთვის დამახასიათებელი წარმოდგენებით რაციონალური შემეცნების, როგორც ერთადერთ მნიშვნელოვანი შემეცნების შესახებ.

დიდი ხანია ცხადი გახდა მტკიცება, რომ ენა წარმოადგენს კულტურის საბაზისო ელემენტს, რომელზეც იგება ყველა კულტურული კავშირები და ურთიერთობები მოცემულ საზოგადოებაში. ამდენად, ენა შესაძლებელია წარმოვადგინოთ როგორც ფენომენი, რომელიც სოციალურ სტრუქტურაში სოციალურ კავშირს უზრუნველყოფს. ამდენად იგი იკვეთება, როგორც გამოკვლევის შესაძლო ობიექტი არა მხოლოდ ლინგვისტიკაში და კულტუროლოგიაში, არამედ სოციოლოგიაშიც, რაც ჩანს მაგალითად, ენობრივი პრაქტიკების სპეციფიკით განსხვავებულ სოციალურ სტრატებში.

სხვა მხრივ, ენა – ეს არის ხელოვნების განვითარების გარემო, რომელსაც უდავოდ გავლენა აქვს ნებისმიერი მოცემული კულტურის მხატვრული პრინციპების განვითარების თავისებურებებზე და საბოლოო ჯამში განსაზღვრავს სამყაროს მხატვრულ ხედვას მოცემული სოციალური საზოგადოების ფარგლებში. აქედან გამომდინარეობს, რომ ენა განსაზღვრავს არა მხოლოდ სოციალურ ურთიერთობებს როგორც ასეთს, არამედ ცალკეული ადამიანის, როგორც სოციალური აგენტის მიერ მის აღქმას, და აგრეთვე მის მიერ გარე, არასოციალური სამყაროს აღქმას. ამას გარდა, ენის იგივე თავისებურება ზემოქმედებს ინდივიდის თვითგამოხატვის საშუალებებზე, ანუ იმ კომუნიკატიურ პრაქტიკებზე, რომელთა მეშვეობითაც ადამიანი, როგორც საზოგადოების ნაწილი, ერთვება სოციალურ და კულტურულ ურთიერთობებში. სინამდვილეში, ადვილი შესამჩნევია, რომ ჩვენ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში

მნიშვნელოვანწილად კომუნიკაციური ურთიერთობების მეშვეობით ვმონაწილეობთ, ხოლო ეს მაშინ არის შესაძლებელი, თუ ჩვენ შესაძლებლობა გვაქვს გამოვხატოთ საკუთარი მოთხოვნები, სურვილები, ემოციები, რომლებიც მოცემულ შემთხვევაში სოციუმზე გავლენის და მისი შეცვლის ინსტრუმენტი ხდება.

ენა წარმოადგენს საწყისს, რომელიც აერთიანებს პოეზიას, კულტურასა და სოციუმს: პირველის როლი (აქ შევეცდებით წინასწარ განვსაზღვროთ) მდგომარეობს ადამიანის პიროვნების გამოსახვის საშუალებების აგებაში მთელი მისი უნიკალურობითა და განუმეორებლობით; მეორის როლია – ადამიანს მიეცეს მისი ქცევის ფორმალიზაციის საშუალება, შეიზღუდოს მისი მოქმედების თავისუფლება და მის ცნობიერებაში ჩამოყალიბდეს წარმოდგენები აუცილებელზე და არააუცილებელზე (ამ სიტყვების ფართო გაგებით, რომელიც შეიცავს არა მხოლოდ ეთიკურ ასპექტს, არამედ ესთეტიკურსაც); მესამის როლია – ცალკეულ ინდივიდთან მიმართებაში – ადამიანის არსებობის მხარდაჭერა, ყველაფერთან ერთად, ცალკეული ინდივიდის საქმიანობის სპეციალიზაცია. აქ ყოველ მათგანს აქტივობის საკუთარი სფერო ეთმობა, სადაც მას შესაძლებლობა ექნება თავისი ძალები გამოავლინოს.

ენის ფილოსოფიის ერთ-ერთი ძირითადი და გადასაწყვეტად განსაკუთრებით რთული პრობლემა XVIII-XIX სს-ის მიჯნაზე ენის წარმოშობის პრობლემა იყო, რაზეც ყურადღება გაამახვილა ჰუმბოლდტი.

ამ პრობლემის განხილვისას ჰუმბოლდტი ყურადღებას ამახვილებს მის ძალიან მნიშვნელოვან თავისებურებაზე: შესაძლებელია ამ პრობლემის ადეკვატურად გადაწყვეტა, მხოლოდ წინასწარ პასუხი უნდა გაეცეს კითხვას ენის არსებობის მიზნების შესახებ. რა როლს თამაშობს ენა ადამიანის ცხოვრებაში და რა სარგებლობა მოაქვს მას ადამიანისთვის? რისი კეთების საშუალებას აძლევს იგი ადამიანს? „ენის შექმნა განპირობებულია ადამიანის შინაგანი მოთხოვნებით, – წერს ჰუმბოლდტი. – ენა – არა მხოლოდ ადამიანთა ურთიერთობის გარეგნული და საზოგადოებრივი კავშირების მხარდაჭერის საშუალებაა, იგი ადამიანის ბუნების ნაწილია და აუცილებელია მისი სულიერი ძალების განვითარებისათვის და მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებისათვის, ამას კი ადამიანი მხოლოდ მაშინ მიაღწევს, როდესაც თავის აზროვნებას საზოგადოებრივ აზროვნებას დაუკავშირებს“ [29, 340]. ჰუმბოლდტის კონცეფციის მიხედვით, ენის ძირითადი როლი – ეს არის

სოციალური ინტეგრატორის როლი, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის ეფექტურ ურთიერთკავშირებს საზოგადოების სხვა წევრებთან. ენის შინაგანი მოთხოვნების განპირობებულობა – მთელი კაცობრიობისა და არა ცალკეული ადამიანისა, მოცემულ შემთხვევაში პრინციპულად მნიშვნელოვანია, რადგან ენა აქ წარმოდგება მთლიანი სოციუმის ნაყოფად, ხოლო ადამიანი იმ ენასთან მიმართებაში, რომელიც გამოიყენება საზოგადოებაში, დაქვემდებარებული საწყისია. ასე რომ, ენა საერთოდ და მთლიანობაში, თვითნებურია იმ საგნებთან და მოვლენებთან მიმართებაში, რომლებსაც იგი აღნიშნავს (არ არსებობს არავითარი „აბსოლუტური“ სახელი, რომელიც შეიძლება მიენიჭოს ამა თუ იმ ობიექტს და ყველა სახელწოდება მხოლოდ იარლიყია, რომელიც არანაირად არ გამოხატავს მის ჭეშმარიტ არსს), და უპირობოა მასზე მოსაუბრე ადამიანთან მიმართებაში.

ამგვარად, ჰუმბოლდტის თეორიის მიხედვით ენა წარმოადგენს სოციალურ, ან ყოველ შემთხვევაში ინტერსუბიექტურ ფაქტს, და სწორედ ამ თეზისის ჭრილში უნდა იყოს გააზრებული მისი როლი საზოგადოებაში და ის სარგებლობა, რომელიც მას შეუძლია მოუტანოს ადამიანს.

სინამდვილეში ენა ჰუმბოლდტთან – ეს არის საშუალება იმისათვის, რომ იმოქმედო, შეცვალო სამყარო და სწორედ ამაში მდგომარეობს მისი კონცეფციის უნიკალურობა. ვილჰელმ ჰუმბოლდტი პირველი იყო ლინგვისტებს შორის, რომელმაც ენის თავის კონცეფციას შეგნებულად დაუდო საფუძვლად მოქმედების პრინციპი და განახორციელა ენის მოქმედებითი წარმოდგენა. მან განავრცო თეზისი ენის შესახებ, როგორც მოქმედება თეორიული თვალსაზრისით. ამდენად, ჰუმბოლდტის კონცეფციის მიხედვით რისი გაკეთება შეუძლია ენას ადამიანისთვის და კაცობრიობისათვის?

ჰუმბოლდტი, როგორც ცნობილია, გერმანული კლასიკური ფილოსოფიის მემკვიდრე იყო და შეუძლებელია, რომ კანტის, ფიხტეს, შელინგის, ჰეგელის იდეებს მის მსოფლმხედველობაზე გავლენა არ ჰქონოდა. ჰეგელის ფილოსოფიის მიხედვით კი, რომელიც იმ დროს ძალიან პოპულარული იყო, სამყაროს ევოლუცია აიხსნება როგორც რომელიღაც აბსტრაქტული სულის თვითგანვითარების პროცესი, რომელიც განვითარებისას აბსტრაქციიდან სულ უფრო მეტ კონკრეტიკაზე გადმოდის. სახელდობრ, თავად ევოლუციური პროცესი – ეს არის სუბიექტის თვითგანვითარების პროცესი. „ცნობიერების გამოცდილება ჰეგელის ფილოსოფიაში ჩნდება სუბიექტის მეტაფიზიკად კანტის

„ობიექტის მეტაფიზიკის“ საპირისპიროდ, რამდენადაც ცნობიერების გამოცდილება არის სუბიექტის მიერ თავისი თავის გაცნობიერება და სუბიექტი ხდება აბსოლუტური იმდენად, რამდენადაც იგი მხოლოდ თავისი თავის უეჭველობის უდავო გამოცდილებას იძენს. ცნობიერების გათავისუფლების ეს გამოცდილება ნივთიერდება ჰეგელის ფენომენოლოგიაში, როელიც მისი სამი უმნიშვნელოვანესი პრინციპის საფუძველზე მეცნიერებად ყალიბდება, კერძოდ: 1) ცნობიერება არის საკუთარი თავის შეცნობა; 2) ცნობიერება თავის თავს უზრუნველყოფს საკუთარი კრიტერიუმით; 3) ცნობიერება ამოწმებს საკუთარ თავს“ [64, 31].

მსგავსი რამ იკითხება ჰუმბოლდტის ტექსტებში: მის თეორიაში ენის ცნება ფაქტობრივად ცვლის ჰეგელის სუბიექტის ცნებას. ენა ჰუმბოლდტის კონცეფციაში იგივე ფუნქციებს ასრულებს (ანდა, ყოველ შემთხვევაში მსგავს), რაც სული ან სუბიექტი ჰეგელის ფილოსოფიაში. ჰეგელის ფილოსოფიაში სუბიექტი უპირველეს ყოვლისა თვითრეფლექსიის უნარს ფლობს, იმისთვის, როგორც თავად ჰეგელი აღნიშნავს, რომ იყოს არა მხოლოდ „თავის თავში“, არამედ „თავისთვისაც“, ან ფლობდეს თვითშეგნებას. ჰუმბოლდტთან ენა წარმოადგენს იმ ინსტანციის როლს, რომელიც უზრუნველყოფს სუბიექტის თვითშეგნებას, რადგან არა მხოლოდ კომუნიკაცია, არამედ ზოგადად ყოველი გონი, ყოველი გაცნობიერებულის, მიზანდასახული მოქმედება მხოლოდ ენის საშუალებით არის შესაძლებელი. იგი პირდაპირ წერს ამის შესახებ: „შეგვიძლია მივიჩნიოთ საყოველთაოდ აღიარებულად, რომ სხვადასხვა ენები ნაციებისათვის მათი ორიგინალური აზროვნებისა და აღქმის ორგანოს წარმოადგენენ“ [29, 115]. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ენა წარმოადგენს ერთადერთ გარემოს და მხოლოდ მასშია შესაძლებელი აზროვნების განხორციელება, და არავითარი აზროვნება ენის გარეშე და მის გარეთ არ შეიძლება იყოს შესაძლებელი. მართალია, აქ შეიძლება შეგვეკამათონ და მიგვითითონ ეგრეთ წოდებულ „ხატოვან აზროვნებაზე“, მაგრამ ეს არგუმენტი ეფუძნება უბრალოდ თავად ცნების „აზროვნება“ არასწორ გაგებას: „ხატოვანი აზროვნება“ – სხვა არაფერია თუ არა წარმოსახვა, რომელიც არ უნდა აგვერიოს აზროვნებასთან ამ სიტყვის საკუთარი მნიშვნელობით.

ამ ყველაფრის ფონზე ენის წარმოშობა მნიშვნელოვნად უფრო ნათელი ხდება. ენის წარმოქმნა განპირობებულია სიღრმისეული ძალებით, რომელიც თავად ადამიანის „ბუნებაშია“ ჩადებული (რასაც არ უნდა ნიშნავდეს ეს

სიტყვა), და ფაქტობრივად წარმოგვიდგება როგორც ინსტინქტი – დაახლოებით იმავე გაგებით, რომელზეც მოგვიანებით ფროიდი საუბრობდა ადამიანისათვის დამახასიათებელ გაუცნობიერებელ ლტოლვებთან დაკავშირებით, რომლებიც ინსტინქტების დასაკმაყოფილებლად მიზანმიმართულ მოქმედებებში ვლინდება, ნევროტული რეაქციების სახით, იმ შემთხვევაში, როდესაც ლტოლვა ვერ კმაყოფილდება პირდაპირ და უშუალოდ, და ადამიანი უარყოფს თავად ასეთი ლტოლვის არსებობას. ფროიდის მიერ წამოწეულ ფსიქიკის კონცეფციას, როგორც ცნობილია გააჩნია „ჰიდრაულიკური“ ხასიათი: ჩვენ არაცნობიერში არსებობენ ინსტინქტები, რომლებიც მოითხოვენ რეალიზებას იმისგან დამოუკიდებლად, არის თუ არა მოცემული ინდივიდის მხედველობის არეში რომელიმე ობიექტი, რომელიც დააკმაყოფილებდა ლტოლვას, და ამ დროს შეიძლება ამორჩეულ იქნას ამისთვის შეუფერებელი საგნები. ამის მსგავსად ჰუმბოლდტის კონცეფციაში: ენა არსებობს მასში, როგორც ინსტინქტური ლტოლვა, რომელიც რჩება ადამიანში იმისგან დამოუკიდებლად არის თუ არა გვერდით ვინმე, ვისთანაც შესაძლებელია საუბარი. ამიტომ არ შეიძლება იმის თქმა, რომ ენა შეიქმნა კონვენციურად – ისე, როგორც წარმოდგენილი იყო სახელმწიფოს წარმოქმნის ეგრეთ წოდებულ „საზოგადოებრივი ხელშეკრულების“ თეორიაში, როდესაც ადამიანები, რომლებიც სოციალური ცხოვრების მოთხოვნილებას განიცდიდნენ, უხეშად რომ ვთქვათ, შეიკრიბნენ და გადაწყვიტეს თავისი ბუნებრივი უფლებების ნაწილი გადასცენ სუვერენს, რომელსაც ანდეს ხალხის მასების მმართველობა. ენა არ იყო საზოგადოებრივი ხელშეკრულების შედეგი, მაგრამ უფრო ნაკლებად იგი ღვთიური ქმნილების შედეგი იყო. სწორედ ამ შეხედულების გარშემო განვითარდა პოტებნიას მოსაზრებები ამ საკითხზე.

ჰუმბოლდტისთვის ენა – ეს არის არაცნობიერი ძალის პროდუქტი, რომელიც იმანენტურია ადამიანის ბუნებისათვის და რომელიც ვლინდება სპონტანურად ადამიანის საქმიანობის სხვადასხვა ფორმებში. მის თეორიაში ენა არა მხოლოდ ნიშნობრივი სისტემაა, რომელიც მოწოდებულია ზუსტად და ადეკვატურად აღწეროს ინდივიდის გარშემო არსებული რეალობა, არამედ ხელოვნებაც, კერძოდ, პოეზია წარმოგვიდგება როგორც Homo sapiens–თვის საწყისიდანვე თანდაყოლილი ენობრივი უნარი, ე.ი. უნარი აღნიშნოს, დაახასიათოს შიდა სამყარო და გადასცეს ინფორმაცია მასზე სხვა ადამიანებს ისე, რომ მათთვის უკვე აღარ არის აუცილებელი უშუალოდ იმყოფებოდნენ

აღწერილ გარემოში. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თანაზიარობა, კომუნიკაციის უნარი ჰუმბოლდტის აზრით, საწყისშივე ჩადებულია ადამიანში და უბრალოდ არ შეიძლება არ გამოვლინდეს ამ თუ იმ ვითარებაში. ხოლო აქედან გამომდინარეობს, რომ სოციალობაც ადამიანის ბუნების იმანენტური თვისებაა, რომელიც აუცილებლად გამოვლინდება, როგორც კი ამისთვის ოდნავ მაინც შესაფერისი პირობები შეიქმნება. შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ შინაგანი მოთხოვნების ძალა სრულ მარტობაში მყოფ ადამიანს მიიყვანს თავისთვის, თუნდაც წარმოსახვით „კვაზი-სოციუმის“ გააზრებამდე, რომელთანაც შესაძლებელი იქნება ურთიერთობის დამყარება (სინამდვილეში, სწორედ ასეც ხდება: ადამიანი, რომელიც სხვასთან ურთიერთობაში სერიოზულ და გადაუჭრელ პრობლემებს განიცდის, დღიურს აწარმოებს და წარმოსახვით მოსაუბრეს მიმართავს; როდესაც ადამიანი ყრუ ტაიგაში ან უკაცრიელ კუნძულზე იმყოფება, ის მის მიერ მოშინაურებულ ცხოველებს ესაუბრება – ლაპარაკობს იმისთვის, რომ, როგორც იტყვიან „არ გაგიჟდეს მარტობისგან“).

ამგვარად, ჰუმბოლტის მოსაზრებას ემატება ის, რომ ადამიანი სოციალურია სწორედ იმიტომ, რომ სურვილი აქვს სხვას გაუზიაროს თავისი შთაბეჭდილება გარე რეალობაზე, და არა იმიტომ, რომ ეს განპირობებულია მისი თანდაყოლილი ენობრივი უნარით, რომლის თანახმადაც ადამიანი ანაწევრებს რეალურ სამყაროს, როგორც გვთავაზობს ამას სეპირ-უორფის თეორია. მას ვისზეც არაფერი ახდენს შთაბეჭდილებას, ვისაც არ უნდება არანაირი ემოციები ან სურვილები, არასოდეს არ იქნება განწყობილი ურთიერთობისათვის, ე.ი. არ ექნება მეტყველების წარმოების უნარი, შესაბამისად ენის განვითარების და წარმოების უნარი.

3.4. კატეგორიზაციის პრინციპები და კონცეპტუალური პროცესები

სამყაროს გასაგებად და მასთან ინტერაქციისათვის ჩვენ განცდებს (გამოცდილებას) განსაზღვრულ კოლოფებში ვახარისხებთ. დახარისხების ეს ხანგრძლივი პროცესი, რომელიც უფრო ხშირად უნებურია, კატეგორიზაციად იწოდება. როგორც აღნიშნავს ლაკოფი [125, 5–6], კატეგორიზაცია ჩვენი ფიქრის, მოქმედებისა და ლაპარაკის უნარის საფუძველია. ყოველთვის, როდესაც ჩვენ ვხედავთ რაიმეს, როგორც რომელიმე საგანს – სკამებს, ეროვნებას, სნეულებას, ემოციებს, ყველაფერი, რასაც ჩვენ არ გამოვიკვლევდით, ჩვენ ვიკვლევთ.

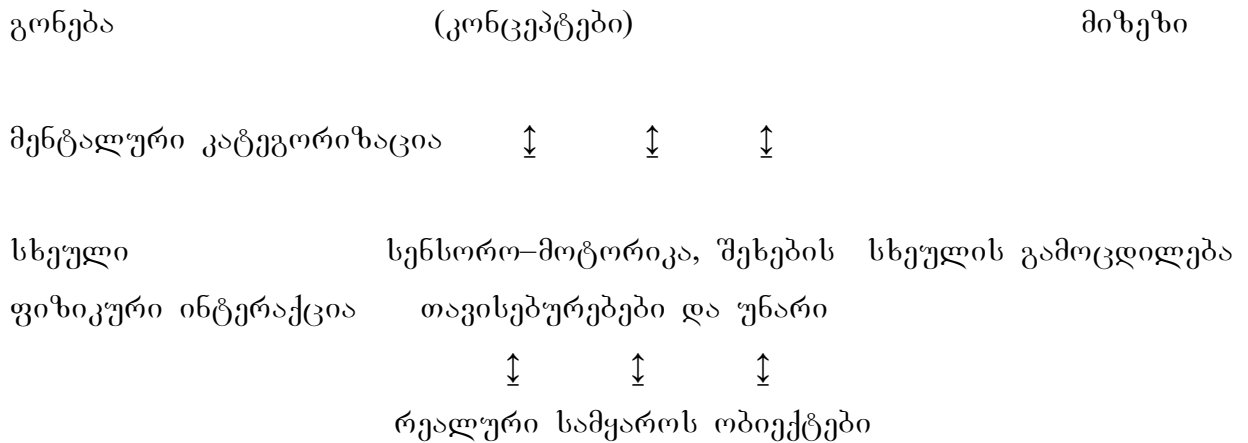
ყოველთვის, როდესაც ჩვენ შეგნებულად ვასრულებთ რომელიმე ქმედებას, ვსაუბრობთ რაიმე მიწიერზე, ვაჭედებთ ლურსმანს, ვაუთოებთ ტანსაცმელს, ჩვენ ვიყენებთ კატეგორიებს. განსაკუთრებულ ქმედებას, რომელსაც ჩვენ ვასრულებთ, თავისებური მოტორული ქმედებაა, ანუ, ეს ხვდება მოტორული ქმედებების კატეგორიაში. ეს ქმედებები შესრულების მანერით ყოველთვის სხვადასხვაგვარად შესრულდება, თუმცა მათი კატეგორიზაცია საერთო ნიშნით მოხდება. ამ თვალსაზრისით კატეგორიზაცია ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პროცესია, რომელიც საშუალებას გვაძლევს გავარკვიოთ როგორ მუშაობს ჩვენი გონება და განსაკუთრებით როგორ მუშაობს ენა, რადგან არსებობს ექსპლიციტური კავშირი ერთი მხრივ კატეგორიზაციასა და მეორე მხრივ, აზროვნებასა და გაგებას შორის. ამ ინტერაქციის განცდა ფიზიოლოგიურ დონეზე ხდება და ისინი საბოლოოდ სხეულებრივ განცდებზეა დაფუძნებული. ეს მაღალი ეგოცენტრიკული პოზიცია ლაკოფის მიერ ემპირიულ რეალობად იწოდება.

განცდების რეალიზმის შესაბამისად, ჩვენი კონცეპტუალური სისტემა იზრდება და შეზღუდულია ჩვენი სხეულის შეზღუდვებით – განიცადოს, გამოხატოს აღქმა, მოძრაობა, ფიზიკური და სოციალური ინტერაქციები. ამგვარად აბსტრაქტულმა აზროვნებამ და წარმოსახვამ, რომლებიც უშუალოდ არ არიან დაფუძნებული სხეულებრივ განცდებზე, მეტაფორის, მეტონიმისა და ანალოგიის საშუალებით შუალედური მდგომარეობა დაიკავეს. განვიხილოთ მაგალითი, დროის ცნება, რომელიც უმეტესად მეტაფორულად აღიქმება, როგორც მოძრაობა. ამგვარად, ჩვენ შეგვიძლია კონცეპტუალურ მეტაფორაზე საუბარი Time is a moving object [125, 42] - ჩვენი წარმოდგენა მოძრავ ნივთებზე (ობიექტებზე) დაფუძნებულია განცდებზე (ემპირიულ). ემპირიული რეალიზმის თეორიის სხვა შედეგები იმაში გამოიხატება, რომ სტრუქტურული პრინციპები ისევე განიხილება, როგორც საბოლოო ჯამში ფიზიკურ გამოცდილებაზე დაფუძნებულნი (განცდების ტელესკოპი – bodily experiencies).

ჯონსონი (1987) მიიჩნევს, რომ არსებობს „ნახატების სქემის“ ნაკრები (image schemata), რომელიც სამყაროს აღქმის ჩვენეული გაგების და ჩვენი გამოცდილების ორგანიზების სტრუქტურის როლს ასრულებს. ნახატების სქემას იგი განსაზღვრავს, როგორც მცირე რაოდენობის ნაწილებისა და კავშირებისაგან შემდგარს, რომელთა წყალობით შესაძლებელია განუსაზღვრელად ბევრი აღქმების, ნახატებისა და მოვლენების სტრუქტურირება.

და ბოლოს, ნახატების სქემები (image schemata) გონებრივი ორგანიზაციის დონეზე ოპერირებენ, რომელიც ერთი მხრივ, მდებარეობს აბსტრაქტულ პროპოზიციულ სტრუქტურებს და მეორე მხრივ, კონკრეტულ სურათებს შორის.

სტრუქტურიზაციის კოგნიტიური კატეგორიები

ცხრილი № 3. კატეგორიზაცია ემპირიულ რეალიზმში

თანამედროვე სამეცნიერო კვლევაში საჭიროა განვიხილოთ და განვსაზღვროთ რამდენიმე საკვანძო კონცეფიცია.

პირველ რიგში დავაკვირდეთ სიტუაციას და კონტექსტს, რადგან მნიშვნელოვანია განვასხვავოთ სამყაროს ჩვენი მენტალური კონსტრუქცია თავად სამყაროსგან. ეს სხვაობა აგრეთვე მნიშვნელოვანია ინტერპრეტაციის თვალსაზრისით. შმიდტის (1996) თანახმად, კონტექსტი შესაძლებელია განვიხილოთ, როგორც მენტალური ფენომენი, იმ დროს, როდესაც სიტუაცია ეხება ინტერაქციას საგნებს შორის რეალურ სამყაროში. ეს გულისხმობს, რომ კონტექსტი დაკავშირებულია სხვა ძირითად ცნებებთან, ისეთებთან, როგორცაა: უპირატესობა და კონსტრუირება, იმ დროს, როდესაც სიტუაცია, როგორც რეალური სამყაროს ფენომენი არ იწვევს არანაირ პერსპექტივას ან ფოკუსს.

ასევე მჭიდროდაა დაკავშირებული კონტექსტის კონცეფციასთან გონებრივი სივრცის თეორიული კონსტრუქცია (mental spaces). ფოკონიერი აღწერს გონებრივ სივრცეს, როგორც სტრუქტურიზებულ მზარდ ნაკრებს ელემენტებთან (a, b, c) და მათ შორის კავშირებს (R1ab, R2a, R3 ...). [106, 116] ასე რომ მათ შეიძლება დაემატოთ ახალი ელემენტები და მათ შორის შესაძლებელია ახალი კავშირების დამყარება.

ნაკლებად ტექნიკურად ჩვენ შეგვიძლია მივიჩნიოთ გონებრივი სივრცე, როგორც გაგრძელებული დისკურსის ან გაგრძელებული სიტუაციის გონებრივი რეპრეზენტაცია. გონებრივი სივრცე შემდგომშიც აისახება დისკურსის მსვლელობისას და დროდადრო ახალი პარალელური სივრცეები იგება სივრცის მშენებლების დახმარებით. ამგვარად, გონებრივი სივრცე, შეიძლება ითქვას, ეს ჩვენი სურათია (კონტექსტი) იმისა, რასაც აღვწერთ (დისკურსი), ან აღვიქვავთ. შესაბამისად, მიმდინარე გონებრივი სივრცე შეადგენს ნებისმიერი გონებრივი რეპრეზენტაციის კონტექსტს. ფოკონიერი [106, 39] აკვირდება, რომ „გონებრივი სივრცე შინაგანად სტრუქტურირებულია ფრეიმებითა და კოგნიტური მოდელებით“. ეს სტრუქტურა შექმნილია ფონური ცოდნით უზრუნველყოფილი ლექსემებით.

ლანგაკერი [130, 263] გვთავაზობს გონებრივი სივრცის განხილვას, რომელიც შექმნილია მიმდინარე საუბრის დროს, როგორც ორი (ან მეტი) მონაწილის შეკავშირებული კონსტრუქცია – დისკურსის მიმდინარე სივრცე (CDS – current discourse space).

ლაკოფი ამტკიცებს, რომ „მენტალური სივრცე მედიუმია კონცეპტუალიზაციასა და გონებისთვის. ამგვარად, ყოველი ფიქსირებული ან მიმდინარე გარემოებები კონცეპტუალიზაციის პროცესში წარმოდგენილი არიან მენტალური სივრცით“. ლაკოფს მაგალითისთვის მოაქვს „ჩვენი უშუალო რეალობა, როგორც გვესმის იგი“. რაც შეეხება ფრეიმებს, ფოკონიერი მათ იყენებს იმავე გაგებით, როგორც უნგერერი და შმიდი (1996), ანუ ისინი კონცენტრირებულნი არიან ვერბალური სიტუაციის გარშემო [106, 10].

კოგნიტური ლინგვისტიკის ერთ-ერთ მთავარ კონცეპტს წარმოადგენს მოტივაცია. მოტივაცია ქმნის არა უნებურ კავშირს კონცეპტსა და მის გაფართოებას (გაგრძელებას) შორის, იგი დაკავშირებულია სხვა არსებულ კონცეპტების ფონთან და საზოგადოებაში მოსაუბრეთა მოდელებთან (speech community) [125, 113].

ლაკოფი აკვირდება, რომ მოტივაცია დამოკიდებულია კონცეპტუალური სისტემის ზოგადი დახასიათებისგან და არა მხოლოდ მოცემული დახასიათებისგან. მოტივაციის ცნება შესაძლებელია განვიხილოთ, როგორც ფორმასა და შინაარსს შორის არსებული პირობითობა, რომელიც არსებობს ამა თუ იმ საზოგადოებაში. მაგრამ მოტივაცია ძალიან ფართო კონცეპტია და შეიძლება ბევრი ტიპის გაფართოებისათვის პრერეკვიზიტად ჩაითვალოს.

ფერების კატეგორიის გაფართოების მოტივაცია უნდა განვიხილოთ პირველ რიგში სხვა კონცეპტუალური პროცესების შესაბამისად – მეტაფორა და მეტონიმია. კოგნიტურ ლინგვისტიკას მიაჩნია, რომ ეს ორი პროცესი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. მეტაფორისა და მეტონიმის პროცესი ძველი საბერძნეთიდან და რომიდან მომდინარეობს (Worren 1995 and Koch 1999) და ტრადიციულად ეს პროცესები მხოლოდ „მეტყველების ერთეულებად“ ითვლებოდა, რომელიც ენის ნორმალური გამოყენებისაგან გადახრა იყო. მაგრამ ლაკოფისა და ჯონსონის ნაშრომების წყალობით (1980) ამ პროცესების კონცეპტუალური ბუნება აშკარა გახდა და მათ დიდი ყურადღება დაეთმო, მათ მნიშვნელობას კატეგორიების მარტივი გაფართოების გარეთ. კონცეპტუალური პროცესები მნიშვნელოვანია რეალობის გაგებასა და სტრუქტურისადაცისათვის.

ლაკოფი და ჯონსონი პირველები იყვნენ (1980), ვინც ლინგვისტური მასალა კონცეპტუალური მეტაფორების თანმიმდევრულ სისტემაში მოიყვანა. მათ აჩვენეს, რომ ენის სისტემატური ანალიზი შესაძლებელია მეტაფორული კონცეპტუალური პროცესის არსებობაზე მიუთითებდეს, რომელიც ახსნის ფრაზების მთელ ნაკრებს.

ემპირიული გამოცდილების საფუძველზე სამყაროს გაგებისაგან განსხვავებით, მეტაფორა ნორმალური კატეგორიზაციისაგან მარკირებული განსხვავებაა.

ემპირიული რეალიზმიდან გამომდინარე, აბსტრაქტული აზროვნება დაფუძნებულია სხეულის კონკრეტულ გამოცდილებაზე და ამგვარად აბსტრაქტული კონცეპტების მეტაფორული სტრუქტურა საგნებით გავრცელებულია, ანუ ეს ერთი დომესტიდან მეორეში თავისებური გადასვლაა. უცვლელობის ჰიპოთეზა (Invariance Hypotheses, Lakoff), რომ არსებობენ განსაზღვრული იმიჯ-სქემები, რომელნიც ხელს უშლიან მეტაფორის პროცესს, ამიტომ ყველა დომენტი არ გადადის რაღაც სხვაში.

მეტაფორა და მეტონიმია ერთმანეთისგან განსხვავებული პროცესებია. მეტაფორა ძირითადად გამოხატავს რომელიმე ობიექტს სხვა ობიექტის საშუალებით და პირველადი ფუნქცია ამისთვის არსებითი სახელების გადმოტანაა სხვა მხრიდან. მეტონიმის პირველად ფუნქციას წარმოადგენს რეფერენცია, როდესაც ერთი ობიექტი ახასიათებს მეორე ობიექტის თავისებურებებს. მაგალითად: green with envy – მეტეფორაა, red hair – მეტონიმია.

უდაოდ ეს ორი კონცეპტუალური პროცესი დიდი როლს თამაშობს ნომინაციის შემოქმედებით პროცესში, თუმცა კვლევა ადასტურებს, რომ ნომინაციის შემოქმედებითი პროცესი უფრო მეტია, ვიდრე მეტაფორა და მეტონიმია. ეს არის რიგი ფაქტორები: აღქმა, ემოციები, ფონური ცოდნა (სიტუაციები), კონტექსტი, ამ სიტყვის ფართო გაგებით, რაც სიტყვის განვითარებას განაპირობებს.

ლაკოფი წერს, რომ „გონებრივი სივრცე კონცეპტუალიზაციისა და აზრის მედიუმია. ამგვარად, ყოველი ფიქსირებული ან გაგრძელებადი საქმეთა ვითარება მათი კონცეპტუალიზაციის დროს, გონებრივ სივრცედ არის წარმოდგენილი“. მაგალითის სახით ლაკოფს მოჰყავს: „ჩვენი უშუალო რეალობა, როგორც ჩვენ გვესმის იგი“. უფრო ტექნიკურად შეიძლება განვიხილოთ გონებრივი სივრცე, როგორც მიმდინარე დისკურსის გონებრივი რეპრეზენტაცია, ანდა, მიმდინარე სიტუაციის ალბათობა. გონებრივი სივრცე გააგრძელებს განვითარებას, იმ დროს, როდესაც დისკურსი გრძელდება და იქმნება, სივრცის შემქმნელთა დახმარებით იქმნება ახალი პარალელური სივრცეები. ამგვარად გონებრივი სივრცე ჩვენი სურათია (კონცეპტი) იმისა, რაც აღიწერება (დისკურსი) ან აღიქმება (სიტუაცია). შესაბამისად, მიმდინარე გონებრივი სივრცე იქნება ნებისმიერი მენტალური რეპრეზენტაციის კონტექსტი. ფოკონიერის დაკვირვებით [106, 38], “მენტალური სივრცეები ... შინაგანად სტრუქტურირებულნი არიან ფრეიმებითა და კოგნიტური მოდელებით...”. ეს სტრუქტურა შექმნილია ფონური ცოდნით, რომელიც მოცემულია ლექსემებით.

ლანგაკერი გვთავაზობს გონებრივ სივრცეს, რომელიც შექმნილია გაგრძელებად (მიმდინარე) საუბრისას, განვიხილოთ როგორც ორი (ან მეტი) მონაწილის შეკრული კონსტრუქცია – დისკურსის მიმდინარე სივრცე (CDS – a current discourse space). იგი განსაზღვრავს ამას, როგორ გონებრივ სივრცეს, რომელიც „შეიცავს მოსაუბრეთა და მსმენელთა იმ კავშირებსა (relations) და ელემენტებს, როგორც დისკურსის (მეტყველების) დროს განსაზღვრული მომენტის კომუნიკაციის საფუძველს. სივრცისა და ზოგადი ცოდნის (რომელსაც ჩვენ ვაღიარებთ) არსებობის შემთხვევაში, მსმენელს ექნება მოლოდონი, რომ მოსაუბრე არსებულ სივრცეს მიემხრობა, თუკი ახალი სივრცის შექმნის ახალი ნიშანი არ იქნება. თუ ასეთი ნიშანი არ არის, მსმენელი მიდრეკილია ჩართოს სიტუაციური, ან უფრო ფართო კონტექსტუალური ცოდნა, რომ ნათქვამიდან

აზრი გამოიტანოს. ასევე მიმართულებას მისცემს სივრცესა და მის სტრუქტურას ზოგადი ცოდნა.

ახალი სივრცე დაუსწრებელი სივრცისგან განსხვავებით ადვილად შეიძლება შეიქმნას სივრცის შემქმნელის დახმარებით. განვიხილოთ ფოკონიერის მაგალითი [I think Bill is in love with Hillary]. როგორც ფოკონიერმა აღნიშნა, ასეთი ტიპის წინადადება ჩვენი ფონური ცოდნის ყურადღებას იქცევს იმის შესახებ, რაც ნიშნავს “brings to the fore is in love with y”. ფოკონიერის თანახმად, ისეთი ტიპის ფრაზა, როგორცაა “I think”, სივრცის შემქმნელად ფუნქციონირებს და მენტალურ სივრცეს ქმნის, რომლისაც მე მჯერა ამ განსაზღვრულ შემთხვევაში.

„რწმენის“ სივრცე (belief space) კონსტრუირებულია სიტყვა „სიყვარულის“ (love) კოგნიტური მოდელის ფონური ცოდნის შესაბამისად. სივრცის სტრუქტურაში, აგრეთვე ჩართულია მონაწილეთა ფონური ცოდნა. ამ შემთხვევაში ადამიანები, რომელთა სახელია Bill da Hillary. ზუსტად ვინ არიან ეს ადამიანები (ანუ რომელ ინდივიდებს განეკუთვნება ეს სახელები) განპირობებული იქნება ურთიერთდაშვებით (assumptions), რომელიც დაკავშირებულია კონტექსტთან ან სიტუაციასთან და შემდგომში წინადადების როგორ ინტერპრეტაციას მოვახდენთ, ფართო გაგებით განპირობებული იქნება ამ ადამიანების შესახებ ჩვენი ცოდნით. შესაბამისად, სიყვარულის (love) მნიშვნელობა ოდნავ რესტრუქტურირებულ უნდა იქნას ჩვენი ცოდნის შესაბამისად ამ ადამიანების შესახებ და ა.შ. აქ მნიშვნელობას იძენს ის, რომ ერთმანეთისაგან განვასხვაოთ რეალური სამყარო და სამყაროს შესახებ ჩვენი კონცეპტუალური გაგება. იმისათვის, რომ ამ განსხვავების კოდიფიცირება მოვახდინოთ, უნდა დავინახოთ განსხვავება სიტუაციასა და კონტექსტს შორის. მენტალური სივრცე შეგვიძლია განვსაზღვროთ, როგორც უმნიშვნელოვანესი სამშენებლო ბლოკები კონცეპტუალიზაციისა და აზრის გაგებისათვის.

რამდენადაც ჩემი ნაშრომი ეხება ფერების აღმნიშვნელ ლექსიკას, აგრეთვე მისი განსაზღვრის მნიშვნელობას, ამ კონტექსტში შესაძლებელია განვიხილოთ ორი კონცეპტუალური პროცესი – მეტაფორა და მეტონიმი.

კოგნიტური ლინგვისტიკა უშვებს, რომ ეს ორი კონცეპტუალური პროცესი უდაოდ მნიშვნელოვანია. მეტაფორისა და მეტონიმის თეორიები ძველი საბერძნეთიდან და რომიდან მომდინარეობს და ტრადიციულად ეს პროცესები რიტორიკულ ბილიკებად ითვლებოდა. ისინი უბრალოდ „მეტყველების

ერთულებად“ (figures of speech) ითვლებოდნენ, ენაში ნორმალური ხმარებიდან გადახრად, თუმცა ლაკოფისა და ჯონსონის ნაშრომების (1980) წყალობით, ამ პროცესების კონცეპტუალური ბუნება აშკარა გახდა და მნიშვნელოვანი ყურადღება მიიქცია. ლაკოფისა და ჯონსონის ნაშრომები მნიშვნელოვნად შთააგონა რედის დაკვირვებებმა (1979) მეტაფორების არსებობის შესახებ (“conduit metaphor”).

მათი მნიშვნელობა აჭარბებს კატეგორიების უბრალო გაჭიმვას. წარმოადგენენ რა კონცეპტუალურ პროცესებს, ისინი მნიშვნელოვანნი არიან რეალობის სტრუქტურალიზაციის გაგებისათვის.

როგორც განიხილება ლანგაკერთან, არსებობს განსხვავება ლექსემის მნიშვნელობასა და რეალურ რეფერენტს შორის. სინამდვილეში, ჩვენ ვერ მოვუხმენტ ობიექტს (როგორც პიანინოს), ჩვენ გვესმის ბგერები და როდესაც ჩვენ ვწმინდავთ მანქანას, ჩვენ არ ვწმინდავთ მას მთლიანად – მხოლოდ ზედაპირის ემაღს.

როგორც ამ მაგალითებიდან ჩანს, ასეთი სიტუაცია სავსებით ნორმალურია. გარკვეულ კონტექსტში შესაძლებელია იმის დანახვა, რომ ნაწილი ერთ მთლიანს ეკუთვნის, ანუ აქ არის ამ ტიპის კონცეპტუალური მეტონიმია: The whole stands for a part. [131, 158]. ამ პატარა ნაწილს ლანგაკერი აქტიურ ზონას უწოდებს. აქტიური ზონის ფენომენი შეიძლება აიწეროს, როგორც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი, ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის ნომინალური ფუნქციის ანალიზის პროცესში. მაგალითად, ცისფერი ფანქარი. ცისფერი ეხება არა მთელ ფანქარს, არამედ მხოლოდ ღეროს, თუმცა ფერი მთელ ფანქარზე ვრცელდება. ამგვარად, მხოლოდ აქტიური ზონაა განსაზღვრული ფერის აღმნიშვნელი ზედსართავი სახელით. მეტონიმია მნიშვნელოვანი პროცესია, რომელიც ავლენს ფერების ტერმინოლოგიას ისეთ ფრაზებში, როგორიცაა: red hair. მეტონიმია, აგრეთვე ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პროცესია ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის გადატანითი მნიშვნელობის განვითარებაში.

1. ლანგაკერი აქტიური ზონის შესახებ წერს მთელ რიგ სტატიებსა და წიგნებში.
2. ამ ფენომენს კრუზიც კონტექსტუალურ მოდულაციად განიხილავდა.
3. ტრადიციულად ამ ტიპის მეტონიმია სინეკდოკად (synecdoche) არის ცნობილი.

ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის განხილვისას ჩვენ მივედით დასკვნამდე, რომ პროტოტიპები ან ძირითადი ფერები უდაოდ განპირობებული არიან ჩვენი ბიოლოგიით, განსაკუთრებით ძირითად ფერებთან მიმართებაში: black, white, red, yellow, green, blue. კეინი და მაკდანიელი (1978) შეეცადნენ იმის დემონსტრირებას, რომ ყველა ძირითადი ფერი და მთელი კატეგორიები შეიძლება მოკლებული იყოს აღქმის ნევროლოგიურ პასუხებს (რეაქციებს).

ვეუბიცკამ შემოგვთავაზა ბერლინის და ქეის მიერ წარმოდგენილი უნივერსალური მოდელების ალტერნატიული გზა. ვეუბიცკას ეჭვი არ შეაქვს ბერლინისა და ქეის ნაშრომების პირველად (ორიგინალურ) შედეგებში, მაგრამ იგი ამტკიცებს, რომ მიჯნის ნიშანი ემპირიულად განპირობებულია და უნივერსალური მოდელი საწყისს იღებს უნივერსალური ნიშნების ძირითადი თვისებებიდან, ისეთი, როგორცაა „ცა“ (blue-ს შემთხვევაში).

ლაკოფი [125, 47] წერს, რომ კატეგორიის ძირითადი დონეები ძირითადია (basic) შემდეგი ნიშნების თანახმად: აღქმა (ერთადერთი გონებრივი ნახატი); ფუნქცია (ზოგადი მოტორული პროგრამა); კომუნიკაცია (უმოკლესი, საყოველთაოდ ხმარებადი) და ცოდნის ორგანიზაცია (მაქსიმალურ განსაზღვრებამდე დაყვანა). ლაკოფის თვალსაზრისით, ძირითადი დონის ცოდნა ორგანიზებულია პირველადის გარშემო (part-whole division). აზრობრივი კავშირი, რომელიც არსებობს სხვადასხვა დონეებს შორის, იწოდება სუპერორდინატი, სპეციფიკური ტერმინი (ჰიპონიმი). ფერების ტერმინების სფეროში ჩვენ გვაქვს ჰიპონიმიის სტრუქტურების ნათელი მაგალითები:

Red

Magenta

Crimson

Vermilion

Scarlet

როგორ არის ჩართული მეტონიმი ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის ფორმირებაში: მეტონიმიას მივყავართ იქამდე, რომ იცვლება სიტყვების კლასი, უშვებს რა, რომ საგნების კონკრეტული ზედაპირი აბსტრაგირებული და გადაყვანილ იქნას სხვა საგნებზე, ისე რომ არ გამოიწვიოს საგანი მთლიანობაში. მაგრამ ეს საკამათო საკითხია, ფერის სფეროსთან მიმართებაში, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვები უთვალავი არსებითი სახელებია, ქეი, ლანგაკერი, ტვარძისი განიხილავენ ზედსართავი სახელების არსებითი

სახელებისგან ნულოვან დერივაციას და გვაძლევენ ფერების ტერმინოლოგიის მოკლე განმარტებას. გონივრულია როგორც კოგნიტიურ, ისე ნომინატურ დონეზე, რომ ის რაც ფერის საუკეთესო მაგალითად ვლინდება, აგრეთვე გამოხატავს (წარმოადგენს) ამ ფერს. მაგრამ, ჩვენ უნდა აღვნიშნოთ იმ ფაქტი, ის რაც საუკეთესოდ გამოხატავს ფერს, კულტურულად განკერძოებულია.

განვიხილოთ ფერი Golden. “Golden სხვა ფერებისგან განსხვავებულად ითვლება დატვირთვით, რადგან ის არ არის კონტრასტში თავის სუპერორდინატთან yellow, ისე როგორც სხვა ფერები. განსაზღვრულ შემთხვევებში ოქროსფერს golden და ყვითელს yellow შეუძლიათ იფუნქციონირონ, როგორც სოციონიმებმა.

ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ანალიზის დროს ემოციებთან დაკავშირებით გამოვლინდა შემდეგი: ერთი და იგივე ემოციური კონცეპტი შეიძლება სხვადასხვა ფერების საშუალებით გამოიხატოს. მაგალითად ფრაზაში: green with envy.

როგორ განიხილავენ ამ ფრაზას გერერტ და გრონდელაერსი (Geeraert da Grondelaers) [113, 56], ძველმა და შუასაუკუნებრივმა ფიზიოლოგიურმა თეორიამ ოთხი ტემპერამენტის შესახებ, მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა ინგლისურ ლექსიკონში. ამ სისტემაში ყვითელი ასოცირდებოდა ღვიძლთან და ქოლერიკულ ტემპერამენტთან, რომლებიც შეიცავენ ისეთ შეფერილობებს, როგორიცაა სიძულვილი და ეჭვი; ასოციაცია მოყვითალო.

რამდენადაც აგრეთვე იყო მწვანე ფერის მოყვითალო, ამგვარად განვითარდა მწვანესთან ასოცირება. ამ მოდელში კავშირი ავადმყოფობისა და შურის მწვანე ფერთან უფრო ძლიერია, ვიდრე ზემოთ აღნიშნულთან, მაგრამ სამწუხაროდ არ არის აშკარა კავშირი ამ სამხილთან. შიში საბოლოო ჯამში უფრო დაკავშირებულია სითეთრესთან, თუმცა მთლიანი ფრაზების რიცხვი საოცრად მცირე იყო. ეს კავშირი განცდებზე უნდა იყოს დაფუძნებული – ადამიანები ფითრდებიან, როდესაც რაღაც საშინელს ხედავენ – და ეს ბევრ ფრაზაშია განპირობებული.

მაგალითებიდან შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ თბილის ფერები (scarlet, red, puce) ძლიერ ემოციებს გამოხატავენ, იმ დროს როდესაც მუქი ფერები ნაკლები გამჭვირვალობით გულისხმობენ გაბრაზებისა და სევდის ემოციებს.

აქვე სასურველია განვიხილოთ „ენობრივი თამაშების“ ცნება, რადგან დომინირებს ზემოთ აღნიშნული პრინციპი, მაგრამ არის ასევე შემთხვევები,

როდესაც კოორდინალურად განსხვავებული სურათი გვაქვს. „ენობრივი თამაშების“ ცნება შემოიღო ვიტგენშტაინმა „ფილოსოფიურ კვლევებში“ (1953) და მას დიდი გავლენა ჰქონდა შემდგომ ფილოსოფიურ ტრადიციაზე. თუ „ლოგიკურ-ფილოსოფიურ ტრაქტატში“ (1921) ენა ფაქტების პროექციად წარმოგვიდება და წინადადება ყოველთვის ან ჭეშმარიტია, ან ყალბი – მესამე არ არის მოცემული, მაშინ 1930-იან წლებში ხდება პრაგმატიკისკენ, ანუ მსმენელსა და რეალურ სამეტყველო სიტუაციისკენ შემობრუნება. ვინგენშტეინი ამჯერად მისთვის ჩვეული მგზნებარებით უარყოფს ენის თავის ძველ კონცეფციას: ენა არ არის ფაქტების კონსტატირება და ყოველთვის არ არის ჭეშმარიტებისა თუ სიყალბის გამომხატველი. „ფილოსოფიურ კვლევებში“ მას მოაქვს ენისა და ქალაქის ცნობილი შედარება: „ჩვენი ენა შეგვიძლია განვიხილოთ, როგორც უძველესი ქალაქი: პატარა ქუჩებისა და მოედნების ლაბირინთით, ძველი და ახალი სახლებით, სხვადასხვა ეპოქის მიშენებებით სახლებზე. და ყველაფერი ეს გარშემორტყმულია მრავალი ახალი რაიონით, სადაც სწორი ქუჩებია რეგულარული დაგეგმარებითა და სტანდარტული სახლებით“. და შემდეგ: „რომელიმე ენის წარმოდგენა ნიშნავს სიცოცხლის რომელიმე ფორმის წარმოდგენას“. მაშინ რას ნიშნავს ენობრივი თამაშები? სტრუქტურული ლინგვისტიკის ფუძემდებელი სოსიური ენას ჭადრაკის თამაშს ადარებდა. მაგრამ ვიტგენშტაინისეული გაგებით, ენობრივი თამაშები ეს ის არ არის, რასაც ადამიანები გასართობად აკეთებენ. მას ენა მთლიანად ენობრივი თამაშების ერთობლიობად მიაჩნია. აი, რას წერს იგი ამასთან დაკავშირებით „ფილოსოფიურ კვლევებში“: „რამდენი ტიპის წინადადება არსებობს? ვთქვათ, მტკიცება, კითხვა, ქმედება? – არსებობს ასეთი ტიპის უთვალავი რაოდენობა – უსაზღვროდ მრავალფეროვანია ყველა იმ სახეების გამოყენება, რასაც ჩვენ ვუწოდებთ: „ნიშნებს“, „სიტყვებს“, „წინადადებებს“. და ეს მრავალფეროვნება არ წარმოადგენს რაიმე მდგრადს, პირიქით, ჩნდება ენების ახალი ტიპები, ანუ, შეიძლება ითქვას, ახალი ენობრივი თამაშები, ხოლო ძველი მოძველებული ხდება და დავიწყებას მიეცემა. ტერმინი „ენობრივი თამაში“ ხაზს უსვამს, რომ ენაზე საუბარი – მოქმედების კომპონენტია, ანუ ცხოვრების ფორმაა. ენის, როგორც ენობრივი თამაშის კონცეფციამ პირველ რიგში გავლენა იქონია სამეტყველო აქტების თეორიაზე, და როგორც სამეტყველო აქტების თეორიის მომხრეები მივიდნენ დასკვნამდე, რომ სამეტყველო მოქმედება მთლიანობაში და არა მისი ცალკეული ფრაგმენტები შედგება სამეტყველო აქტებისგან ან

მოქმედებისგან, ვიტგენშტაინსაც მიაჩნდა, რომ ენობრივი თამაშები – ეს თავად ცხოვრების ფორმებია და არა მხოლოდ ენა, თავად რეალობაა, რომელსაც ჩვენ ენის პრიზმიდან აღვიქვავთ, და ენობრივი თამაშების ერთობლიობას წარმოადგენს. ეს გვეხმარება უფრო ღრმად ჩავიხედოთ ნომინაციის პროცესში ფერის აღმნიშვნელ სიტყვებთან მიმართებაში.

ფერების დანახვა მხოლოდ ობიექტური რეალობის საგნებზეა შესაძლებელი. იდენტურად კონტექსტში და სიტუაციებში ფერს ახლავს მარკერები, ჰიპერტექსტური მინიშნებები, ანუ კონტექსტი ან სიტუაცია გადაიქცევა გარკვეულ სამყაროდ სიტყვის მნიშვნელობის აღქმისათვის და აგებისათვის, გარკვეული ფერის აღმნიშვნელი სიტყვის ხაზგასმას სხვა სიტყვებთან მიმართებაში შეუძლია მთლიანად განსხვავებული დატვირთვა მიანიჭოს კონტექსტს და კარდინალურად საპირისპირო მნიშვნელობა შესძინოს ფერის აღმნიშვნელ სიტყვას, ანუ იგი განსხვავდება მისი პირველადი, სიმბოლური ან ტავტოლოგიური მნიშვნელობისაგან, სადაც ეს ლექსიკა იძენს „პოეტურ“ მნიშვნელობას, შეგვიძლია ასევე ამ მნიშვნელობას „ფსიქოლოგიური“ ვუწოდოთ. ასეთ სურათს ქმნის ენობრივი თამაშების კონცეფცია, რომელიც ქმნის „შესაძლებელ სამყაროებს“ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის პროცესის დროს.

დასკვნა

ნაშრომის თეორიულმა ნაწილმა შემდეგ დასკვნებამდე მიგვიყვანა:

1. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების კომპლექსური შესწავლა უფრო ნათელს ხდის, საზოგადოებისა და კაცობრიობის განვითარებასთან ერთად, ამ სიტყვების "ფორმის" ფარგლებში მათი "შინაარსის" განვითარებას (რაც "ჭეშმარიტი" ინტერნაციონალიზმების ფართო გავრცელებაზე მეტყველებს).

2. დამატებითობის პრინციპს ფუნდამენტალური მნიშვნელობა აქვს კოგნიტური ანალიზის დროს, რაც ლინგვისტურ პრაქტიკაში კანონზომიერად განაპირობებს პოსტმოდერნიზმის ფენომენის გაჩენას, რომელსაც მთავარ ესთეტიურ პრინციპამდე აჰყავს ენების დამატებითობის იდეა.

3. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის პროცესის შესწავლაში ასევე გვეხმარება ხელოვნება, ფსიქოლოგია და სხვა დისციპლინები. გარდა ამისა, საჭიროა სიტყვის ანალიზი, როგორც იზოლირებულად, ასევე კონტექსტში, მეტყველებაში.

4. ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკის შესწავლა საშუალებას გვაძლევს უფრო ღრმად შევისწავლოთ ნომინაციის პროცესი, და ამავდროულად, ამაში ვვლინდებით თვით შემოქმედებითი პროცესი სიტყვის, ფორმის და შინაარსის ფსიქოლოგიური და სოციალური კონტექსტი და ლექსიკის განვითარების გზები.

5. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის პროცესში თითქოსდა ახალი რეალობა უთანხმდება გამოცდილებას. ამ თვალსაზრისით, მეტყველება ახალი რეალობისა და ენის შეთანხმებაა.

6. სიტყვის შინაგანი ფორმით ვვლინდებით მისი საწყისი მნიშვნელობა, ხოლო შემდგომ, სიტყვის მნიშვნელობა ღრმავდებოდა და ფართოვდებოდა, და ამ პროცესში მოტივაციას დიდი როლი აკისრია.

7. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების შინაგანი ფორმა შეიძლება განვსაზღვროთ როგორც სიტყვის წარმოების დონეზე, სადაც იგი მოტივირებული მნიშვნელობით ჩანს, ასევე ლექსიკურ-სიტყვაწარმოებითი მნიშვნელობით, სადაც მოტივირებულ მნიშვნელობას დამატებითი ინფორმაცია ემატება თვით კონტექსტში, გარკვეულ სიტუაციაში მეტყველების დროს.

პრაქტიკული კვლევის შედეგები

1. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების პირველადი მნიშვნელობა ძირითადად ეყრდნობა გარკვეულ ვიზუალურ განცდას, რომელსაც ასოციაციებზე

დაყრდნობით ვუკავშირებთ ამა თუ იმ ობიექტს. ამ ლექსიკის მნიშვნელობის განვითარების პროცესში კი, ეს ვიზუალური განცდები გადადის ემოციურ განცდებში და ქმნის ახალ „შინაგან“ ფორმას.

2. ფერთა სახელწოდებების, მათი მნიშვნელობისა და ლექსიკური თანმიმდევრობის მაგალითზე ვლინდება ენის ცვლილებისა და მისი ისტორიული აღდგენის, სინქრონიაში და დიაქრონიაში ხალხთა კონცეპტუალური ინვენტარის შექმნის/განვითარების პროცესები.

3. საზოგადოების დინამიკისა და ენის განვითარების მეშვეობით ვლინდება ფერთა სახელების განვითარების თანმიმდევრობის დეკოდირების სისტემები: იკვეთება როგორც სოციალურ-ლინგვისტური, ისე ფსიქოლოგიური პროცესები.

4. რეალობა ჩვენი გონებრივი პროცესებისა და ანალიზის პროდუქტია და იგივე ტექსტი და ნებისმიერი კონტექსტი, რომელიც ექვემდებარება აღქმას და ანალიზს ამ თვალსაზრისით „რეალობაა თავისთვის“. ფერის ფენომენთან მიმართებაში შემდეგი შედარების გაკეთება შეგვიძლია: მეტყველებას უდერაოდობა რომ მოვაშორეთ ეს იგივეა, რომ ბუნების ფერები ჩავაქროთ. ფერი უდაოდ არსებობს, და ჩვენ შეგვიძლია მას თვალებით შევეხეთ და ემოციით შევიგრძნოთ.

5. ენაში, ფერის ტერმინოლოგიის ფუნქციონირების შესწავლისას, აქცენტი ზუსტად გადადის პრობლემატურად ამ ტერმინოლოგიის კოგნიტურ ანალიზზე. პარალელი სახვით ხელოვნებასა და ლინგვისტიკას შორის გვეხმარება უფრო ღრმად შევისწავლოთ ფერის ფენომენი ფსიქო-ლინგვისტურ დონეზე. ასეთი მიდგომის დროს, ამ სიტყვების მნიშვნელობის განვითარების პროცესი, ანუ ამ სიტყვების წარმოშობა, პირველადი მნიშვნელობა და სიმბოლიკა მეორეხარისხოვანი ხდება, შესწავლის დიაპაზონი უფრო ფართოვდება და სცილდება პირობითობის საზღვრებს.

6. ვიზუალური აღქმის შედეგად დამახსოვრებული შეგრძნება იწვევს ასოციაციას, ქმნის მნიშვნელობას და ფერის ამსახველ სიტყვებში პოლისემიას ამყარებს. ვიზუალური აღქმასა და სოციალურ გარე ფაქტორებს გავლენა აქვთ კატეგორიული ტერმინების ლინგვისტიკური კატეგორიზაციის პროცესზე. აღსანიშნავია, რომ ფერის აღმნიშვნელი სიტყვა ენაში, ადამიანების ასოციაციების მეშვეობით, ემოციურ ელფერს და ახალ მეტაფორულ პოეტურ მნიშვნელობას იძენს ზოგადად მეტყველებაში.

7. საერთო ჯამში, ბერლინსა და ქეის მოაქვთ დამაჯერებელი ჰიპოთეზა, რომ ფერთა კატეგორია ენების ინდივიდუალური თავისებურება კი არ არის, არამედ ეს ადამიანთა რასის საერთო კონცეპტუალური სისტემაა.

თუმცა, ბერლინისა და ქეის პარადიგმების კრიტიკოსები, განსაკუთრებით შეშფოთებულები არიან გამოკვლევების ორი ასპექტით: 1. მეთოდი – კონტექსტუალობის მიღმა სტანდარტიზაცია და 2. ფოკუსთან მნიშვნელობის დადგინება. კრიტიკოსებს სჯერათ, რომ ეს პროცედურები უზრუნველყოფენ შედეგს. ბერლინისა და ქეის გამოკვლევების პროპონენტები არ უარყოფენ, რომ მნიშვნელობას უფრო მეტი იმპლიკაცია აქვს, ვიდრე უბრალოდ ეს ფოკუსი, რაც ვლინდება კვლევის შედეგად ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების ნომინაციის პროცესის ანალიზის დროს. მაგრამ, ისინი ამტკიცებენ, რომ მიზანი ყოველთვის იყო უნივერსალურობას დაქვემდებარებული მოდელების გამოვლენა, ხოლო ამის მიღწევა შესაძლებელი იქნებოდა ფერთა სივრცემდე ფერის გამოკვლევის შეზღუდვა.

არ არსებობს არავითარი „აბსოლუტური“ სახელი, რომელიც შეიძლება მიენიჭოს ამა თუ იმ ობიექტს და ყველა სახელწოდება მხოლოდ იარლიყია, რომელიც არანაირად არ გამოხატავს მის ჭეშმარიტ არსს. უპირობოა მასზე მოსაუბრე ადამიანთან მიმართებაში, ანდა უფრო ზუსტად, არის ჭეშმარიტება თავისთვის, მოცემულ კონტექსტში კონკრეტული პირისათვის.

8. „შეგრძნება და აღქმა“ არის ფერის ტერმინოლოგიის მიერ პოეტური მნიშვნელობის შექმნის საფუძველი.

9. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობა დისკურსში გვხდება მისი პირველადი მნიშვნელობით, როცა მას წმინდა აღწერითი ხასიათი აქვს; ტავტოლოგიური მნიშვნელობა – სადაც ფერის აღმნიშვნელი ლექსიკა შესიტყვებაში ფუნქციონირებს როგორც გამაძლიერებელი; ეს ლექსიკა ასევე გვხდება სიმბოლური მნიშვნელობით, რომელიც მეტ-ნაკლებად უნივერსალურია, თუმცა არსებობს სპორადული გამონაკლისები, რომლებიც ენდემური ნიშნებით ხასიათდება და ამ სიტყვების „ფსიქოლოგიური/ემოციური“ მნიშვნელობა გარკვეული „ჩარჩოების“ დარღვევის შედეგია. აშკარა ხდება, რომ ფერის აღმნიშვნელი ტერმინოლოგია თავისთავად თითქოს „უფეროა“. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების განმარტებას რომ ვაანალიზებთ, მათი პირველადი მნიშვნელობა უკავშირდება რაღაც საგანს, რის საფუძველზეც ჩნდება გარკვეული ასოციაცია. მაშინ როცა ამ ლექსიკის განხილვა კონტექსტში უფრო

საინტერესო სურათს გვაძლევს: თითქოს ეს ლექსემა იძენს „თავისებურ ფერს“ ანუ „შინაარსს“ სხვა სიტყვებთან მიმართებაში. თუმცა კოგნიტური ანალიზის დროს მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ კონტექსტი, არამედ სიტუაციის გათვალისწინებაც, „სიტუაცია“ ანუ ის ფონური ცოდნა, რომელიც ადამიანს გააჩნია.

10. თვით ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების “P – არა P” დამოკიდებულება, ბინარულ ოპოზიციებთან მიმართებაში, არსებობს ამ ლექსიკის შინაგან ფორმაში ამ მოდელის ფართო გაგებით, რადგან იგივე გარეგანი ფორმა შეიცავს ამ მოდელს თავის შინაგან ფორმაში, და ამავდროულად, სხვა ფერის აღმნიშვნელი სიტყვა ამა თუ იმ კონტექსტში შესაძლებელია მეორე ფერის აღმნიშვნელი სიტყვისათვის გამოვლინდეს როგორც ოპოზიტი.

11. ფერის აღმნიშვნელი სიტყვების მნიშვნელობის გაფართოებაში დიდი როლი აკისრია აღქმას, შეგრძნებას და შესაბამისად გამოწვეულ ემოციას.

12. 2.2. თავში ფერის აღმნიშვნელი კვლევის დროს გამოყავით ამ ლექსიკის მნიშვნელობების შემდეგი ტიპები:

- ა) პირველადი;
- ბ) ტავტოლოგიური;
- გ) სიმბოლური;
- დ) ფსიქოლოგიური (ემოციური).

13. ჩატარებული ტესტირებიდან ჩანს, რომ პროცენტულად უფრო მაღალია ზოგადად სიმბოლური მნიშვნელობა, ანუ მეტნაკლებად გლობალურად მისაღები მნიშვნელობა. 50%-ზე მეტმა რესპონდენტმა შემოხაზა – ის ასოციაცია რაც სიმბოლურია, 50%-ზე ნაკლებს შემოხაზული და მიწერილი ჰქონდათ მეტნაკლებად მსგავსი „ასოციაციები“, რის საფუძველზეც ისინი ფერს თავის მნიშვნელობას ანიჭებდნენ. თუმცა, არ შეგვიძლია იმის თქმა, რომ ეს პერიფერიულია, რადგან მონაცემები 40%-ის ფარგლებში მერყეობდა. ისეთი შემთხვევები, როდესაც გარკვეულ ფერს არსებული სიმბოლური მნიშვნელობისაგან კოორდინალურად საპირისპირო მნიშვნელობა ჰქონდა, სპორადული იყო, თუმცა შემდგომ, კონტექსტუალურ ანალიზში 2.2. თავში ეს ოპოზიტური მნიშვნელობა საკმაოდ ხშირად გვხვდება.

14. ფერების აღმნიშვნელი სიტყვების კომპლექსური შესწავლა უფრო ნათელს ხდის, საზოგადოებისა და კაცობრიობის განვითარებასთან ერთად, ამ სიტყვების „ფორმის“ ფარგლებში მათი „შინაარსის“ განვითარებას

ასოციაციებზე დაყრდნობით: ანუ სიტყვის არა მხოლოდ პირველადი მნიშვნელობა, ან ის მნიშვნელობა, რაც სტანდარტულად არის დაფიქსირებული ლექსიკონში, არამედ კვლავდება მხატვრული მეტაფორული მნიშვნელობა, როგორც ფსიქოლოგიურ-საზოგადოებრივი ფენომენი, რომელსაც სიტყვა მეტყველებაში იძენს.

გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა

1. გამყრელიძე თ., თეორიული ენათმეცნიერების კურსი, თბ., 2008.
2. დარჩია ი., ფერის ფენომენი ბერძნულ ტრაგედიაში, თბილისი, 2005.
3. კოლომინსკი ი., საუბარი ფსიქიკის საიდუმლოებებზე, თბ., 1983.
4. ნემსაძე ნ., მხატვრული ტექსტის აღქმის ერთი თავისებურება, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი “ინტელექტუალი”, №8, თბილისი, 2009.
5. Khomeriki M., Kezeli A., Lomashvili N, The revealing of Color Categorical Boundaries among Georgian Speakers. (The article is published in English). საქართველოს მეცნიერთა ეროვნული აკადემიის მოამბე, ტომი 3. №3, თბილისი, 2009.
6. Антонова С.Н. Тюм ГУ, Российская Федерация, Теория номинации в свете функциональной лингвистики: деятельный подход.
7. Аристотель, Сочинения в четырех томах. Москва, 1976.
8. Арутюнова Н.Д. Национальное сознание, язык, стиль // Лингвистика на исходе XX века. Тез. докл. междунар. конф. – М., 1995.
9. Балхия К. Способы номинации и мотивации композитообразований / К.Балхия, А.Таттибаева // Бодуэновские чтения: Бодуэн де Куртенэ и современная лингвистика: Междунар. науч. конф. (Казань, 11-13 дек. 2001 г.): Труды и материалы: В 2 т. / Под общ. ред. К.Р.Галиуллина, Г.А.Николаева.- Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2001.– Т. 2.
10. Барт Р. S/Z. – М.: УРСС, 2001. Барт Ролан. S/Z. Пер. с фр. 2-е изд., испр. Под ред. Г. К. Косикова. — М.: Эдиториал УРСС, 2001.
11. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М., 1974.
12. Бенвенист Э. Категории мысли и категории языка//Бенвенист Э. Общая лингвистика. М., 1974.
13. Бердяев Н. Смысл творчества. М., 2004.
14. Блинов А.В. Немецкие грамматисты до В. Гумбольдта и Я. Гримма. В кн.: В. Гумбольдт и братья Гримм – труды и преемственность идей. Под ред. Ю.В. Рождественского и А. Шпроя. М., Изд-во МГУ, 1987.
15. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. М., 2006.
16. Бодрийяр Ж. Фетишизм и идеология: семиологическая редукция // К критике политической экономии знака. М., 2004.

17. Бодуэновские чтения: Бодуэн де Куртенэ и современная лингвистика: Способы номинации и мотивации композитообразований. Междунар. науч. конф. (Казань, 11-13 дек. 2001 г.): Труды и материалы: В 2 т./Под общ. ред. К.Р.Галиуллина, Г.А.Николаева. - Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2001.
18. Бурдые П. Социальное пространство: поля и практики. М., 2007.
19. Вальверде К. Философская антропология. М., 2000.
20. Виноград Т. К процессуальному пониманию семантики//Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XV. М., 1985.
21. Виноградов В. А., Коваль А. И., Порхомовский В. Я. Социолингвистическая типология: Язык и общество; Типология коммуникативных сред; Генерализация коммуникативных сред и др. : Монография Изд. 2-е, испр., доп. М.: ЛКИ, 2008.
22. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова. – М., Высшая школа, 1953.
23. Выготский Л. С. Мышление и речь. М., 1996.
24. Гак В.Г. К типологии лингвистических номинаций//Языковая номинация: общие вопросы. – М., 1977.
25. Гак В.Г. О двух типах знаков в языке. - В кн.: Материалы конференции “Язык как знаковая система особого рода” М., 1967.
26. Гак В.Г. Транспозиция. - В.: Энциклопедический лингвистический словарь. М., 1990.
27. Гулыга Е.В. Семантия и синсемантия как признаки смысловой структуры слова. - В: Филологические науки, 1967, № 2.
28. Гумбольдт В. фон. О влиянии различного характера языков на литературу и духовное развитие. В кн.: Избранные труды по языкознанию. М., Прогресс, 2000а.
29. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества. 2000.
30. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация: пер с англ./Сост. В.В. Петрова. – М.: Прогресс, 1989.
31. Дейк Т.А. ван, Контекст и познание. Фреймы знаний и понимание речевых актов.//Язык. Познание. Коммуникация. Москва, Прогресс, 1989.
32. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация: пер с англ./Сост. В.В. Петрова. – М.: Прогресс, 1989.
33. Докулин М. К. К вопросу о морфологической категории – М., Вопросы языкознания, №6, 1967.

34. Зайцев А., Наука о цвете и живопись, ответственный редактор А.В. Щербаков, рецензент кандидат искусствоведения М.И. Флекель. издательство «Искусство», 1986.
35. Иванов В.В., Топоров В.Н. Славянские языковые моделирующие системы.- М., 1965.
36. Иванов В.В. Чет и нечет: Асимметрия мозга и знаковых систем. - М., 1978.
37. Кандинский В., О духовном в искусстве, Москва, 2008.
38. Кандинский В. В. Избранные труды по теории искусства: В 2-х т. Издание второе, исправленное и дополненное/Под ред. Н. Б. Автономовой, Д. В. Сарабьянова, В. С. Турчина. Т.2. М.: Гилея, 2008.
39. Кастельс М. Галактика Интернет. Екатеринбург, 2004.
40. Князева М. Л. Психология культуры. М., 2007.
41. Князева М. Светозарная Россия. Опыт современного прочтения идей и образов глубинной русской культуры. М., 2006.
42. Коули С.Д., Кравченко А.В. Динамика когнитивных процессов и науки о языке. Вопросы языкознания, № 6, 2006.
43. Крупецкий В. А., Психология, – М.: Просвещение, 1980.
44. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности. – М.: Наука, 1986.
45. Кубрякова Е.С. Части речи в ономазиологическом освещении. М., 1978.
46. Кубрякова Е.С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира. - В: Роль человеческого фактора в языке. М., 1988.
47. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика-психология-когнитивная наука//Вопросы языкознания. №4, 1994.
48. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику. М., 1978.
49. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты// Новое в зарубежной лингвистике. Вып. X. М., 1981.
50. Лотман Ю.М., Феномен культуры //Лотман Ю.М. Избр. статьи. В 3 тт. Таллинн, «Александра», 1992.
51. Лотман Ю.М. Динамическая модель семиотической системы // Там же.
52. Миронова Л.Н. Цветоведение, рецензенты: кафедра промышленного искусства Государственного художественного института Литовской ССР, П.П. Ревякин, д-р архитектуры, проф. живописи московского архитектурного института. Минск, «Вышэйшая школа», 1984.
53. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII века. М., Высшая школа, 1974.

54. Новое в зарубежной лингвистике, выпуск XVI, Лингвистическая прагматика. Составление и вступительная статья Н.Д. Арутюновой и Е.В. Падучевой. Общая редакция Е.В. Падучевой, Москва, «Прогресс», 1985.
55. Новое в зарубежной лингвистике, Контрастивная лингвистика, Составление доктора филологических наук В. Пю Нерознака. Общая редакция и вступительная статья доктора филологических наук В. Г. Гака, Москва, Прогресс, 1989.
56. Потебня А. А., Полное собрание трудов. Мысль и язык. Москва, 1999.
57. Потебня А.А. Собрание трудов/Потебня А.А. – М.: Лабиринт. – (классика отечественной мысли) – 2000.
58. Потебня А.А. О некоторых символах в славянской народной поэзии. В кн.: Символ и миф в народной культуре. М., Лабиринт, 2000.
59. Потебня А.А. Мысль и язык. Полн. собр. трудов. М., Лабиринт, 1999.
60. Рашкофф Д. Медиа Вирус! Как поп-культура тайно воздействует на ваше сознание. М., 2003.
61. Северюхин Д. Я., Лейкинд О. Л. Художники русской эмиграции (1917—1941). Биографический словарь. Санкт-Петербург, 1994.
62. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языкею Язык и мышление. М., 1988.
63. Серебренников, Б. А., Языковая Номинация т. 1 (общие вопросы), т. 2 (Виды именованных). Академия наук СССР, институт языкознания, издательство «Наука», Москва, 1977.
64. Сергеев К.А., Слинин Я.А., «Феноменология духа» Гегеля как наука об опыте сознания. СПб., Наука, 2002.
65. Соссюр Ф. де. Заметки по общей лингвистике. М.: Прогресс, 1990.
66. Соссюр Фердинанд де. Курс общей лингвистики. Пер. с французского Authors, Фердинанд де, 2001.
67. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики//Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию. Под ред. А.А. Холодовича М., 1977.
68. Телия В.Н. Вторичная номинация и ее виды. - В кн.: Языковая номинация. Виды наименований. М., 1977.
69. Телия В.Н. Типы языковых значений (связанное значение). М., 1981.
70. Телия В.Н. Номинация. - В: Энциклопедический лингвистический словарь. М., 1990.

71. Труды по языкознанию - Фердинанд де Соссюр, Холодович А. А., Publisher, Прогресс, 1977. Length, 693 pages. Export Citation.
72. Уфимцева А.А. Слово в лексико-семантической системе языка. М., 1968.
73. Уфимцева А.А. Понятие языкового знака. - В кн.: Общее языкознание. М., 1970.
74. Уфимцева А.А. Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики. М., 1986, с. 41; 41-42. Языковая номинация (Общие вопросы). М., 1977.
75. Фрумкина Р.М., Цвет, Смысл, Сходство: аспекты психолингвистического анализа, ответственный редактор доктор филологических наук, В.Н. Телия, Академия наук, институт языкознания, издательство «Наука», Москва, 1984.
76. Фрумкина Р.М. Предисловие// Психолингвистика. Сб. Статей. М., 1984.
77. Фуко М. Нужно защищать общество. Курс лекций, прочитанный в Коллеж де Франс в 1975–1976 учебном году. СПб, 2005.
78. Хахалова С.А. Категория метафоричности (Формы, средства выражения, функции). Автореферат диссертации на соискание уч. степени доктора филологических наук. М., 1997.
79. Холодович А. А. О «Курсе общей лингвистики» Ф. де Соссюра//Ф. де Соссюр. Труды по языкознанию. М., 1977.
80. Холодович А. А. Фердинанд де Соссюр. Жизнь и труды. М., 1977.
81. Щерба Л. В. О частях речи в русском языке// Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Л., 1974.
82. Щерба Л.В., Об аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании . Языковая система и речевая деятельность. - Л., 1974.
83. Adams F.M. and Osgood C.E., A Cross-Cultural Study of the Affective Meanings of Color. Journal of Cross-Cultural Psychology, vol. 4, 1973.
84. Andrick G.R. and Tager-Flusberg H., The Acquisition of Colour Terms. Journal of Child Language, vol. 13, 1986.
85. Arcelona A. (ed.), Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective. Berlin: Mouton de Gruyter, 2000.
86. Barley, N.F. Old English Colour Classification: Where Do Matters Stand? Anglo-Saxon England, 1974.
87. Barsalou, L. W., Frames, Concepts, and Conceptual Fields. In Lehrer, A. and E. Kittay (eds.), 1992.
88. Barsalou L.W., Ad hoc Categories. Memory & Cognition, vol. 11, 1983.

89. Barsalou, L.W., Ideals, Central Tendency, and Frequency of Instantiation as Determinants of Graded Structure in Categories. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, vol. 11, 1985.
90. Berlin and Kay, "Basic Color Terms, their Universality and Evolution", 1969.
91. Brakel Van, J. Meaning, Prototypes and the Future of Cognitive Science. *Minds and Machines*, vol. 1, no. 3, 1991.
92. Brown C., Witkowski R., Lexical Encoding Sequences and language change: color terminology system, Northern Illinois University, 1981.
93. Brown C.H., A Survey of Category Types in Natural Language. In Tsohatzidis, S.L. (ed.), *Meanings and Prototypes: Studies in Linguistic Categorization*. London: Routledge 1990.
94. Brown R., How Shall a Thing Be Called? *Psychological Review*, vol. 65, 1958.
95. Brown R. and Lenneberg E., A Study in Language and Cognition. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, vol. 49, 1954.
96. Caffi C. and Janney R.W., Towards a Pragmatics of Emotive Communication. *Journal of Pragmatics*, vol. 22, 1994.
97. Casson R.W., Russett, Rose, and Raspberry: The Development of English Secondary Color Terms. *Journal of Linguistic Anthropology*, vol. 4, 1994.
98. Casson R.W. and Gardner P.M., On Brightness and Color Categories: Additional Data, 1992.
99. Chomsky 1976 – Chomsky N. Remarks on nominalizations||Readings in English transformational grammar. Waltheim (Mass.) etc., 1970.
100. Chomsky 1980 – Chomsky N. Rules and Representations. London, 1976.
101. Collier G.A., Review of Berlin and Kay (1969), *Language*, vol. 49, 1973.
102. Casson, R. W., Color Shift: Evolution of English Color Terms from Brightness to Hue. In Hardin, C.L. and L. Maffi (eds.), 1997.
103. Corbett G. and Davies I.R.L., Establishing Basic Color Terms: Measures and Techniques. In Hardin, C.L. and L. Maffi (eds.), 1997.
104. Dirven R., Metonymy and Metaphor: Different Mental Strategies of Conceptualisation. *Leuvense Bijdragen*, vol. 82, 1993.
105. Emre Özgen, *Language, Learning, an Color Perception*, University of Surrey, Guildford, Surrey, United Kingdom. Copyright 2004, American Psychological Society.

106. Fauconnier G., *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge University Press. (First published in 1985 by The Massachusetts Institute of Technology.), 1994.
107. Fauconnier G. and Turner M., *Mappings in Thought and Language*. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.
108. Ferris C., *The Meaning of Syntax: A Study in the Adjectives of English*. London: Longman, 1993.
109. Fillmore Ch. *Some thoughts on the boundaries and components of linguistics//Talking minds: The study of language in cognitive science*. Cambridge (Mass.), 1984.
110. Fillmore C.J., *Frames and the Semantics of Understanding*. *Quaderni di Semantica*, vol. VI, 1985.
111. Fish C. Jonathan, *Color as Sensation in Visual Art and in Science*.
112. Gans E.L. *The origin of language: A formal theory of representation*. Berkeley, 1981.
113. Geeraerts D., Grondelaers S. and Barema P., *The Structure of Lexical Variation: Meaning, Naming, and Context*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1994.
114. Gibbs R.W. JR. and Steen G.J. (eds.), *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 1999.
115. Goossens L., *Metaphonymy: The Interaction of Metaphor and Metonymy in Figurative Expressions for Linguistic Action*. In Goossens, L., P. Pauwels, B. Rudzka-Ostyn, A-M. Simon-Vandenberghe and J. Vanparys (eds.), *By Word of Mouth: Metaphor, Metonymy and Linguistic Action in a Cognitive Perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 1995.
116. Hardin C.L., *Color for Philosophers: Unweaving the Rainbow*. Cambridge: Hackett, 1988.
117. Hardin, C. L., *Basic Color Terms and Basic Color Categories*. In Sivik, L. (ed), 1997.
118. Hardin C.L. and Maffi L. (eds.) *Color Categories in Thought and Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
119. Harrison B., *Form and Content*, Oxford: Basil Blackwell, 1973.
120. Hargrave, Susanne, *A Report on Color Terms Research in Five Aboriginal Languages*, In *Languages and Culture*, edited by Susanne Hargrave. Work Papers of SIL-AAB series B, vol. 8. Larwin, N.T. Summer Institute of Linguistics Australian, 1982.

121. Hutchings J., Colour in Folklore. In, Sivik, L. (ed.), 1997a.
122. Jonson A., Jonson O. and Baksh M., The Color of Emotions in Machiguenga, *American Anthropologist*, 1986.
123. Kay P., Berlin B., Maffi L. and Merrifield W., Color Naming across Languages. In Hardin, C.L. and L. Maffi (eds.), 1997.
124. Koch P., Frame and Contiguity: On the Cognitive Bases of Metonymy and Certain Types of Word Formation. In Panther, K.-U. and G. Radden (eds.), 1999.
125. Lakoff, G. & M. Johnson, *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
126. Lakoff, G. and Johnson M., *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books, 1999.
127. Lakoff G. and Turner M., *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. New York: Mouton de Gruyter, 1989.
128. Lakoff R., *Language and Woman's Place*. New York: Harper & Row, 1975.
129. Langacker, R. W., *Grammar and Conceptualisation*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1999.
130. Langacker, R. W., *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1, Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press, 1987.
131. Langacker, R. W., *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2, Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press. *Language and Conceptualization*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991b.
132. Langacker, R. W., *Concept, Image, and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar*. New York: Mouton de Gruyter, 1991a.
133. Langacker R.W., Active zones. *Proceedings of the Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society*, 1984.
134. Lee, P., *Grammatical Categories and Cognition: A Case Study of the Linguistic Relativity Hypothesis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992b.
135. Lee, P., The Linguistics of "Color". In Hardin, C.L. and L. Maffi (eds.), 1997.
136. Lee D., *Competing Discourses: Perspective and Ideology in Language*. London: Longman, 1992.
137. Lee P., *The Whorf Theory Complex: A Critical Reconstruction*. Amsterdam: John Benjamins, 1996.
138. Leech G., *Semantics*, Aylesbury, Penguin books, 1977.
139. Leech G., Michael H.Short, *Style in Fiction*, London and New York, 1981.

140. Leibnitz, Gottfried Wilhelm, Logica de notionibus [1685]. In Philosophische Schriften und Briefe. Series 6, vol. 4, part 3, edited by Ursula Goldenbaum, 1211-99, Berlin: Akademie Verlag, 1999.
141. Lee, A., A Critical Account of Some of Josef Alberts' Concepts of Color, Leonardo, vol. 14, No. 2, printed in Great Britain, 1981.
142. Lucy J.A. and Shweder R.A., The Effect of Incidental Conversation on Memory for Focal Colors. American Anthropologist, vol. 90, 1988.
143. Lumsden C.J., Color Categorization: A Possible Concordance between Genes and Culture. Proceedings of the National Academy of Sciences USA, 1985.
144. Lynch C.M. and Strauss-Noll M., Mauve Washers: Sex Differences in Freshman Writing. English Journal, 1987.
145. Lyons J., Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato. Oxford: Blackwell, 1963.
146. Maxwell-Stuart, P.G., Studies in Greek Colour Terminology. Volume II: *χαροπος*. Leiden: E.J. Brill, 1981b.
147. Maxwell-Stuart P.G., Studies in Greek Colour Terminology. Volume I: *γλαυκος*. Leiden: E.J. Brill, 1981a.
148. McManus, I. C., Half-a-million Basic Colour Words: Berlin and Kay and the Usage of Colour Words in Literature and Science. Perception, 1997.
149. McManus I.C., Basic Colour Terms in Literature. Language and Speech, vol. 26, part 3, 1983.
150. Metonymy and Conceptual Integration. In Panther, K.-U. and G. Radden (eds.), 1997.
151. Musee d'art modern de la ville de Paris, Arc 2, Joseph Kosuth Protoinvestigations & the First Investigation (1965,1966-1968), Text en anglais, francais allemande et italien, 1974.
152. Munsell A.H., A Color Notation. 11th ed. Baltimore: Munsell Color Company, 1961.
153. Murphy G.L., Comprehending Complex Concepts. Cognitive Science, vol. 12, 1988.
154. Myers, G. David, Psychology, Hope College Holland, Michigan Worth Publishers, 2000.
155. Özgen E., Language, Learning, and color Perception , Current Directions in Psychological Sciences, University of Surrey, Guildford, Surrey, United Kingdom, Vol. 13, No. 3, 2004.

156. Reddy, M., The Conduit Metaphor. In Ortony, A. (ed.), *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
157. Rosch, E., Cognitive Representations of Semantic Categories. *Journal of Experimental Psychology: General*, vol. 104, no. 3, 1975b.
158. Rosch E., Cognitive Reference Points. *Cognitive Psychology*, vol. 7, 1975a.
159. Semantic Primitives and Semantic Fields. In Lehrer, A. and E. Kittay (eds.), 1992.
160. *Semantics: Primes and Universals*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
161. Sivik L., Color Systems for Cognitive Research. In Hardin, C.L. and L. Maffi (eds.), 1997.
162. Sun R.K., Perceptual Distances and the Basic Color Term Encoding Sequence. *American Anthropologist*, vol. 85, no. 2, 1983.
163. Tafr C., Generality Aspects of Color Naming and Color Meaning. Ph. D. dissertation. Göteborg: Department of Psychology, Göteborg University, 1997.
164. Taylor J.R. and Maclaury R.E. (eds.), *Language and the Cognitive Construal of the World*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1995.
165. The Treasury of American poetry selected and with an introd. by Nancy Sullivan, Published 1978 by Doubleday in Garden City, N.Y. Written in English Psychology David G. Myers Hope College Holland, Michigan Worth Publishers 2000.
166. Thomas J. *Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics*. –London: Longman, 1995.
167. Thomas L.L., Curtis A.T. and Bolton R., Sex Differences in Elicited Color Lexicon Size. *Perceptual and Motor Skills*, vol. 47, 1978.
168. Thompson E., *Colour Vision. A Study in Cognitive Science and the Philosophy of Perception*. London: Routledge, 1995.
169. Thompson S.A., A Discourse Approach to the Cross-Linguistic Category “Adjective”, 1989.
170. Turner M. and Fauconnier G., Conceptual Integration and Formal Expression. *Metaphor and Symbolic Activity*, vol. 190, no. 3, 1995.
171. Tversky A., Features of Similarity. *Psychological Review*, vol. 84, no. 4, 1977.
172. Twardzisz P., *Zero Derivation in English: A Cognitive Grammar Approach*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1997.
173. Van Brakel, Jaap, The Plasticity of Categories: The Case of Colour. *British Journal for the Philosophy of Science*, 1993.

174. Warren, B., Distinguishing between Metaphor and Metonymy. In Melchers, G. and B. Warren (eds.), *Studies in Anglistics*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International, 1995.
175. Warren B., *Classifying Adjectives*. Göteborg: Gothenburg Studies in English 56, 1984.
176. Wierzbicka, A. *There Are No 'Color Universals' But There Are Universals of Visual Semantics.*, Australian National University, 2005.
177. Wierzbicka, A., *The Meaning of Colour Terms: Semantics, Culture, and Cognition*. *Cognitive Linguistics*, vol. 1, 1990.
178. Wierzbicka, A., *Semantic Primitives and Semantic Fields*. In Lehrer, A. and E. Kittay (eds.), 1992.
179. Wierzbicka, A., *Semantics: Primes and Universals*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
180. Wierzbicka A, *What's in a Noun? (Or: How do Nouns Differ in Meaning from Adjectives?)* *Studies in Language*, vol. 10, no. 2, 1986.
181. Witkowski S. R. Brown C., *Lexical Encoding Sequences and language change: color terminology system*, Northern Illinois University, 1981.
182. Witkowski S.R. and Brown C.H., *Marking-Reversals and Cultural Importance*. *Language*, vol. 59, no. 3, 1983.
183. Wittgenstein, Ludwig, *Philosophical Investigations*, New York: Macmillan, 1953.
184. Wittgenstein, L., *Remarks on Colour*. Ed. G.E.M. Anscombe, trans. L. McAlister and M. Schättle. Oxford: Basil Blackwell, 1978.

ლექსიკონები

185. Cambridge International Dictionary of English. 1995. PROCTER, P. (Editor in Chief) Cambridge: Cambridge University Press. [CIDE] Longman Dictionary of Contemporary English 1995. 3rd ed., Summers, D. (Director) Harlow: Longman. [Longman].
186. Webster's Third New International Dictionary (of the English language unabridged) (Editor in Chief Philip Babcock Gove, Ph. D. and the Merriam-Webster Editorial Staff, Merriam-Webster INC., Publishers Springfield Massachusetts, USA, Copyright 1981.
187. Webster's New Encyclopedic Dictionary.1995.Revised ed. Cologne: Könenmann. [Webster's]

188. Oxford Advanced Learner's Dictionary, Great Clarenton Street, Oxford OX 2 6DP; Sixth Edition 2000, Hornby A.S , 4th impression.

ინტერნეტ წყაროები

189. Encyclopædia Britannica Online. <http://search.eb.com/>
190. OED Online. <http://dictionary.oed.com/>
191. Color Order Systems in Art and Science. <http://www.colorsystem.com/>
192. http://www.artyfactory.com/color_theory/color_theory_2.htm
193. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/
194. <http://www.macmillandictionary.com/>
195. <http://yanko.lib.ru/books/cultur/bart-sz-l8.pdf>
196. http://www.confcontact.com/2010alyans/fl2_anton.php